

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANA BİLİM DALI
ULUSAL VE ULUSLARARASI GÜVENLİK STRATEJİLERİ
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**TÜRK ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN
GÖZÜNDEN TÜRKİYE’DEKİ ÇİN ALGISI**

**ÖZLEM COŞAR
167A3016**

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. FUAT AKSU**

**EŞ DANIŞMAN
Prof.Dr. R. KUTAY KARACA**

**İSTANBUL
2020**

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANA BİLİM DALI
ULUSAL VE ULUSLARARASI GÜVENLİK STRATEJİLERİ
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**TÜRK ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN
GÖZÜNDEN TÜRKİYE’DEKİ ÇİN ALGISI**

**ÖZLEM COŞAR
167A3016**

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. FUAT AKSU**

**EŞ DANIŞMAN
Prof.Dr. R. KUTAY KARACA**

**İSTANBUL
2020**

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANA BİLİM DALI
ULUSAL VE ULUSLARARASI GÜVENLİK
STRATEJİLERİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN
GÖZÜNDEN TÜRKİYE'DEKİ ÇİN ALGISI

ÖZLEM COŞAR
167A3016

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih:

Tezin Savunulduğu Tarih: 08.01.2020

Tez Oy Birliği / Oy Çoğunluğu ile Başarılı Bulunmuştur

	Unvan Ad Soyad	İmza
Tez Danışmanı	: Doç.Dr. Fuat Aksu	
Jüri Üyeleri	: Doç.Dr. Çiğdem Nas	
	Dr. Atahan Birol Kartal	

İSTANBUL
OCAK 2020

ÖZ

TÜRK ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN GÖZÜNDEN TÜRKİYE'DEKİ ÇİN ALGISI

Özlem Coşar

Ocak, 2020

1970'lerin sonunda, dışa açılma ve ekonomik reform süreci başlatan Çin, özellikle 1990'ların ilk yarısında büyük bir ekonomik ivme yakalayarak, çift haneli büyüme rakamlarına ulaşmış ve o dönemden günümüze Çin ekonomisi yılda ortalama yüzde 9 oranında büyümüştür. Halen, dünyanın en büyük ikinci ekonomisine sahip olan Çin, dünya ihracat liderliğini de elinde bulundurmaktadır. Çin'in ekonomik gelişimi, tüm dünyada olduğu gibi, Türkiye'de de yakından takip edilmektedir. Öte yandan, Amerikan PEW Araştırma Merkezi'nce 2013 yılında yapılan bir araştırmada, 39 ülke içerisinde Çin'e karşı en olumsuz algıya sahip ikinci ülkenin Türkiye olması, Türk kamuoyunun Çin'e yönelik bakış açısını da tartışmaların odağına taşımıştır. Bu noktada, Türkiye'deki Çin algısına ilişkin hemen hemen hiçbir akademik çalışmanın bulunmayışı, bu tezin de başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Bu kapsamda; Türk halkının Çin'e dair izlenimlerinin, önyargılarının tespiti, özellikle Çin'deki Sincan-Uygur Özerk Bölgesi'ndeki Uygur Türkleri'ne yönelik Çin'in baskı politikalarının kamuoyu nezdinde nasıl değerlendirildiğinin anlaşılması için saha çalışması yapılmıştır. Saha çalışması, İstanbul'daki 4 üniversitenin öğrencilerinden oluşan 400 kişi ile sınırlandırılmıştır. Yapılan değerlendirmede, Türk üniversite öğrencilerinin, Çin ve Çinliler'e dair bilgisinin oldukça sınırlı olduğu görülmüş, ancak gençler arasında önyargıların çok etkili olmadığı sonucuna da ulaşılmıştır. Bununla birlikte çalışmaya katılan Türk üniversite öğrencileri Çin'i, "güvenilmez bir ülke" olarak değerlendirmektedir. Bireylerin, Çin ve Çinlilere yönelik algısını, kitle iletişim araçlarındaki söylemlerin, kullanılan dilin şekillendirdiği de, çalışma ile ulaşılan sonuçlar arasındadır. Yine gençlerin, ülkeler arasındaki ilişkilere öncelikli olarak ekonomik işbirliği perspektifinden baktığı, Uygur Türkleri'ne yönelik Çin'in uyguladığı anti demokratik baskı politikalarının, öngörülenden daha az önemsendiği görülmüştür. Çalışmada, toplumlar arasında özellikle eğitim, turizm gibi alanlarda yapılacak işbirlikleri ile temasın artırılmasının, Çin'e yönelik güvensizliğin giderilmesine katkı sağlayabileceği de değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çin, Türkiye, Algı, Önyargı, Üniversite Gençliği

ABSTRACT

CHINA PERCEPTION IN TURKEY THROUGH THE EYES OF TURKISH UNIVERSITY STUDENTS

Ozlem Cosar

January, 2020

At the end of the 1970s, China started a process of expansion and economic reform, achieving double-digit growth figures, especially in the first half of the 1990s, and the Chinese economy has grown by an average of 9 percent annually since then. China, which currently has the second largest economy in the world, holds the world's export leadership. China's economic development, as well as all over the world, is being closely monitored in Turkey. On the other hand, almost no academic studies on China's lack of perception in Turkey, is also the starting point of this thesis. In this context; A field study was conducted to determine the impressions and prejudices of the Turkish people about China, and to understand how the oppression policies of China against the Uighur Turks in Xinjiang-Uighur Autonomous Region in China were evaluated publicly. The fieldwork was limited to 400 students from 4 universities in Istanbul. The assessment found that Turkish university students' knowledge of Chinese and Chinese was quite limited, but it was also concluded that prejudices among young people were not very effective. However, Turkish university students who participated in the study consider China to be an "unreliable country". Among the conclusions reached by the study is that the discourses in mass media, the language used, shape the perception of individuals towards China and Chinese people. It was also seen that young people looked at the relations between the countries primarily from the perspective of Economic Cooperation and that China's anti-democratic pressure policies towards the Uighur Turks were less important than anticipated. The study also assessed that increasing contact between communities, especially with cooperation in areas such as education and tourism, could contribute to the elimination of distrust towards China.

Key Words: China, Turkey, Perception, Prejudice, University Youth

ÖN SÖZ

Meslek yaşamında yirmi yılı geride bırakmış bir diplomasi muhabiri olmanın en iyi yanlarından biri hiç kuşkusuz, Türkiye’de ve dünyada kamuoyunun gündemini oluşturan gelişmelere, sahada bire bir tanıklık etmektir. Çalışma hayatım boyunca, muhabir olarak takip etme ve yerinde gözlemlleme fırsatı buldum; Kıbrıs Barış Müzakereleri, Davos Dünya Ekonomik Forumu toplantıları, NATO zirveleri, Libya’daki Arap Baharı ve NATO Harekâtına ilişkin gelişmeler ile Mısır’da Muhammed Mursi yönetiminin devrilmesine giden sürecin, bana her anlamda çok şey kattığı, çok şey öğrettiği muhakkak... Sahada gördüğümüz fotoğrafın, en doğru şekilde okunup, objektif olarak kamuoyuna aktarılması noktasında, çıktığım akademik yolculuğun büyük katkısını da vurgulamak gerek... Bu uzun ve meşakkatli sürecin en başında bana duydukları güvenden ve verdikleri destekten ötürü, tez eş danışmanı hocam Prof. Dr. R. Kutay Karaca’ya, Beykent Üniversitesi öğretim üyesi Dr. Atahan Kartal’a ve TRT İstanbul Haber Merkezi’nin çok kıymetli editörlerinden Dr. Kemal Aslan’a teşekkürü bir borç bilirim. Çok yoğun çalışma temposunda, bana her fırsatta zaman ayıran ve sabırla akademik olarak her türlü desteği veren tez danışmanım, Doç. Dr. Fuat Aksu hocama da gerçekten çok büyük bir teşekkür borcum var.

Türkiye-Çin ilişkilerinde kamuoyunun algısına dair çalışmalarda önemli bir başlangıç noktası oluşturacağına inandığım tez çalışmamı, meslek hayatımın ilk gününden itibaren yetişmemde bana büyük emek veren, akademik yolculuğumda da, her koşulda desteğini ve yardımını üzerimden çekmeyen, TRT İstanbul Haber Müdürlerinden Dr. Recep Yaşar’a ithaf ediyorum. Doğru ve ahlaklı bir insan olabildiysek, sayesinde...

İstanbul, Ocak, 2020

Özlem Coşar

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR.....	x
1. GİRİŞ.....	1
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	7
2.1.Sosyal Kategorilendirme	7
2.2.Stereotipler (Kalıpyargılar)	9
2.3.Önyargı	13
3. KURAMSAL ÇERÇEVE	19
3.1.Sosyal İnşacılık Teorisi	19
3.1.1.Sosyal İnşacılık Teorisinin Kökenine Bakış: İngiliz Okulu.....	20
3.1.2.Sosyal İnşacılık Teorisinin Tarihsel Gelişimi	21
3.1.3.Sosyal İnşacılık Teorisinin Temel Varsayımları	23
3.1.1.Sosyal İnşacılık Teorisinin Temel Kavramları	24
3.2.Kopenhag Güvenlik Okulu	26
3.2.1.Güvenlik Kavramı	27
3.2.2.Güvenlikleştirme Teorisi	28
4. TÜRK-ÇİN İLİŞKİLERİNE TARİHSEL BAKIŞ	30
4.1.1923-1949 Dönemi Türk-Çin İlişkileri	34
4.2.1949-1990 Dönemi Türk-Çin İlişkileri	37
4.3.1990'dan Günümüze Türk-Çin İlişkileri.....	41
5. SAHA ÇALIŞMASI	58
5.1.Çalışma Evreni ve Örneklem.....	62
5.2.Örneklemin Demografik Özellikleri ve Siyasi Profili.....	63
5.3.Saha Çalışmasının Sonuçları ve Değerlendirme	67
6. SONUÇ	88

7.KAYNAKÇA	96
EKLER.....	110
Ek 1: Türk Öğrencilere Uygulanan Anket Formu.....	110
Ek 2: Çinli Öğrencilere Uygulanan Anket Formu.....	119
Ek 3: İstanbul Üniversitesi Anket İzin Yazısı	125
Ek 4: Marmara Üniversitesi Anket İzin Yazısı	126
Ek 5: Yıldız Teknik Üniversitesi Anket İzin Yazısı.....	127
ÖZ GEÇMİŞ	128

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2:	Örneklemin Cinsiyet Dağılımı.....	57
Tablo 3:	Katılımcıların Sınıflara Göre Dağılımı	63
Tablo 4:	Katılımcıların Siyasi Görüşleri	65
Tablo 5:	Katılımcıların “Çin Denince İlk Aklına Gelenler”	69

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1:	Sincan'dan Geçen Enerji Nakil ve Demiryolu Hatları	32
Şekil 2:	Kuşak ve Yol İnisiyatifi Güzergahları	55
Şekil 3:	Örneklemin Siyasi Görüşlerinin Dağılımı	65
Şekil 4:	Sınıflar Temelinde Hakim Siyasi Görüş ve Yüzdelik Oranları ...	67
Şekil 5:	Örneklemin Çin Hakkındaki Bilgi Düzeyi	68
Şekil 6:	Katılımcıların Çin ile İlgili Bilgilerinin Kaynakları	68
Şekil 7:	Katılımcıların Çin Hakkındaki İzlenimleri.....	70
Şekil 8:	Türklerin Çin-Çinlilere Yönelik Olumsuz Algısının Nedenleri ...	71
Şekil 9:	Türklerin Çin ve Çinlilere Yönelik Olumlu Algısının Nedenleri	72
Şekil 10:	Katılımcıların Çin'in Güvenilirliğine Bakışı.....	73
Şekil 11:	Örneklemin Çin'i Nasıl Tanımladığına İlişkin Sonuçlar.....	75
Şekil 12:	Katılımcıların Almak İstedığı Çin ile İlgili Derslerin İçerikleri.	77
Şekil 13:	Katılımcılara Göre Dünya Ekonomisinin Mevcut Lideri	78
Şekil 14:	Katılımcılara Göre Dünya Siyasetinin Lider Ülkeleri	79
Şekil 15:	Katılımcılara Göre Askeri Açından Dünya Lideri Ülkeler	79
Şekil 16:	Çinlilerin Karakter Özelliklerini Tanımlayan Sıfatlar.....	81
Şekil 17:	Çin ve Türkiye'nin Uluslararası İmajı.....	82
Şekil 18:	Katılımcılara Göre Türkiye'nin Düşmanı Ülkeler	83
Şekil 19:	Katılımcılara Göre Türkiye-Çin İlişkileri.....	84
Şekil 20:	Çin ile Neden Daha Yakın İlişki Kurulmalı?	85
Şekil 21:	Çin ile Neden Daha Yakın İlişkiler Kurulmamalı?	86
Şekil 22:	Katılımcıların Gelecek Planlarında Çin'in Yeri	87

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AK PARTİ	: Adalet ve Kalkınma Partisi
AP	: Adalet Partisi
BM	: Birleşmiş Milletler
BBC	: British Broadcasting Corporation
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
ÇİN	: Çin Halk Cumhuriyeti
DEİK	: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Brliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurumu

1. GİRİŞ

Soğuk Savaş sonrasında bireylerin ve sivil toplum örgütlerinin karar verme süreçlerinde önemli birer aktör haline gelmelerine rağmen, bilim insanları, özellikle de uluslararası ilişkiler uzmanları, çalışmalarında önceliği siyasi, ekonomik ve askeri konulardaki ikili ilişkilere vermekte, iki ülkenin vatandaşlarının birbirine yönelik algısı ise çoğunlukla dikkate alınmamaktadır. Dış politika analistleri ve yapıcılarının, sıklıkla kamuoyunun etkisini göz ardı etmelerine rağmen, karar vericilerin kamuoyu desteğine ihtiyacı olduğu aşikârdır. İlişki kurulacak ülkeye yönelik alınacak kararların, gerek o ülkedeki, gerekse kendi kamuoyunun isteklerinin doğru bir şekilde okunmasıyla alınması, bu kararları fazlasıyla güvenilir ve sağlam kılacaktır. Bu bağlamda, halkların birbirini nasıl algıladığının daha fazla önem kazandığı günümüzde, dünya siyaseti ve ekonomisindeki ağırlığını giderek artıran Çin Halk Cumhuriyeti'nin Türkiye ile olan ilişkilerinde, kamuoyu tavrının ne yönde olduğu üzerine sınırlı çalışmanın bulunması temel bir eksikliktir.

Çok yakın bir gelecekte, Amerika Birleşik Devletleri'ni de geride bırakarak, dünyanın en büyük ekonomisi olacağı öngörülen Çin, Soğuk Savaş'ın bitmesinden bu yana, özellikle 1970'lerin sonunda başlayan dışa açılma süreciyle, ciddi anlamda bir ekonomik büyüme ivmesi yakalamıştır. Çin'in 1978'ten itibaren günümüze kadar yıllık ortalama büyüme oranı % 9 olarak açıklanmıştır. Çin'deki yüksek ve istikrarlı büyüme rakamları, 700 milyonu aşkın insanın da aşırı yoksulluktan kurtarılmasını sağlamıştır¹. Yine Dünya Ekonomik Forumu rakamlarına göre Çin 2018 yılında, 14 trilyon dolarlık milli geliriyle, dünyanın en büyük 2. ekonomisi konumundadır ve bu rakam bir önceki yıla göre de 2 trilyon dolarlık bir artışı ifade etmektedir². Dünya ihracatının da liderliğine yükselen

¹“China – Economic Growth and Development”, Tutor 2u,
<https://www.tutor2u.net/economics/reference/china-economic-growth-and-development>
[18.10.2019].

² “World biggest economies in 2018”, World Economic Forum,
<https://www.weforum.org/agenda/2018/04/the-worlds-biggest-economies-in-2018/> [18.05.2018].

Çin'in sadece geçtiğimiz 2018 yılında yaptığı ihracat 2, 5 trilyon doları bulmuştur³. Büyüyen ekonomisinin ihtiyacı olan enerjiyi elde edebilmek ve daha fazla pazar bulabilmek için dış politikada proaktif bir yaklaşım sergileyen Çin'in izlediği politikalar, Türkiye dâhil pek çok devlet tarafından yakından takip edilmeye başlanmıştır.

Çin'in dünya ekonomisi ve siyasetiyle her geçen gün daha fazla bütünleşmesiyle Türkiye ve Çin arasında da son dönemde özellikle ekonomik ve siyasi ilişkiler hayli ivme kazanmış durumdadır. Ancak; ekonomik, siyasi ve askeri alanda yaşanan hızlı gelişmeler, toplumlararası ilişkilerde yeterince karşılık bulmamış, iki ülke halkları arasındaki etkileşim sınırlı kalmıştır. Bu durum, akademik çalışmalara da yansımış ve Çin ile Türkiye kamuoyunun birbirlerini nasıl algıladığı, gelişmelerin bireyler nezdinde nasıl değerlendirildiği, çok ender olarak akademik araştırmaların çalışma konusu olmuştur. Bu noktadan hareketle; Türklerin Çin ve Çinlilere yönelik güncel algısını farklı açılardan ortaya koymayı amaçlayan ve Türkiye'nin son dönemdeki Asya-Pasifik bölgesine açılım sürecine katkı sağlaması düşünülen tez çalışması, sınırlı araştırmanın yapıldığı bu konuda benzer akademik çalışmalara da zemin oluşturabilmeyi amaçlamaktadır. Küresel çağda kamuoyunun artan rolü çerçevesinde, bireylerin görüşlerinin politika üreticilerine, iş çevrelerine ve bilim insanlarına rehber olabileceği düşünülmektedir.

İki ülke arasında son yıllarda yaşanan ekonomik ve siyasi gelişmeler de gözönünde tutularak; Türkiye'deki üniversite öğrencilerinin Çin hakkında ne derece bilgi sahibi olduğu, Türkiye'de Çin ve Çinlilere yönelik algıların olumlu mu yoksa olumsuz mu olduğu ile Türkiye-Çin ilişkileri denince ilk akla gelen konu olan Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nde yaşananların, Türkiye'deki Çin ve Çinli algısı üzerinde ne derece belirleyici nitelik taşıdığı, bu tez çalışmasının öncelikli araştırma sorularını oluşturmaktadır. Bu araştırma sorularından hareketle tezin ilk hipotezi, bireyler düzeyinde öteki hakkında var olan yetersiz/ eksik bilginin, karşı tarafa ilişkin yargıları da olumsuz etkileyeceğidir. Yani tezle, Türkiye'de bireyler düzeyinde, son dönemde artmış olduğu düşünülmekle birlikte, Çin ve Çinlilere yönelik bilginin yetersiz düzeyde bulunduğu, toplumlararası etkileşimin ve

³ "World Top Export Countries", World Top Exports, <http://www.worldstopexports.com/worlds-top-export-countries/> [24.11.2019].

temasın kısıtlı olduğu, bunun da Türklerin Çin ve Çinlilere yönelik algısını, bakış açısını olumsuz etkilediği ve bazı önyargılara zemin hazırladığı hipotezi, örneklem üzerinde yapılacak saha çalışması vasıtasıyla test edilecektir. Zira çok fazla aşına olunmayan toplumların üyelerine ilişkin olumsuz yargılarda bulunma eğilimi sözkonusu olmakta; ancak bireyler, gruplar arasında etkileşimin, temasın ve gözlem yapma fırsatının artmasıyla, karşı tarafa yönelik değerlendirmelerin ve tutumların olumsuzdan olumluya doğru değişmesi mümkün olmaktadır⁴.

Tezin ikinci hipotezini ise, bireylerin Çin ve Çinlilere yönelik algısını, kitle iletişim araçlarındaki söylemlerin şekillendirdiği savı oluşturmaktadır. Nitekim tezin teorik çerçevesini oluşturan Sosyal İnşacılık bünyesindeki eleştirel inşacılara göre de, “gerçeklik dil yoluyla inşa edilmekte ve uluslararası ilişkilerde söylemler, olasılıkların sınırlarını belirlemekte”dir. Yine, söylemler yoluyla yaratılan ben/öteki ayrımları, ötekinin bir tehdit olarak algılanmasına da neden olmaktadır⁵. Bu açıdan bakıldığında; Türkiye’de yazılı ve görsel basında, Çin hakkında yapılan haber ve yorumlarda, yıllar içerisinde yaşanan söylem değişikliği dikkat çekicidir. İki ülkenin farklı kutuplarda yer aldığı, Çin’in bilinmeyene yönelik mitler üzerinden tanımlandığı, Soğuk Savaşın etkisindeki 1970’lerde kitle iletişim araçlarında, dönemin muhalefet lideri Süleyman Demirel’in tabiriyle “Kızıl Çin” nitelendirmesi sıkça kullanılırken⁶, 1970’lerin sonunda Çin’in ekonomik reform süreci ile birlikte Çin’e yönelik bu algı da değişmeye başlamıştır. 1980’ler ile birlikte Devlet Başkanlığı seviyesinde Çin’e ilk ziyaret gerçekleşmiş ve Çin yavaş yavaş ekonomik başarılarıyla da basında öne çıkmaya başlamıştır⁷. 1990’ların ortasından itibaren Sincan-Uygur Özerk Bölgesi’ndeki Uygur Türklerine yönelik Çin’in baskı politikaları, iki ülke ilişkilerinin öncelikli konusunu oluşturmuş ve özellikle 2009’daki kanlı Urumçi olaylarının ardından siyasi liderlerin Çin’e yönelik, “Uygurlara soykırım uygulayan ülke” ye varan çok sert söylemleri, yazılı ve görsel basındaki dile de yansımıştır⁸. 2013 yılında Çin’in büyük önem verdiği

⁴ Hacer Harlak, **Önyargılar: Psikososyal Bir İnceleme**, (İstanbul: Sistem Yayıncılık, 2000), 128-131.

⁵ Bahar Rumelili, “İnşacılık/Konstrüktivizm”, **Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler**, ed. Evren Balta, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2018) : 166-168.

⁶ “Demirel Kıta Çin’inin tanınmasını kınadı: Çin’le ilişki kurmanın kimseye yararı yok”, Cumhuriyet, 9 Ağustos 1971, 1.

⁷ “Çin ile ilişkileri geliştirmek için yollar aranacak”, **Cumhuriyet**, 15 Aralık 1982, 1.

⁸ “Erdoğan: Adeta bir soykırım”, **Milliyet**, 11 Temmuz 2009, <http://www.milliyet.com.tr/dunya/erdogan-adeta-bir-soykirim-1116463> [23.02.2019].

Kuşak ve Yol İnisiyatifi'nde Türkiye'ye Orta Koridor ülkesi sıfatıyla özel bir önem verilmesi, iki ülke arasında siyasi ve ekonomik ilişkilerin kazandığı ivme ve liderlerin söylemlerinde kullanılan daha barışçıl ve yumuşak dil, kitle iletişim araçlarına da yansımıştır. Çin günümüzde artık, Uygur Türklerine yönelik asimilasyon politikalarından ziyade, ekonomik ortaklık sıfatıyla öne çıkmakta, bunun da Türkiye'deki bireylerin Çin algısına olumlu katkı sağladığı varsayılmaktadır. Ancak bu noktada, iki ülkenin kendi dillerinde kurdukları iletişimin sınırlı olduğu, özellikle batı kaynaklı yayınlar üzerinden karşılıklı algının şekillendiği de gözönüne alındığında bunun, algılardaki olumlu değişimi sınırlandırdığı da öngörülmektedir.

Tezin sınırlılıklarınıysa; çalışma evreninin üniversite öğrencisi gençlerle ve 4 üniversite ile sınırlandırılması oluşturmaktadır. Yine üniversite öğrencileri arasında da sınırlandırmaya gidilmiş ve tezin içerdiği saha çalışması; Uluslararası İlişkiler, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler ile Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümleri öğrencileriyle gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında Çinli öğrenciler ile de anket çalışması yapılması planlanmış ancak, istenilen öğrenci sayısına ulaşılamaması, çalışmanın en önemli sınırlılıklarından birini oluşturmuştur. Türkçe ve İngilizce kaynakların kullanılması, buna mukabil Çince yazılmış kaynakların kullanılamaması ile Çin'e bir ziyaret gerçekleştirilememiş olması da, tez çalışmasının diğer sınırlılıkları arasında yer almaktadır.

Çalışmanın ilk bölümü kavramsal çerçeveyi oluşturmaktadır. Burada, algı sürecine ilişkin temel kavramlar açıklanmaya çalışılacak ve sosyal kategorilendirmeden başlayarak, kalıp yargılar ya da başka bir ifadeyle stereotipler ile önyargı kavramı, tüm yönleriyle ele alınacaktır. İkinci bölüm teorik arka plana odaklanmaktadır. Tezin iki ana teorik çerçevesini Sosyal İnşacılık ve Kopenhag Okulu oluşturmaktadır. Uluslararası İlişkiler Teorileri çerçevesinde İnşacılık Teorisi'nin temel argümanı olan, tehdit-fırsat/dost-düşman ayırımlarının sadece gözlenebilir güç parametrelerine değil, algılara da dayalı olarak yapılandırıldığı görüşü bu tezin çıkış noktalarındandır. Tezin ikinci teorik dayanağı ise, güvenleştirme/güvenlikdışlaştırma politikaları çerçevesinde hangi aktör, olay ve durumların tehdit veya fırsat olarak tanımlanıp tanımlanmadıkları üzerinde çalışmalar yapan Kopenhag Okulu'dur. Bu iki teori, özellikle Soğuk Savaş sonrası vakalarının incelenmesinde rağbet gören ve literatürdeki ağırlığı giderek artan

yaklaşımlardır. Halkların birbirini nasıl algıladığının devletlerarası ilişkilere farklı boyutlar kazandırabileceği tespitinden yola çıkılarak, Çin'in sergilediği performansın ülkeler tarafından yorumlanma biçimlerinin, yükselen Çin'e dost ve/veya düşman kazandırabileceğinden bahsedilebilir. Bu bağlamda Türkiye-Çin ilişkilerinde algı ve güvenlikleştirme sorunsalının teorik açıdan incelenmesi ise henüz yapılmamıştır. Tezin bu noktada, önemli bir boşluğu da kapatacağı öngörülmektedir.

Tezin üçüncü bölümü Türk-Çin ilişkilerinin tarihsel evrelerine ilişkindir. Bu kapsamda ilişkilerin seyri, üç ana dönemde ele alınmıştır. İlk dönem, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu 1923 yılı ile Çin'de Komünist yönetimin iş başına geldiği 1949 yılı arasını kapsamaktadır. Bu dönemin başında kısaca, Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında Uzak Asya'ya yönelik izlenen politikalara da ana hatlarıyla değinilecektir. Soğuk Savaş yıllarına odaklanan ikinci dönemde, 1949-1990 yılları arasında yaşananlar, özellikle basında yer alan haberler temel alınarak kronolojik olarak sıralanacak ve bu süreçte ayrı bir anlam ifade eden bazı olaylara, ziyaretlere ayrıntılı yer verilecektir. Örneğin, 1982 yılında Kenan Evren'in Çin'e gerçekleştirdiği ziyaret, Devlet Başkanlığı düzeyinde bu ülkeye yapılan ilk ziyaret olma niteliğini taşıması nedeniyle bu kapsamda ele alınacak ve o ziyarette yaşananlara ayrıntılı olarak değinilecektir. Türk-Çin ilişkilerinin son dönemi ise, Soğuk Savaş'ın geride kaldığı 1990 yılından günümüze kadar olan gelişmeleri içermektedir. Özellikle AK Parti iktidarında ivme kazanan, Çin'in Kuşak ve Yol İnisiyatifi ile birlikte son 5 yılda farklı bir sürece giren iki ülke ilişkileri, farklı yönleriyle bu bölümde ele alınacaktır.

Son bölüm ise saha çalışmasına ayrılmıştır. Bu amaçla İstanbul'da bulunan; Marmara, Yıldız Teknik, İstanbul ve Nişantaşı Üniversiteleri'nin Uluslararası İlişkiler, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler ile Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümü öğrencilerinden oluşan 400 kişilik örnekleme, 47 soruluk bir anket uygulanacaktır. Ankette; katılımcıların Çin hakkındaki bilgi düzeyleri ile kendilerinin, çevrelerinin ve Türk halkının Çin'e dair genel ve temel izlenimlerine dair sorular yer alacaktır. Yine, dünya siyasetinin, ekonomisinin ve askeri yapılanmasının içinde Çin'in nerede görüldüğüne ilişkin sorular ile katılımcıların Türkiye-Çin ilişkilerine bakışını öğrenmeye yönelik sorulara da ankette yer verilecektir. Tez çalışması kapsamında, Türkiye'deki üniversitelerde konuk

yabancı öğrenci sıfatıyla eğitim gören 15 Çinli öğrenciye de anket uygulanacak ve Türk öğrencilere uygulanan anketin sorularına paralel 28 sorudan oluşan anketin değerlendirilmesi sonuç bölümünde yapılacaktır.

Çalışma, dünya ekonomisindeki ağırlığını her geçen gün artıran Çin'e yönelik üniversite gençliğinin bakış açısını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Hazırlanan anket sorularıyla, gençlerin Çin hakkında ne ölçüde bilgi sahibi oldukları, ne tür önyargıların bulunduğu ve gençlerin birbirlerinin kültürlerine olan ilgileri ortaya konulabilecek, toplumun en dinamik kesimini oluşturan gençlerin ikili ilişkilerin geleceğine ilişkin beklenti ve değerlendirmelerinin saptanması da mümkün olabilecektir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Kavramsal çerçevede ilk olarak, çalışmanın ana eksenini oluşturan algıyı şekillendiren süreçlere ve bununla ilintili temel sosyal psikoloji terimlerine değinilecektir. Bu terimler içerisinde önce; kalıpyargı ve önyargının temelini oluşturan sosyal kategorilendirme süreci ele alınacaktır. Ardından, uluslararası ilişkilerde belirleyici rol oynayan, kişilerin bilişsel yapılarında birbirinden farklı kategorilerin oluşturulması ve kullanılması sayesinde bir anlamda dünya ile başa çıkmayı kolaylaştıran kalıpyargılar açıklanmaya çalışılacaktır. Günlük hayatta sıklıkla karıştırılan kalıpyargı ve önyargı kavramları arasındaki farka da yine bu kısımda ana hatlarıyla değinilecektir. Bu bölümde son olarak; genel tutumun yanı sıra, tutumun duygusal boyutunu da ihtiva eden önyargı kavramı tanımlanacaktır. Önyargıların nedenlerine dair yaklaşımlar da yine çalışmanın kavramsal çerçevesi kapsamındadır.

2.1. Sosyal Kategorilendirme

Benzerlik ve farklılıklardan hareket eden ve sosyal dünyayı algılamadaki temel süreç olan sosyal kategorilendirme⁹ aynı zamanda, insanın çevresini kategoriler halinde düzenlemeye yönelik psikolojik bir süreci de ifade eder¹⁰. Bir isimlendirme ya da dilbilimsel bir repertuar (Müslüman- Yahudi, kadın-erkek vb.) olarak da düşünülebilen sosyal kategorilendirmede birey, nesneleri kategorilendirmede olduğu gibi, bir sosyal kategori repertuarı oluşturur¹¹. İnsan grupları, meslek, yaş, cinsiyet gibi çeşitli kriterlere göre oluşturulan kategoriler; bireyin eylem, niyet ve/veya tutumları bakımından birbiriyle eşdeğerli veya birbirine benzer gördüğü insan, eşya ve olayları kapsar. Aidiyet kriteri açısından yaklaşıldığında ise, “biz” ve “onlar”ı ifade eden iç grup ile dış gruptan söz edilir.

⁹ Harlak, **age**,134.

¹⁰ Henri Tajfel, **La Categorisation Sociale, Introduction a la Psychologie**, (Paris: Larousse, 1972), 272.

¹¹ Harlak, **age**, 134.

İç grup, kişinin üyesi olduğu gruptur¹². Başka bir ifadeyle sosyal kategorilendirme süreci; sosyal kimlik açısından kişinin kendi grubu ile diğer kişi ya da gruplar arasında algı ve davranış düzeyinde farklılık yaratır¹³.

Bir açıdan benzer, bir başka açıdan farklı görülen öğeleri bir araya toplayarak; anlamlı, açıklanabilir ve öngörülebilir bir dünyanın bilişsel olarak inşasını kolaylaştırıp, çevreyi sistematikleştiren sosyal kategorilendirme süreçleri, pratik bir rol oynadıkları için de hayati bir önem taşırlar. Zira sosyal kategorilendirme sürecinde insan, çevresinden gelen enformasyonları ayıklayıp süzgeçten geçirir, uyarılar arasındaki bazı benzerlikleri abartıp, bazı farklılıkları da görmezden gelerek gerçekliği basitleştirir¹⁴. Birey, sosyal dünyayı anlamlandırırken, bir yandan diğerlerini kategorilendirmekte, öte yandan aynı süreçte kimliğini oluşturmaktadır. Başka bir ifadeyle, sosyal gruplara aidiyeti, onun kimliğinin temelini oluşturur ve kendi grubunu betimlerken kullandığı nitelikler, sosyal karşılaştırma sürecinin bir sonucu olduğundan, bu yargılarla diğer sosyal gruplara atfettiği nitelikler arasında bir ilişki söz konusudur¹⁵. Sosyal kategorizasyon, bilişsel işlevlerinin yanı sıra, bireyin toplumdaki yerini oluşturan ve tanımlayan yönlendirici bir sistem niteliği de taşır¹⁶.

Sosyal kategorilendirmeye birlikte, her bir kategoriye yerleştirilen öğelere belli nitelikler atfedilmekte, o grubun üyelerine ilişkin değerlendirmeler ve yargılar getirilmektedir¹⁷. Yine, sosyal kategorilendirme süreciyle bireyler, kendi gruplarını, temasta oldukları diğer gruplardan üstün olarak algılama eğilimindedirler ve bunun sonucu olarak her grup kendisini rakiplerinden üstün görür ve önyargılar ortaya çıkar¹⁸. Sosyal etkileşimin ürünü olan, temelde “dünyayı basitleştirme ve bir düzen atfetme” ihtiyacını karşılayan¹⁹ kategorilendirme, bireylerin sosyal çevre ile ilgili subjektif deneyimlerini düzenlemenin yanı sıra sosyal etkileşimin yapılandırıldığı, bireylerin farklılaştırıldığı ve biçimlendirildiği bir süreç oluşturur.²⁰ Burada dikkat çeken

¹² Nuri Bilgin, **Sosyal Psikoloji**, 2. Basım, (İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları, 2008), 165.

¹³ Harlak, **age**, 69.

¹⁴ Bilgin, **age**, 166-167.

¹⁵ Harlak, **age**, 135.

¹⁶ Tajfel, **age**, 292.

¹⁷ **age**, 134.

¹⁸ **age**, 70.

¹⁹ **age**, 94.

²⁰ Willem Doise, **Groups and Individuals: Explanations in Social Psychology**, (Cambridge: Cambridge University Press, 1978), 68.

önemli bir unsur, insanların diğer insanları öncelikle cinsiyet, yaş, ten rengi, anadili gibi görünür özellikleri üzerinden etiketlemeye ve sınıflandırmaya eğilimli olmalarıdır²¹.

“The Nature of Prejudice” adlı eserinde, gruplarla ilgili yargılara varma yolu olarak kategorilendirme sürecinden söz eden Gordon Allport, kategorilerin “ne gördüğümüzle, nasıl yargıladığımızla, ne yaptığımızla” yakın ve sıkı bir şekilde ilişkili olduğunu vurgular. Kategorilendirme sürecinin beş önemli karakteristiğine değinen Allport’a göre kategorilendirme; gündelik uyumumuza yol göstermek için sınıflar oluşturur, “şeyleri” mümkün olduğu kadar bir sınıf içinde eritir, asimile eder, ilgili nesneyi çabucak tanımamızı sağlar. Kategorilerin, az ya da çok rasyonel olabildiğini kaydeden Allport, kategorinin içeriğinde fikir ve duygu yanı olduğu savını da ortaya koyar²². Sosyal dünyanın algılanması ve yorumlanmasını etkileyen, kişinin kendi grubu ve diğer gruplar hakkında edindiği bilgileri düzenlemesi ve değerlendirmeler yapması için de bir temel oluşturan sosyal kategorilendirme, önyargılı düşüncenin ilk basamağını oluşturmasından ötürü, kalıpyargı ve önyargıların analizinde de temel bilişsel süreç olarak ele alınmaktadır²³. Başka bir ifadeyle, önyargı ve kalıpyargı da gruplar halinde kategorilendirilmeden kaynaklanır²⁴.

2. 2. Stereotipler (Kalıpyargılar)

İnsanların dünyayı algılamalarındaki temel sürecin kategorilendirme olduğu ve bireylerin sadece fiziksel objeleri değil, diğer insanlar ve grupları da sınıflandırarak algıladıkları düşünüldüğünde, bireylerin bu kategorileri oluştururken aynı zamanda o kategorinin üyelerine ilişkin değerlendirmeler de yaptıkları, bu değerlendirme ve yargıların da stereotip yani kalıpyargı kavramı çerçevesinde değerlendirildiği görülmektedir²⁵. Her ne kadar kalıpyargı kavramı 20.yüzyıla kadar icat edilmemiş olsa da, ulusların karakter özellikleriyle ilgili tartışmaların çok eskilere gittiği görülür. Machiavelli, ulusların kendilerine özgü olumsuz ve olumlu vasıflarını uzun süreler koruduklarını savunsa da, David Hume,

²¹ Luciano Arcuri, “Three Patterns of Social Categorization in Attribution Memory”, **European Journal of Social Psychology**, s.12, (July/September 1982) : 271-282.

²² Gordon Allport, **The Nature of Prejudice**, (Massachusetts: Addison Wesley Pub, 1979), 20-21.

²³ Harlak, **age**, 59.

²⁴ Bilgin, **age**, 186.

²⁵ Harlak, **age**, 5.

1741 tarihli “Of National Characters” başlığını taşıyan makalesinde, uluslararası farklılıkların var olduğunu kabul etmekle birlikte bu farklılıkların “özelliklerin frekansından” kaynaklandığını dile getirir. Jean Bodin için ise uluslararası farklılıkların yegâne kaynağı fiziksel nedenlerdir²⁶. 20.yüzyıla gelindiğindeyse kalıpyargı kavramını, sosyal psikolojideki kullanımına en yakın anlamda ilk kez 1922 tarihli “Public Opinion” isimli çalışmasında Walter Lippmann kullanır. Lippmann kalıpyargıları; “yarısı çevre, yarısı kişinin çevresi tarafından oluşturulmuş, kafamızdaki resimler” olarak görür ve kalıpyargıların hayatı aslı gerçekliğinden ziyade kendi gerçekliğimizle görmemize katkıda bulunduğunu savunur²⁷.

Etimolojik açıdan incelendiğinde, “diğer insanları içine yerleştirdiğimiz kategorileri” ifade eden stereotip (stereotype), Latince iki ayrı sözcüğün birleşmesiyle oluşmuştur: Katılık anlamına gelen, “stereos” ve nitelik anlamına gelen tupos (typos). “İtalyanlar tezcanlıdır” ya da “İngilizler soğuk ve mesafeli, Almanlar katı ve disiplinlidir” örneklerinde olduğu gibi, basitleştirilmiş yaygın inançlara dayanan ve kişisel bazı farklılıkları göz ardı eden stereotipler, başka bir ifadeyle, diğer birey ya da grupları tanımlamak için kullanılan “basitleştirilmiş betimsel kategoriler” ya da “temellendirilmemiş kanaatlerdir”²⁸.

Sosyal gruplara dair, kişinin sahip olduğu hipotezler²⁹ olarak da nitelendirilen, değişime karşı dirençli ve özeleştirisi yapılmamış genellemeler bütünü şeklinde görülen ³⁰ kalıpyargılar, bir toplumsal gruba (örneğin bir azınlık grubu ya da cinsiyet grubuna) ilişkin inançları da ifade ederler ve çoğu kez davranışsal sonuçlara da yol açarlar³¹. Kişilerin demografik özellikleri ve deneyimleri, kendi milletine ve başka milletlere dair duyguları ve düşünceleri söz konusu bu tutum ve davranışların oluşumunda hayli etkilidir³².

²⁶Gustav Jahoda, **Sosyal Psikoloji Tarihi**, çeviren: Şeyda Başlı, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2011), 48-49.

²⁷ Walter Lippmann, **Public Opinion**, (New Jersey: Transaction Publishers, 1998), 95-96.

²⁸ Bilgin, **age**, 175.

²⁹ Sibel Arkonaç, **Sosyal Psikoloji**, 3.Baskı, (İstanbul: Alfa Yayınları, 2005), 121.

³⁰ Herrmann Bausinger, "Stereotypie und Wirklichkeit". **Jahrbuch Deutsch als Fremdsprache**, (Münih: 1988): 157-170.

³¹ Nuran Hortaçsu, **Grupçici ve Gruplararası Süreçler**, (Ankara: İmge Kitabevi, 1998), 229.

³² Harlak, **age**, 215.

Kitle iletişim araçları, yakın çevre ve kişisel etkileşimin bireylere öğrettiği kalıpyargılar³³ sayesinde, üyesi olunan grubun genel özellikleri normal kabul edilir ve bu özelliklerin diğerlerinden üstün olduğu düşünülerek, farklı olanların yani kendi grubumuzla bağdaşmayan yanları bulunanların kendi “üstün normlarımıza” uyum sağlaması gerektiğine dair bir yargı da üretilir³⁴. Dış grup üyeleriyle olan etkileşimin bireysel değil gruplar arasında olmasından dolayı dış grup üyeleri birbirlerine daha benzer ve homojen olarak algılanır ve bunun bir sonucu olarak da dış grup hakkındaki kalıpyargılar daha güçlü, daha olumsuz ve daha aşırı uçtadır³⁵.

Burada üzerinde durulması gereken önemli bir husus, sıklıkla karıştırılan önyargı ve kalıpyargının birbirinden farklı, ama birbirini tamamlayan iki kavram olduğudur. Her ikisi de sosyal gerçekliği sınıflandırmaya, kategorize etmeye yarayan sürecin birer unsurudur ve bireyin gerçekliğe ilişkin sosyal ve zihinsel temsillerini biçimlendirirler. Ancak önyargılar, olumsuz tutumları ifade etmek için kullanılırken, kalıpyargılar her zaman olumsuz olmayabilir ve önyargıların oluşumunda olumsuz kalıpyargılar etkilidirler. Örneğin beyaz bir ırkçının, siyahilerden nefret bile etse, onlara ilişkin, ‘siyahiler atletizmde çok başarılıdır’ şeklinde bir kalıpyargıya sahip olması, her zaman için olasılık dâhilindedir³⁶.

Kalıpyargılar genellikle sözel ifadelerle ortaya konarken, önyargılar daha geniş bir ifade alanı içerirler ve önyargılar çok sayıda kalıpyargıyı (etnik köken, dil gibi farklı alanlardaki) kapsayabilirler. Yine önyargı ağırlıklı olarak, önyargılı bir tutumun duygusal yönünü, kalıpyargı ise bilişsel kısmını oluşturur ve önyargının pekişmesi, zihindeki kalıpyargılar ile ilgilidir³⁷. Diğer bir açıdan bakıldığında, kalıpyargılar algı düzleminde yer alırken, önyargı kavram oluşumuyla ilgilidir ve kalıpyargı bu yönüyle de önyargılara zemin hazırlama vazifesi görür³⁸.

³³ Richard Porter, Larry Samovar, **Communication Between Cultures**, (California: Wadsworth Thomson Learning, 2001), 53-54.

³⁴ Uluç, **age**, 69.

³⁵ Zehra Y. Dökmen, **Toplumsal Cinsiyet. Sosyal Psikolojik Açıklamalar**, 6. Baskı, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2009), 97.

³⁶ Melek Göregenli, “Temel Kavramlar: Önyargı, Kalıp Yargı ve Ayrımcılık”, **Ayrımcılık- Çok Boyutlu Yaklaşımlar**, der. Müge Ayan Ceyhan, Kenan Çayır, (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012): 17-29.

³⁷ Nil Gürel, “Kişilik Psikolojisi, Önyargının Psikolojisi ve Kamuoyu: Gordon Allport ve Walter Lippmann’ın Görüşleri Çerçevesinde Bir Değerlendirme”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, c.2,s.2 (2011): 107.

³⁸ İbrahim Gürses, “Önyargının Nedenleri”, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, c.14, s.1, (2005): 143-160.

Uzun yıllar boyunca kalıpyargıların içeriğine dair yapılan araştırmalar göstermiştir ki, insanlar büyük grupları kabataslak ve yaygın birkaç özelliğe bakarak kategorize etme eğilimindedirler ve kategorizasyonun bir sonucu olan kalıpyargılar erken yaşlarda edinilmektedir. Çok yavaş değişen kalıpyargıların değişiminde büyük toplumsal, ekonomik ve siyasal değişimler etkilidir ve toplumsal gerginliklerin yaşandığı durumlarda da kalıpyargıların değişmesi hayli güçtür. Toplumsal belirsizliğin aza indirgenmesine de yardımcı olan kalıpyargılar, sömürgeciliğin yaygınlaştığı dönemlerde, yerli halklar için kullanılmış olan kalıp yargılarda olduğu gibi, statükoyu ve diğerlerine yönelik eylemleri meşrulaştırma görevi de üstlenip, sosyal gruplar arasındaki farklılıkların vurgulanması ve netleştirilmesini de sağlarlar³⁹.

Haklılık temeli de bulunan kalıpyargılar, tüm gruba genelleştirildiklerinde, hataya da sebep olabilirler. Farklı gruplara yönelik kalıpyargılar, farklı içerikler ihtiva ederler ve hedef grupların, belli bir toplumun geçmişindeki yerini ve deneyimlerini de yansıtabilirler. Örneğin, cinsiyet kalıp yargıları daha çok iş, güç ve duygusal boyutlardaki sözcükleri içerirken, Yahudilere ilişkin kalıpyargı, genel ve ticari zekâyı çağrıştıran kelimeleri ihtiva eder. Kalıpyargıların içerikleri karmaşık ve yalın olabileceği gibi, herhangi bir etnik gruba dair kalıpyargının içeriğinin karmaşıklık düzeyinin, sözkonusu grubun toplumdaki sayısı ile ilintili olduğu da düşünülmektedir. Başka bir ifadeyle, azınlıktaki gruplara ilişkin kalıp yargılar, daha yalın olacaktır⁴⁰.

Kalıpyargıların oluşumuna dair farklı yaklaşımlar bulunmakla birlikte, bunların bazılarının değinmek yerinde olacaktır. Bilişsel yaklaşım; kalıpyargıların oluşmasını, insanların bilgi işlem süreçlerinin özellikleriyle açıklar ve belli bir kategorideki insanlardan değişik örnekler görüldüğünde, anımsanan bilgiler üzerinden o gruba ilişkin kalıpyargılar oluşturulduğu üzerinde durur. Güdüsel yaklaşıma göre ise, toplumsal gruplara ilişkin kalıpyargılar, bireylerin kendi gruplarını başkalarıyla kıyaslayıp, daha değerli bulma isteğinden kaynaklanır. Toplumsal durumu ön plana alan yaklaşım da; sosyal konum, iş olanakları gibi

³⁹ Michael Hogg, Graham Vaughan, **Sosyal Psikoloji**, çev. İbrahim Yıldız-Aydın Gelmez (Ankara: Ütopya Yayınları, 2007), 77-79.

⁴⁰ Hortaçsu, **age**, 233-235.

kısıtlı kaynaklar için rekabet içerisinde bulunan karşıt grupların, birbirlerine ilişkin olumsuz kalıpyargılar geliştireceği tezini merkezine alır.⁴¹

Bir grubun ve o grubun üyelerinin zihinsel temsilleri olan kalıpyargılar⁴², kişilerin bilişsel yapılarında birbirinden farklı kategorilerin oluşturulması ve kullanılması sayesinde bir anlamda dünya ile başa çıkmayı kolaylaştırırlar. Diğerlerine olumlu ya da olumsuz nitelikler atfederek, kişilerin kendilerini görelî olarak daha olumlu bir şekilde değerlendirebilmelerini de sağlayan kalıpyargılar, böylece değer (value) işlevini de yerine getirir⁴³. İçinde sosyalleşilen kültürden edinilen ve gruplar arasındaki bazı sosyoekonomik ve kültürel farklılıklardan kaynaklanan kalıpyargılar⁴⁴, belirgin gruplar için söz konusudur; yani kişiler, hiç tanımadıkları, bilmedikleri gruplar hakkında stereotipleme yapmazlar ve gruplar arasındaki bazı farklılıkların abartılması yanın da grup içindeki bazı farklılıkların da en aza indirilmesi, stereotiplemenin temel işlevlerinden biridir⁴⁵. Sosyal çevreye ilişkin algıların kolayca biçimlenmesini, bilgi verici olmasını ve zenginleşmesini sağlayan; bunun yanında sosyal gruplara ilişkin olumsuz tutumları haklı çıkarma ihtiyacını da karşılayan kalıpyargılar, diğer insanlara ilişkin algıları ve etkileşimleri büyük ölçüde biçimlendirir ve kolayca da değişmezler. Bu nitelikleri nedeniyle kalıp yargılar, önyargılara da temel oluştururlar⁴⁶.

2.3. Önyargı

Gruplararası ilişkilerin temel kavramlarından biri olan ve belirli bir gruba veya bu grubun üyelerine karşı olumsuz katı tutumları ifade eden önyargı (prejudice); Latince prae (ön, önde) ve iudicium (hüküm, yargı) kelimelerinden oluşan birleşik bir terimdir. Diğer insanları grup aidiyetlerine göre değerlendiren bir tutumu ifade eden önyargılar, belirli bir dış grup hakkında olumsuz, dogmatik tutumlar olarak da tanımlanmaktadır. Önyargının hedefi olan kişi, herhangi bir haklı dayanağı olmaksızın, grubu nedeniyle peşin hükümle yargılanır. Olgunlaşmamış, kanıtsız,

⁴¹ age, 240-252.

⁴² Martha Augoustinos, Iain Walker, **Social Cognition. An Integrated Introduction**, (London: Sage Publications, 1995), 208.

⁴³ Harlak, age, 61.

⁴⁴ Rupert Brown, **Prejudice: Its Social Psychology**, Second Edition, (Oxford: Blackwell, 2010), 77-78

⁴⁵ Harlak, age, 53-104.

⁴⁶ Tony Manstead, Miles Hewstone, **The Blackwell Encyclopedia of Social Psychology**, (Oxford: Blackwell Publishers, 1996), 628-632.

temelsiz yargı, tutum veya kanaatleri ifade eden önyargılar, bireyden ziyade gruba yöneliktir ve önyargılar davranışa dönüştüğünde de ayrımcılık kavramından söz edilir⁴⁷. İçinde genel tutumun yanı sıra tutumun duygusal boyutunu da ihtiva eden önyargı kavramı, sosyal psikolojide bir grubun diğer gruba yönelik olumsuz yönelimlerini belirtmek için kullanılır ve ağırlıklı olarak önyargı; din, milliyet ve cinsiyet üzerinden geliştirilir⁴⁸. Herhangi bir gruptaki herhangi bir kişiye, sadece o gruba ait olması nedeniyle gösterilen muhalif ya da düşmanca tutumu önyargı olarak tanımlayan ve bunun insanlarda doğal bir eğilim olduğunu savunan Gordon Allport önyargıyı, kategorilendirmenin yol açtığı aşırı genellemenin bir sonucu olarak da görür. Önyargının yöneldiği kişinin, grubuna atfedilen niteliklere sahip olduğu düşünülür ve bir kişi eğer, aksi kanıtlarla karşılaşmasına rağmen, başlangıçtaki yargısında kararlı ise, bu onun önyargılı olduğunu gösterir⁴⁹.

İnsanları basit bazıkalıp yargılara dayanarak katı biçimde sınıflandırma ve aynı grup içinde sınıflandırılan tüm bireylerin aynı özelliklere sahip olduğunu kabul etme⁵⁰ olarak da tanımlanan önyargının, diğer tutumlardakine benzer üç ögesi bulunduğunu vurgulayan Allport'a göre önyargı; hedef grup hakkındaki bazı inançları kapsayan bilişsel ögenin, bu gruba dair genellikle olumsuz duyguları kapsayan duygusal ögenin ve bu gruba karşı belirli bir tarzda davranma niyetini ifade eden konatif ögenin toplamıdır⁵¹. Gündelik söylemde ise önyargılı olmak, sosyal açıdan onaylanmayan bir nitelik olarak algılandığı için bireylerde, önyargılı değilmiş gibi konuşma eğilimi vardır ve yapılan çalışmalar da, kişilerin kendilerini önyargısızmış gibi lanse ettiklerini, başkalarını ise kendilerinden daha önyargılı algıladıklarını ortaya koymaktadır⁵².

Davranışları yönlendiren ve sosyal uzaklığı da artıran önyargılar⁵³, herhangi bir kişinin, önyargılı olduğu kişi ya da gruplara yönelik gösterdiği olumsuz davranışlar söz konusu olduğunda ise ayrımcılık (discrimination) adını alır⁵⁴. Başka bir deyişle önyargı, belirli bir gruba yönelik lehte veya aleyhte davranma

⁴⁷ Bilgin, **age**,169.

⁴⁸ Sezen Ünlü, **Sosyal Psikoloji**, (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi yayınları, 2004), 181.

⁴⁹ Allport, **age**, 11.

⁵⁰ Clifford Morgan, **Psikolojiye Giriş Ders Kitabı**, Yayın Sorumlusu: Sirel Karakaş, (Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları, 1981), 368.

⁵¹ Allport, **age**, 6.

⁵² Harlak, **age**, 16.

⁵³ Morgan, **age**, 368.

⁵⁴ Harlak, **age**, 10.

eğilimi ya da tutumu iken; bir davranış tarzı olan ayrımcılık ise, dış grubun iç gruba yaklaşmasını imkânsız kılacak şekilde mesafeli tutulması ve bunun az ya da çok kurumsallaştırılmasıdır⁵⁵.

Ayrımcı davranışların en hafifinden en şiddetlisine doğru bir sıra oluşturduğunu vurgulayan Gordon Allport'a göre; ilk sırada “karşı olmayı ifade etme” yer alır. Bu devrede kişiler, önyargı konusunda kendisi gibi düşünenlerle konuşur, düşmanca duygularını ifade eder. Önyargının daha yoğun olduğu ve bireyin önyargılı olduğu kişi ve gruplarla bir arada olmaktan kaçındığı süreç, “uzak durma”dır. Önyargı beslenen grupların iş, sağlık ve eğitim gibi hizmetlerden yararlanmasına, politik haklarını kullanmasına karşı olunması “ayrımcılık” aşaması olarak isimlendirilirken, beyazların çoğunlukta olduğu bir mahallede yaşayan bir siyahi ailenin tehdit edilmesi örneğinde olduğu gibi, önyargıyla bakılan gruba yönelik her türlü şiddet, ‘fiziksel saldırı’ içinde değerlendirilir. Gordon Allport'a göre, ayrımcı davranışların en şiddetli tezahürü; katliamlar, linç etme ve soykırım olaylarını kapsayan, ‘yok etme’ aşamasıdır. Almanya’da İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşanan Yahudi soykırımı, bunun en somut örneklerinden birini oluşturur. Bu davranışlardan hangisinin gösterileceği ise, önyargının şiddetine bağlı olarak değişir⁵⁶.

Önyargıların hangi süreçler sonrasında ortaya çıktığı, nelerden kaynaklandığı, yani dinamiklerinin nelerden oluştuğu noktasında; değişik aktörlerin ön planda olduğu farklı yaklaşımlar sözkonusudur. Gordon Allport, daha önce de değinilen *The Nature of Prejudice* adlı eserinde, çok boyutlu olan önyargıların nedenlerine dair yaklaşımları, altı farklı grupta ele alır.

Allport'a göre önyargıları, tarihteki olayların bir sonucu olarak gören “Tarihsel Yaklaşım,” önyargıların doğuşunu, Marksist düşünceden hareketle “sömürü kuramına” dayandırır. Yani bu yaklaşımı benimseyenler önyargıları; yayılmacı Avrupa güçlerinin, yeni sömürgelerini, yardıma ve medeniyete muhtaç olarak niteleyip, buna yönelik önyargılar geliştirmesi örneğinde olduğu gibi⁵⁷, bazı sosyal grupların, sosyo-ekonomik avantajlarını meşrulaştırma aracı olarak görür. Allport,

⁵⁵ Bilgin, **age**, 170.

⁵⁶ Allport, **age**, 15.

⁵⁷ Elif Posos Devrani, “Medyada Ötekinin Temsili: Etnik Komedi”, **Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi**, c.5, s.2, (Eylül, 2017): 934.

tüm önyargıların bu yaklaşımla açıklanamayacağı görüşündedir⁵⁸. Önyargıyı sosyal değişmeye bir tepki ve kentleşmenin bir sonucu olarak gören, “Sosyo-kültürel Yaklaşım” da önyargı, kentte olumsuz görülen ve belli bir grupta sembolleştirilen niteliklerin, o gruba yönelik olumsuz tutumlara dönüşmesidir⁵⁹. “Durumsal Yaklaşım” ise önyargıları; maruz kalınan etkenlere, öğrenme ve koşullanmalara göre açıklar⁶⁰.

Önyargıyı, kişiliğin yapısı ve dinamiğine bağlayan “Psikodinamik Yaklaşım”, bireyin dünyayı ve çevresini algılayış biçiminin, önyargılı davranışlarını belirlediği düşüncesini temel alan “Olgusal Yaklaşım” ve önyargının gerçekten var olan farklılıklar nedeniyle ortaya çıktığını ileri süren “Kazanılmış İtibar Yaklaşımı” da Gordon Allport’un sınıflandırmasındaki yerini alır⁶¹. Allport, önyargıların oluşmasında ve güçlenmesinde bu yaklaşımlardan yalnızca birinin mutlak doğru olarak kabul edilemeyeceğini, çünkü önyargıların anılan tüm faktörlerin yer aldığı, çok değişkenli bir sürecin sonucunda şekillendiğini de dile getirir⁶².

Gordon Allport dışında da önyargının oluşumu üzerine çalışan başka akademisyenler de vardır. Bunların en önde gelenlerinden biri olan ve Frankfurt Okulu olarak da bilinen Toplumsal Araştırma Enstitüsü bünyesinde de bir dönem çalışmalarını sürdüren, “Eleştirel Kuram” olarak anılan düşünce hareketinin en önemli üyelerinden olan Alman felsefeci-toplum bilimci Theodor Adorno ve arkadaşları tarafından geliştirilen “Otoritaryan Kişilik Kuramı” ise önyargıya büyük oranda psikoanalitik yaklaşımı baz alır. “Otoritaryan Kişilik Kuramı”na göre; babanın otorite figürü olduğu ailelerde yetişmiş, karşıt fikirlerini söylemesine izin verilmemiş bireyler, bu engellenmişliklerini daha sonraki yıllarda, dış gruplara öfke ve düşmanlık şeklinde yansıtır. Adorno, örneğin Yahudi karşıtlığını bu tür bir kişiliğin tezahürü olarak görür ve yine bu kurama göre bu tarz bir düşmanlık aynı zamanda başka dış gruplara yönelik düşmanlıkları da içerir. Kuram, önyargının yalnızca belirli bir grupla kurulan ilişkiden değil, zihinsel bir yapıdan da kaynaklandığını ve sağ ideolojidekilerin daha katı, önyargılı ve

⁵⁸ Allport, **age**, 208-211.

⁵⁹ Allport, **age**, 211.

⁶⁰ Bilgin, **age**, 171.

⁶¹ Allport, **age**, 214-217.

⁶² **age**, 218.

değişime kapalı bir düşünce yapısına sahip olduğunu savunur. Bazı bilim insanları, “Otoritaryen Kişilik Kuramı”na, sosyokültürel faktörleri ve gruplar arasındaki değişimleri göz ardı ettiği eleştirisini getirmektedir⁶³.

İnançların içeriğinden ziyade yapısını temel alan ve Polonya asıllı Amerikalı sosyal psikolog Milton Rokeach’ın geliştirdiği “Dogmatik Kişilik Kuramı”nda ise önemli olan ideolojinin sağ ya da sol olması değil, düşünce biçiminin katılığıdır. Kapalı zihin veya dogmatik kişilik olarak nitelendirilen bu hoşgörüsüzlük ile etnik, dinsel ve milletlere yönelik önyargıların, insanların bu türden gruplara üyelikleri ile gruplar arası ilişkilerden ya da ilgili normlardan değil, inanç uygunluğunun olup olmamasından kaynaklandığı düşünülür. Bu yaklaşıma göre örneğin, siyahlara yönelik ayrımcılık, siyahların belirli bir kategoriye ait olmalarından değil onların ayrımcılığı yapan kişi ya da gruplardan farklı inançlara sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Önyargıların neden özellikle toplumdaki belli bazı gruplara yöneldiği sorusunu yanıtlamada yetersiz kalması, tıpkı Otoritaryen Kişilik Kuramında olduğu gibi, “Dogmatik Kişilik Kuramı”nın da en büyük eksikliklerinden biri olarak değerlendirilir⁶⁴.

Saldırganlığın daima bir engellenme sonucu ortaya çıktığı hipotezini savunan ve 1939 yılında, Amerikan Yale Üniversitesi İnsan İlişkileri Enstitüsü araştırmacısı ve eklektik davranışçı yaklaşımın öncülerinden John Dollard ve arkadaşları tarafından geliştirilen “Engellenme-Saldırganlık Kuramı”, Freud’un görüşlerinden yararlanır. Bu yaklaşım; engellenmenin her zaman saldırganlığa yol açacağını ileri sürse de günümüzde, engellenmenin saldırganlığa neden olabileceği yanında, saldırganlığa neden olmadığı durumların da varlığı kabul edilmektedir⁶⁵.

Dollard ve arkadaşlarına göre; Gordon Allport’un, kişisel etmenler, günlük yaşamda bulunulan farklı ortamlar, aile içindeki deneyimler ve ülkedeki ortam olarak dört grupta topladığı⁶⁶ çeşitli faktörlerden kaynaklanan engellenmeler; toplumdaki bazı gruplara karşı önyargılar oluşmasına neden olur. Özellikle ekonomik sıkıntının söz konusu olduğu toplumlarda belli gruplar, sıkıntının sorumlusu olarak değerlendirilir. Bu durum, “Günah Keçisi” kavramı ile

⁶³ Harlak, **age**, 18-21.

⁶⁴ Harlak, **age**, 21-24.

⁶⁵ J. Merrill Carlsmith, Jonathan L. Freedman, David O. Sears, **Sosyal Psikoloji**, (İstanbul: Ara Yayıncılık, 1989), 199.

⁶⁶ Allport, **age**, 343-347.

açıklanmaktadır⁶⁷. “Engellenme-Saldırganlık Yaklaşımı”na yönelik değerlendirmelerde bulunan Gordon Allport’a göre ise, bireylerin “günah keçisi” aramasına yol açan engellenme kaynaklarını açıklamada yetersiz kalan bu kuram; sosyal koşullar veya engellendiğinde saldırganlık göstermeye eğilimli kişilik türlerine ilişkin de herhangi bir şey söylemez. Allport, kuramın neden bazı azınlıklardan hoşlanılırken, bazılarında nefret edildiğini açıklayamadığını savunmuş, örnek olarak da, ‘İkinci Dünya Savaşı sürecinde neden başka bir grubun değil de Yahudilerin hedef haline geldiği Günah Keçisi Kavramı ile nasıl açıklanacaktır?’ diye sormuştur⁶⁸.

Engellenme-saldırganlık ilişkisini, bireysel bir bağlantı olarak değerlendiren, başka bir deyişle aynı önyargıların bir grup insanda, aynı anda bulunabileceğini göz ardı eden kuram, bir gruptaki insanların nasıl olup da aynı şekilde engellenip, aynı türden saldırganlık gösterdikleri sorusunu yanıtlamada da yetersiz kalmaktadır⁶⁹. Sonuç olarak; gruplar arası tutumlar, önyargılar ve davranışlarla ilgili her kuram belli ölçülerde açıklamalar getirmiş olsa da, önyargılar konusundaki hiçbir kuram, tek başına yeterli görünmemektedir. Zira sadece kişilik özelliklerinden hareket ederek önyargıları açıklamak, toplumun tümünde ya da bir bölümünde eş zamanlı görülen önyargılı tutum ve davranışları, ayrımcı yaklaşımları yorumlamakta da yetersiz kalacaktır.

Son olarak, üzerinde durulması gereken bir nokta şudur ki; tüm önyargıların önemli bir ortak özelliği, önyargı beslenenlere dair kalıpyargıların (stereotiplerin) oluşmasıdır. Başka bir ifadeyle kalıpyargılar, önyargılı tutumların ve inançların bir ürünüdür, önyargı ve kalıpyargılar arasında karşılıklı bir etkileşim vardır. Önyargılı beyazların, siyahiler hakkında, onların tembel ve cahil olduklarına inanmaları ya da bazı önyargılı Protestanların, tüm Yahudileri kurnaz ve çıkarıcı olarak görmesi, kalıpyargıların somut örneklerindendir⁷⁰. Göz ardı edilmemelidir ki, çocuklukta oluşan, deneyimlerin ve çevrenin etkisiyle beslenen önyargılar, kalıpyargılara dönüşürler ve etnik, bölgesel, ulusal genellemelere evrilerek, uluslararası ilişkilerde belirleyici rol oynarlar⁷¹.

⁶⁷ Harlak, **age**, 25.

⁶⁸ Allport, **age**, 348-352.

⁶⁹ Harlak, **age**, 28.

⁷⁰ Morgan, **age**, 368.

⁷¹ Güliz Uluç, **Medya ve Oryantalizm**, (İstanbul: Anahtar Kitaplar, 2009), 60.

3. KURAMSAL ÇERÇEVE

Tez kapsamında uygulanan anket çalışmasından elde edilen veriler, bu bölümde değinilecek olan uluslararası ilişkiler teorileri temel alınarak değerlendirilecektir. Bu amaçla ilk olarak tezin dayandığı iki teoriden biri olan Sosyal İnşacılık kuramı üzerinde durulacaktır. Devletlerin zaman ve mekân bağlamında aynılığını varsayan geleneksel uluslararası ilişkiler teorilerinin aksine, değişimi uluslararası düzeyde anlamaya ve açıklamaya çalışan, uluslararası ilişkilerin toplumsal boyutlarını vurgulayan ve uluslararası politikanın nesnel bir gerçeklik olmaktan çok uzakta bulunduğunu savunan⁷² Sosyal İnşacılık, kuramsal çerçeve bölümünde tüm yönleriyle ele alınacaktır. Tez çalışmasının dayandığı ikinci uluslararası ilişkiler teorisi ise, Kopenhag Ekolü'dür. Kopenhag Barış Araştırmaları Enstitüsü'nde, Barry Buzan, Jaap de Wilde ve Ole Waever tarafından yürütülen çalışmalarla temelleri atılan ve odaklandığı ana çalışma konularını; güvenlik ve güvenlikleştirmenin oluşturduğu Kopenhag Ekolü de, ana unsurlarıyla yine bu bölümde irdelenecektir.

3.1. Sosyal İnşacılık Teorisi

Uluslararası olguların açıklanmasında; insan davranışlarını, karşılıklı etkileşimleri, değişken nitelikteki norm ve kurallar ile bilgisel yorumları ana perspektifine koyan teorik bir yaklaşım olan Sosyal İnşacılık, Sosyal Konstrüktivizm olarak da anılır. Sosyal, tarihi ve normatif olguların, sosyolojik analizlerin, uluslararası ilişkiler disiplindeki tartışmalarda önemli ve merkezi bir konuma taşınmasında ciddi pay sahibi olan Sosyal İnşacılık Teorisi, uluslararası tarihe yönelik ilgiyi de canlandırmıştır⁷³.

⁷² Tim Dunne, Milja Kurki, Steve Smith, **Uluslararası İlişkiler Teorileri: Disiplin ve Çeşitlilik**, (Sakarya: Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları, 2010), 201-202.

⁷³ Christian Reus-Smit, "Konstrüktivizm", **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, çev. Ali Aslan-Muhammed Ali Ağcan, (İstanbul: Küre Yayınları, 2013), 301-303.

İnter disipliner bir nitelik taşıyan⁷⁴ ve başta psikoloji olmak üzere, siyaset bilimi, sosyoloji, antropoloji gibi diğer sosyal bilimlerden de etkilenen teorinin kökenleri, İngiliz Okulu'na dayanır. Uluslararası ilişkilerin anarşik doğasına rağmen; bazı değer, norm ve kurumları paylaşan devletlerin bir “uluslararası toplum” oluşturduğunu savunan İngiliz Okulu'nun, Sosyal İnşacı yaklaşımların öncüsü olduğu değerlendirilmektedir⁷⁵. Uluslararası ilişkilerin tarihsel, toplumsal ve kültürel boyutuna vurgu yapan İngiliz Okulu; uluslararası siyasette egemenlik, diplomasi ve güçler dengesi gibi, uluslararası kurumların varlığından ve öneminden de bahseder ve uluslararası toplumun bu temel kurumlar çerçevesinde bir sosyal inşası olduğunu vurgular⁷⁶.

3.1.1. Sosyal İnşacılık Teorisinin Kökenine Bakış: İngiliz Okulu

II. Dünya Savaşı sonrası Amerikan üniversitelerinde, uluslararası ilişkiler disiplininin doğa bilimleri yöntemleriyle açıklanmasına tepki olarak, İngiltere'de bir grup akademisyenin başlattığı yeni bir tartışmadan doğan İngiliz Okulu, etik değerleri tamamen dışlayan realizme karşı, etik değerlerin uluslararası ilişkiler tartışmalarının temelinde yer alması gerektiğini savunur. Avustralyalı Hedley Bull'un öncüleri arasında olduğu yaklaşım, bir devletlerarası toplumun varlığından bahseder ve bu özelliğiyle de İnşacı Uluslararası İlişkiler teorilerinin de öncülü niteliğindedir⁷⁷. İngiliz Okulu, “uluslararası sistem”, “uluslararası toplum” ve “dünya toplumu” olmak üzere üç farklı yapıya odaklanır⁷⁸.

İngiliz Okulu başlangıcından beri pozitivizmi eleştirmesine rağmen, 1980'lerde yaşanan pozitivizm-postpozitivizm tartışmasında sessiz kalınca bu boşluk, Sosyal İnşacılık tarafından doldurmuştur⁷⁹. Her iki teori de, ontolojik olarak devlet merkezlidir ve uluslararası sistem, uluslararası toplum gibi kavramları verili ve

⁷⁴ Emmanuel Adler, “Seizing the Middle Ground”, **European Journal of International Relations**, Vol. 3, No. (1997): 322.

⁷⁵ Hedley Bull, **The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics**, (New York: Columbia University Press, 1977), 69.

⁷⁶ Tim Dunne, “The Social Construction of International Society”, **European Journal of International Relations**, Volume.1, no.3, (1995): 367-389.

⁷⁷ Mustafa Serdar Palabıyık, “İngiliz Okulu”, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, der. Ramazan Gözen, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014) : 217-218.

⁷⁸ Cornelia Navari, “Introduction: Methods and Methodology in the English School”, **Theorising International Society: English School Methods**, ed.Cornelia Navari, (Londra: Palgrave Macmillan UK, 2009) : 4.

⁷⁹ Tim Dunne, **Inventing International Society: A history of the English School**, (Londra: Macmillan Press, 1998,) 101.

değişmez kavramlar olarak kabul etmezler. Yine söz konusu bu kavramları, sosyal ve tarihsel bir bağlam içinde tanımlamaları, devletlerin oluşumunda kültürel faktörlere benzer atıflarda bulunmaları, uluslararası sistemi ve toplumu sosyal-hukuksal kurallar çerçevesinde tanımlamaları da iki teoriyi birbirine yakınlaştırmaktadır⁸⁰. Ancak iki teori arasında önemli farklılıklar da olduğunu gözden kaçırmamak gerekir. Zira İngiliz Okulu ağırlıklı olarak, uluslararası toplumun tarihsel evrimine odaklanmayı tercih ederken, tarihsel boyutu göz ardı eden Sosyal İnşacılık, uluslararası toplumun sosyolojik temellerine öncelik verir ve bu tercih Sosyal İnşacılık'ı, realizmin tarih dışı metodolojisine yaklaştırır⁸¹. Yine uluslararası sistemin sosyo-kültürel üst yapısının; kapsadığı değer, kural ve kurumlar bağlamında çok daha zengin ve devlet davranışları üzerinde daha etkin olduğunu iddia eden Sosyal İnşacılar, İngiliz Okulu'nun devletlerarası toplum anlayışını dar kapsamlı ve sıkı olarak nitelendirmişlerdir⁸².

Bazı akademisyenler ise, iki yaklaşım arasındaki farklılıklar yerine benzerliklere odaklanmanın önemine işaret eder ve İngiliz Okulu ile Sosyal İnşacılık'ın birbirini tamamladığını ve iki teori arasındaki işbirliği ile uluslararası ilişkileri anlamada çok daha verimli bir teori yaratılacağını savunur. Bu akademisyenler örneğin, Sosyal İnşacılara İngiliz Okulu'nun insan hakları odaklı yaklaşımından yararlanmalarını önerirken⁸³, akademisyen Barry Buzan da İngiliz Okulu'nun, Sosyal İnşacılık yaklaşımının devletlerin çıkar ve tercihlerinin belirlenmesinde kimlik ve kültür gibi öznel değerlerin rolüne ilişkin analizlerinden yararlanarak, uluslararası toplumun oluşumu ve işleyişini daha iyi açıklayabileceğini savunur⁸⁴.

3.1.2. Sosyal İnşacılık Teorisinin Tarihsel Gelişimi

Sosyal inşacı çalışmaların en temel çıkış noktalarından birini, 1980'li yıllarda Neorealizmin hegemonyası altında, toplumsal ve kültürel boyutu oldukça ihmal edilen uluslararası ilişkiler disiplinine, düşünsel ve toplumsal bir bakış açısı getirmek yönünde atılan adımlar oluşturur⁸⁵. 1980'ler ile birlikte, Hugo Grotius, Immanuel Kant

⁸⁰Christian Reus –Smit, “Imagining Society: Constructivism and the English School”, **British Journal of Politics and International Relations**, Volume. 4, No. 3, (2002) : 489

⁸¹Jacek Czaputowitz, “The English School Of International Relations And It's Approach to European Integration”, **Studies –Analyses**, Volume. 2, No.2, (2003): 28

⁸²Rumelili, **age**,153.

⁸³Reus - Smit, 2002, 499-502.

⁸⁴Balkan Devlen, Özgür Özdamar, “Uluslararası İlişkilerde İngiliz Okulu Kuramı: Kökenleri, Kavramları ve Tartışmaları”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, c.7, s.25, (Bahar 2010) : 61.

⁸⁵Mustafa Küçük, “Uluslararası İlişkilerde Sosyal İnşacılık”, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, der. Ramazan Gözen, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014) : 335.

ve Georg Hegel'in klasik uluslararası ilişkiler teorilerinin altını çizen niteliğiyle öne çıkan bir inşacı ya da diğer bir deyişle konstrüktivist dünya görüşünün tohumları yavaş yavaş; Karl Deutsch, Ernest Haas ve Hedley Bull tarafından atılmaya başlanır⁸⁶. Sözkonusu bu dönemde, uluslararası ilişkiler disiplininde başlayan ve üçüncü büyük tartışma olarak da nitelendirilen epistomolojik tartışmalarda, disiplininin pozitivizmle arasına mesafe koyarak, dışladığı aktör ve süreçlere eğilmesi gerektiği yönündeki değerlendirmeler de gözden kaçırılmamalıdır⁸⁷. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, materyalist ve bireyci niteliğe sahip ana akım uluslararası ilişkiler teorileri, Soğuk Savaş'ın sonunu ya da genel anlamıyla sistemik değişimi anlamakta ve açıklamakta yetersiz kalmış, yaşanan bu zorluk uluslararası ilişkiler disiplininin Konstrüktivist teorisinin gelişimini de hızlandırmıştır. ⁸⁸

Eleştirel uluslararası ilişkiler teorisinin önermelerini benimseyen genç kuşak akademisyenlerin ortaya çıktığı 1990'ların ilk yıllarında, dünya siyasetine dair gündeme gelen yeni sorular, bahsi geçen yeni nesil düşünürleri, o zamana kadar neorealist ve neoliberal bakış açısından ele alınan eski soruları ve meseleleri yeniden ele almaya teşvik etmiştir⁸⁹. Uluslararası ilişkiler disiplinine hâkim realist teorisinin analitik başarısızlıklarından rahatsız ana akım teorisyenlerin de, bu yeni bakış açısını benimsemekte istekli davranmasıyla Konstrüktivizm, başka bir ifadeyle Sosyal İnşacılık, disiplin içindeki teorik tartışmalarda da merkezi bir konuma doğru yol almaya başlamış⁹⁰ ve İnşacılık kavramı uluslararası ilişkiler literatüründe ilk olarak 1989 yılında, Nicholas Onuf'un “ World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations” adlı çalışmasında yer almıştır⁹¹. Özellikle sosyal inşa süreçlerindeki konuşma kurallarına ve eylemlerine vurgu yapan Onuf'a göre uluslararası ilişkiler, bireylerin konuşma eylemleri yoluyla inşa ettikleri bir dünyadır⁹².

Ancak hiç kuşkusuz, bugün Sosyal İnşacılık dendiğinde akla gelen ilk isim, özellikle “Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi” isimli kitabı ile kendine haklı bir yer edinen Alexander Wendt'tir. Wendt'e göre, “devletlerin yaptığı bir şey” olan anarşi, devletlerarası ilişkilerden bağımsız olarak kendiliğinden ortaya çıkmış

⁸⁶ Alexander Wendt, **Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi**, çev. Helin Sarı Ertem-Suna Gülfer İhlamur Öner, (İstanbul: Küre Yayınları, 2012), 17.

⁸⁷ Rumelili, **age**, 152-153.

⁸⁸ Wendt, **age**, 17-18.

⁸⁹ Reus-Smit, 2013, 289.

⁹⁰ **age**, 289-290.

⁹¹ Wendt, **age**, 15.

⁹² Rumelili, **age**, 64.

değildir⁹³.Gerçekliği konuşma kurallarının ve eylemlerinin değil, aktörler arasında oluşan ortak algı ve anlayışların yarattığını savunan Wendt, bu noktada Nicholas Onuf'un inşacı yaklaşımından ayrılır. İnşacılığı devlet merkezci olan Wendt'in, liberal ve maddeci eğilimleri yıllar içinde daha belirgin hale gelir. Öyle ki Wendt, devletlerin bir dereceye kadar sosyal inşa süreçlerinden bağımsız olduklarını iddia eder⁹⁴.Yine Wendt'e göre inşacılık, "maddi dünyaya demir atmıştır"⁹⁵.

Konstrüktivizm'in bir uluslararası siyaset teorisi olmadığını savunan Alexander Wendt'e göre bizi, aktörlerin sosyal olarak nasıl inşa edildiklerine bakmamız yönünde teşvik eden konstrüktivist duyarlılıklar, hangi aktörler üzerinde çalışacağımızı ya da bunların nerede inşa edildiklerini söylemez⁹⁶. Karşılıklı olarak inşa edilen kimlik ve uluslararası toplumsal yapıların, çıkarları ve dış politikayı etkilediğini anlatan Wendt, neorealistlerin "merkezi otorite yokluğu" olarak tanımladığı uluslararası yapıyı ise; toplumsal olarak inşa edilen ve paylaşılan bilgi, maddi kaynaklar ve pratik olmak üzere üç temel unsurdan oluşan bir nitelikte görür⁹⁷.

3.1.3. Sosyal İnşacılık Teorisinin Temel Varsayımları

Bilginin öznelere pasif bir şekilde aktarılmadığı, bilişsel yapılar aracılığıyla yorumlanarak öğrenildiğini savunan Kantçı bilim felsefesinden yola çıkan, temel kavram ve yaklaşımları açısından sosyoloji ve sosyal teoriye dayanan Sosyal İnşacılık; Ludwig Wittgenstein, Irving Goffman, George Herbert Mead ve John Searle'nin eserleri üzerine inşa edilmiştir. Bununla birlikte İnşacı teoride; Durkheim, Weber ve Hegel etkileri de hayli belirgindir⁹⁸.

"Gerçekliğin sosyal inşası" ile yapı-yapan ilişkisine getirdiği "yapılanma yaklaşımı" temel varsayımı ve dayanak noktası olan Sosyal İnşacılık⁹⁹, sosyal dünyanın oluşmasında düşünsel unsurların kurucu rolüne vurgu yaparken, maddi unsurların önemini de yadsımaz. Zira Sosyal İnşacılık teorisine göre, ancak maddi bir zemin üzerine sosyal inşa yapılabilir¹⁰⁰. Uluslararası ilişkiler disiplininin verili ve sabit aldığı;

⁹³ Küçük, **age**,325.

⁹⁴ Rumelili, **age**,165.

⁹⁵ Wendt, **age**,72.

⁹⁶ **age**, 22.

⁹⁷Alexander Wendt, "Anarchy is What States Make Off It: The Social Construction Of Power Politics", **International Organization**, Vol.46, No. 2 (Spring 1992) : 407.

⁹⁸ Rumelili, **age**,152.

⁹⁹ **age**,163.

¹⁰⁰ Küçük, **age**,348.

egemenlik, güvenlik, anarşi ve çıkar gibi unsurları, uluslararası yapıları sabit almayıp aksine araştırma konusu yapan Sosyal İnşacılık yaklaşımı, toplumsal nitelik kazanmış kimlikler, kural ve normlar ile düşüncelerin, bilincin ve algıların dünya politikasındaki rolüne dikkat çeker¹⁰¹.

Dünyayı açıklamaktan ziyade, bu dünyanın anlaşılmasını sağlamayı amaçlayan, kesinlik ve öngörüğü vurgulayan pozitivist yaklaşımı reddetmeye eğilimli sosyal inşacı yazarlara göre, uluslararası politikanın temel yapıları, katı bir şekilde maddi değil, sosyaldır. Yapının sadece maddi imkân ve kabiliyetlerin dağılımından oluştuğunu savunan neorealistlerin aksine; sosyal ilişkilerin, ortak bilgi ve normların, maddi kaynakların ve eylemlerin yapıyı meydana getirdiğini ileri süren sosyal inşacılar; kısmen ortak anlayışlar, beklentiler ve bilginin önemine de atıfta bulunurlar¹⁰². Sosyal İnşacılar için, sosyal gerçekliğin anlaşılmasında “neden” yerine, “nasıl” sorusunun sorulması çok daha yerindedir¹⁰³.

3.1.4. Sosyal İnşacılık Teorisinin Temel Kavramları

Rasyonel ve egoist birimler olarak çıkarları peşinde koşan devletlerin, yani uluslararası ilişkiler aktörlerinin davranışlarının, normlardan ve toplumsal etkileşimlerden bağımsız olduğunu savunan Realizmin aksine Sosyal İnşacılık'ta normlar, devletlerin kimliklerini belirlemede merkezi öneme sahiptirler¹⁰⁴ ve aktörün kimliği ile gerçekleştirdiği iktisadi, siyasi ve kültürel eylemleri, bu kurumsallaşmış normlar ve düşünceler tanımlarlar¹⁰⁵. “Devletlerin çevresel yapısını, başka bir ifadeyle uluslararası yapıyı ifade eden kültürel ve kurumsal unsurlar” olarak ifade edilebilecek olan normlar; devletlerin kimliğini, çıkarlarını ve politikalarını etkilemelerinin yanında,¹⁰⁶ onları ihlal eden devletleri, iç ve dış muhataplarına karşı kendini açıklamaya ve savunmaya da mecbur kılar¹⁰⁷. Sosyal İnşacı yaklaşımda, ‘belli bir kimliğe uygun olarak görülen davranış standartları’ şeklinde de nitelendirilen normlar;

¹⁰¹ Küçük, *age*,326-335.

¹⁰² John Baylis, “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı”, **Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe**, der. Mustafa Aydın, Hans Günter Brauch, Mitat Çelikpala, Ursula Oswald Spring, Necati Polat (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012): 160-161.

¹⁰³ Rumelili, *age*,163.

¹⁰⁴ Andrew Bradley Philips, “Constructivism”, **International Relations Theory For The Twenty-First Century**, ed. Martin Griffiths, (New York: Routledge,2007) : 63.

¹⁰⁵ George M. Thomas ve diğ., **Institutional Structure : Constituting State, Society and the Individual**, (California: Sage Publications, 1987), 12.

¹⁰⁶ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya ve İşbirliği**, (Bursa: MKM Yayıncılık, 2013),501.

¹⁰⁷ Rumelili, *age*,155.

bağımsız, gelişmiş ve/veya demokratik bir devlet olmanın da kriterlerini ortaya koyarlar. Devletler de kimliklerini onaylatmak maksadıyla, bu normların belirlediği davranış standartlarına uygun davranır, çıkarlarını da bu normlar bağlamında tanımlarlar¹⁰⁸.

Devletlerin çıkar tanımlarını, tehdit algılarını ve tercihlerini şekillendirdiği düşünülen kimlik de, Sosyal İnşacılık yaklaşımının hayati önem atfettiği kavramlar arasındadır. Devletleri, “kimlikleri olan sosyal aktörler” olarak gören Konstrüktivizme göre; devletlerin kimlikleri verili ve sabit değildir ve bu devlet kimlikleri, hem ulusal düzeydeki süreçlerle, hem de devletlerarası ortak anlayışlarla inşa edilir. Söz konusu bu kimliklerin sosyal olarak inşa edilmesi, onların öznel ve ihtiyari olmadıklarını da ortaya koyar¹⁰⁹. Çözumsuzluk halindeki anlaşmazlıkları ve kemikleşen tehdit algılarını da kimlik vasıtası ile uluslararası sosyal-kültürel yapının sonucu olarak gören inşacı yaklaşımlar¹¹⁰, “ tarafların kimliklerinin nasıl inşa edilerek, anlaşmazlık konularına hayati önem atfedildiğini ve düşman kimlik algılarının nasıl devamlı yeniden üretildiğini” de araştırma konusu yapar¹¹¹. Devletlerin kimliği aynı zamanda, devletlerarası normatif yapıları, yani rejimleri ve çevresel kimliği, başka bir ifadeyle uluslararası yapıyı etkilemektedir. Devletlerin politikaları ile uluslararası kültürel ve kurumsal yapı arasında karşılıklı bir etkileşim söz konusudur¹¹².

Sosyal İnşacılık’ta öne çıkan kavramlardan bir diğeri de çıkar kavramıdır. Fikirlerin çıkarları temsil ettiğini savunan İnşacı teorisyenlere¹¹³ göre, kimlikler çıkarları, çıkarlar da eylemleri belirler¹¹⁴. Uluslararası siyasi olguları açıklamak için, aktörlerin çıkarlarını nasıl şekillendirdiğini anlamının önemine vurgu yapan Sosyal İnşacılar, bireylerin ve devletlerin sosyal kimliklerine odaklanmanın da çıkarların nasıl oluştuğunu açıklamak için elzem olduğuna değinmişlerdir¹¹⁵.

Uluslararası ilişkilerdeki sosyal mekânlar olarak görülen ve devletleri çok daha derinden etkilediği savunulan uluslararası örgütler, Sosyal İnşacılar’ın üzerinde önemle durduğu unsurlardandır. İnşacı yaklaşıma göre, “devletleri sosyalleştiren,

¹⁰⁸James March, Johan Olsen, “The Institutional Dynamics of International Political Orders “, **International Organization**, c. 52, s. 4, (Autumun 1998): 943-969.

¹⁰⁹Rumelili, **age**,159-160.

¹¹⁰**age**,160.

¹¹¹**age**,168.

¹¹²Arı, **age**,502.

¹¹³Rumelili, **age**,156.

¹¹⁴Reus-Smit, 2013, 290.

¹¹⁵Wendt, 1992, 398.

normları yayan uluslararası örgütler, üye devletlerin çıkar anlayışlarını ve kimlik tanımlarını dönüştüren ortamlar” yarattıkları gibi¹¹⁶, özellikle belli uluslararası örgütlere üye olma, devletlere meşruiyet ve belli kimliklerin kazanılması imkânını da sağlamaktadır. Bu da devletlerin nasıl ve ne yönde davranacağına dair öngörüler vermektedir¹¹⁷.

3.2.Kopenhag Güvenlik Okulu

Kopenhag Güvenlik Okulu’nun temelleri, 1980’li yılların ortasında, Kopenhag Üniversitesi Barış ve Çatışma Araştırma Merkezi’nde; Barry Buzan, Ole Waever ve Jaap de Wild tarafından atılmış ve “Kopenhag Güvenlik Okulu” terimi de ilk kez, Dublin Üniversitesi’nde barış çalışmaları uzmanı olan Profesör Bill Mcsweeney tarafından kullanılmıştır. Okul, başlangıçta, devletlere yönelik, sosyal olarak inşa edilmiş ulusal güvenlik tehditlerini temel çalışma konusu olarak ele almış, sosyo kültürel gelişmeler ile devletlerin içyapılarının da güvenlik algısının şekillenmesinde etkin rol oynadığını savunmuştur.¹¹⁸

Zaman içerisinde, “güvenlikleştirme, sektörel analiz ve bölgesel güvenlik”, Kopenhag Okulu’nun üç ana yaklaşımı olarak öne çıkmış ve güvenlik sadece askeri güvenlikten ibaret görülmeyip; “siyasi, ekonomik, toplumsal ve çevresel güvenlik” başlıkları da çalışmalarda konu edilmiştir. Güvenlik analizinin bölgesel bazda yapılması ve güvenlikleştirme teorisinin bu analize uyarlanması da, Kopenhag Okulu’nun önde gelen unsurları arasındadır¹¹⁹. Bu bölümde önce, güvenlik kavramı üzerinde durulacak ve farklı bakış açılarının farklı güvenlik tanımlarına değinilecektir. Ardından, Kopenhag Güvenlik Okulu ile özdeşleşen Güvenlikleştirme teorisine değinilecektir.

¹¹⁶ Rumelili, **age**,169.

¹¹⁷ Alastair Iain Johnston, **Cultural Realism: Strategic Culture and Grand Strategy in Chinese History**, (New Jersey: Princeton University Press, 1998), 216-217.

¹¹⁸ Scott Romaniuk, “Copenhagen School”, **The SAGE Encyclopedia of Surveillance, Security, and Privacy**,(California, SAGE Publications, 2018):3, <http://sk.sagepub.com/Reference/the-sage-encyclopedia-of-surveillance-security-privacy/i3361.xml> [14.10.2019].

¹¹⁹ Sinem Akgül Açıkmeşe, “Güvenlik, Güvenlik Çalışmaları ve Güvenlikleştirme”, **Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler**, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014): 251.

3.2.1.Güvenlik Kavramı

Şiddete maruz kalma, yokluk ve yoksunlukla karşılaşma gibi güvensizlik ihtimallerinin ortadan kaldırılması durumlarını ifade eden güvenlik kavramı¹²⁰, “savaş yapmama, savaştan bağımsız olma hali ”olarak¹²¹ da tanımlanır ve barış ile yakından ilgilidir. “Ulus devlet, devlet üstü ve devlet dışı aktörler açısından, olağanüstü önlemler gerektiren bir hareket amacı” şeklinde de nitelendirilen güvenlik kavramı¹²², sıklıkla tehdit kavramı ile birlikte kullanılır ve bu bağlamıyla da güvenlik, “kazanılan değerlere yönelik bir tehdidin bulunmamasıdır”¹²³. Buna karşın bazı akademisyenlere göre bu kavram; sadece bugüne değil, geleceğe de ait bir kavramdır ve “tehdit, risk gibi unsurların yanı sıra tahmin kavramıyla” da açıklanmalıdır¹²⁴. Başka bir ifadeyle, “güvenlik olgusundan bahsedebilmek için; varlığın sürdürülmesi bakımından bir içsel ve/veya dışsal tehdit ile bu türden algılama ya da tahminlerin bulunması” elzemdir¹²⁵.

Uluslararası ilişkilerdeki en tartışmalı kavramlardan biri olan güvenliğin, “temel değerlere yönelik tehditlerden özgür olunması anlamına geldiği” konusunda akademik çevrelerde bir uzlaşıya varılmış olsa da; bireysel, ulusal ya da uluslararası güvenlikten hangisinin, yapılacak analizlerin temelini oluşturması hususunda bir görüş birliği yoktur. Uluslararası ilişkiler terminolojisine uzun yıllar hâkim olan anlayış ise, askeri açıdan tanımlanan ulusal güveniktir¹²⁶. Uluslararası ilişkilerde İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde etkin olan realist yaklaşım, “devletlerin kendi güvenliklerini komşuları pahasına sağlamaya çalıştığını savunup, kalıcı barışı mümkün görmezken”, “güvenlik veya güvensizliği uluslararası sistemin yapısının bir sonucu olarak gören” neorealistler de anarşik düzenin sürekliliğine inanmaktadır¹²⁷.

1970’lerden itibaren “kapsamı genişletilmiş bir güvenlik kavramı” tartışılmaya başlanmış, Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle birlikte de, farklı boyutları içeren bir güvenlik kavramı üzerinde durularak, “ulusal güvenlikten insan merkezli güvenlik”

¹²⁰ Beril Dedeoğlu, **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, (İstanbul: Yeni Yüzyıl Yayınları, 2014), 29.

¹²¹ Ian Bellany, “Towards a Theory of International security”, **Political Studies**, c.29, s.1, (Mart 1981): 103.

¹²² Hans Günter Brauch, “Güvenliğin Yeniden kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü”, **Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe**, der. Mustafa Aydın ve diğ.(İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015): 168.

¹²³ Arnold Wolfers, **Discord and Collaboration: Essays on International Politics**, (Baltimore: John Hopkins University Press, 1962), 150.

¹²⁴ Dedeoğlu, **age**, 34.

¹²⁵ **age**, 34.

¹²⁶ John Baylis, “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik kavramı”, **Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe**, der. Mustafa Aydın ve diğ.(İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015): 156.

¹²⁷ **age**,155.

kavramına bir geçiş yařanmıřtır¹²⁸. Bu dönemde, hem güvenlik tehditleri hem de tehditlerden etkilenen ana özneler bakımından da yeni yaklaşımlar ortaya çıkmaya başlamış ve sadece devletlerin değil, çok uluslu şirketlerden azınlıklara kadar, uluslararası ilişkilerin farklı farklı aktörlerinin güvenliği de uluslararası ilişkiler disiplinin gündemine gelmiřtir¹²⁹.

1990’lardan itibaren, bu genişletilmiş güvenlik kavramı, birçok Avrupa hükümeti tarafından kabul grmřtir¹³⁰. Bu anlayışı benimseyen akademisyenlerden biri olan ve örneğin devletlerin komşularının güvenlik çıkarlarını da göz ardı etmeyen Barry Buzan; güvenliğin “ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarını da analizine dâhil etmiřtir¹³¹. Buzan devletlerin, ulusal güvenliklerinin birbiriyle ilintili olduğu gerçeğini göz ardı ederek, sadece kendi çıkarlarını temel alan güvenlik politikaları benimsemelerinin, ne denli zarar verici olduğunun giderek daha fazla ayırđına vardıklarını da savunmaktadır. Buzan bu teorileriyle, Kopenhag Okulu’nun da öncüsü olmuřtur¹³².

3.2.2. Güvenlikleştirme Teorisi

“Bir kamusal sorunun nasıl ve niçin güvenlik sorununa dönüştüğünü” açıklayan güvenlikleştirme teorisi, Kopenhag Okulu’nun temelini oluřturur¹³³ ve bir uluslararası ilişkiler aktörüne yönelik bir tehdidin var olup olmadığını, bunun gvenlikleştirilip gvenlikleştirilmediğini belirleyen de, söylem analizidir¹³⁴. Güvenlikleştirme sürecinde, “siyasal alanın dışından, siyasal alana ve sonrasında da güvenlik alanına yerleştirilen ve iktidarın soruna kaynak aktarmasıyla, toplumu da ilgilendiren bir nitelik kazanan bir kamusal sorun, kitlelere varoluşsal bir tehdit gibi sunulur.”¹³⁵

Başka bir ifadeyle, “aktörün varlığına, varlığının sürdürülmesine yönelik tehditlerin var olması, bu tehdit veya tehditlerin acil önlemler alınmasını gerektirmesi ile kamuoyunun bu tehdidin varlığını kabul ederek, alınacak acil önlemlere onay vermesi”, güvenlikleştirme sürecinin üç temel argümanını oluşturmaktadır.

¹²⁸ Hans Günter Brauch, **age**, 170.

¹²⁹ Açıkmeşe, **age**, 243.

¹³⁰ Hans Günter Brauch, **age**, 170.

¹³¹ John Baylis, **age**, 156.

¹³² Barry Buzan, **People, States, Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post Cold War Era**, (Sussex: Wheatsheaf Books, 1983), 208.

¹³³ Nebi Miş, “Güvenlikleştirme Teorisi ve Siyasal Olanın Güvenlikleştirilmesi”, **Akademik İncelemeler Dergisi**, c.6, s.2, (2012): 348.

¹³⁴ Açıkmeşe, **age**, 244.

¹³⁵ Miş, **age**, 348.

Kamuoyunun bu tehdidin, varoluşsal niteliğine ikna olarak, olağanüstü tedbirler alınmasına onay vermemesi durumunda ise, güvenlikleştirmeden bahsedilemeyecektir¹³⁶. Kopenhag Okulu teorisyenlerine göre, “güvenlikleştirmenin başarılı olup olmayacağı, güvenlikleştirici yanında, sürecin hedef kitlesi tarafında da belirlenebildiği için, güvenlikleştirme, öznel ya da nesnel değil, özneler arası bir süreçtir”. Yine Kopenhag Okulu’nun önde gelen isimleri, “güvenlikleştiricinin söylemleri ile tehdide karşı var olan tarihsel bakış açısının varlığının da” güvenlikleştirme sürecini kolaylaştırıcı bir rol oynadığını savunur¹³⁷.

¹³⁶ Açıkmeye, **age**, 252.

¹³⁷ Başar Baysal, Çağla Lüleci, “Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, c.11, s.22, (2015) : 61-96.

4. TÜRK-ÇİN İLİŞKİLERİNE TARİHSEL BAKIŞ

Bu bölümde, üç farklı dönem halinde, Türkiye-Çin ilişkilerinin yıllar boyunca nasıl bir seyir izlediği ortaya konmaya çalışılacaktır. İlk bölümde, Cumhuriyet'in ilanından Çin'de komünist rejimin işbaşına geldiği 1949 yılına kadar olan gelişmeler ele alınacaktır. İkinci bölüm, Soğuk Savaş'ın olanca gücüyle etkisini hissettirdiği 1949-1990 arasındaki döneme ayrılmıştır. Bu zaman diliminde, Çin'de, 1978'den itibaren Deng Şiaoping önderliğinde yürütülen dışa açılma ve ekonomik reform süreci ile Türkiye'de 12 Eylül askeri darbesi sonrası, 1983 yılında yapılan genel seçimler ile işbaşına gelen Turgut Özal'ın başbakanlığı döneminde ekonomide başlayan dışa açılma politikaları dikkat çekicidir ve iki ülke ilişkilerine de ivme kazandırmıştır. Son bölüm ise, Soğuk Savaş'ın sona erdiği 1990'dan günümüze kadar olan süreci içermektedir. Bu dönemde Türk-Çin ilişkilerine damgasını vuran en önemli gelişmeler, Sincan-Uygur Özerk Bölgesi'ndeki Uygur Türkleri'ne yönelik Çin'in uyguladığı baskı politikaları ile iki ülkede yaşanan hızlı ekonomik büyümeye paralel olarak, Türkiye ve Çin arasında artan ekonomik ilişkilerin seyridir.

Sincan-Uygur Özerk Bölgesi, Çin'in nüfus yoğunluğu ve coğrafi büyüklükler esas alınarak yapılan idari düzenlemeler ile oluşturulan 5 özerk bölgesinden biridir¹³⁸. Çin'de en son 2010 yılında açıklanan nüfus verilerine göre Çin'de 56 etnik grup bulunmaktadır ve 1 milyar 435 milyon olan Çin nüfusunun¹³⁹ %92'sini Han Çinlileri oluşturmaktadır. Uygur Türklerinin nüfusu ise 10 milyonu aşkındır¹⁴⁰. Rusya ile Çin arasındaki Doğu Türkistan topraklarında bulunan Sincan-Uygur Özerk Bölgesi, 1.600.000 kilometre kareyi aşan yüzölçümü ile Çin'in en büyük idari bölgesidir. Başka bir ifade ile bölge, İran büyüklüğünde bir alanı kapsamaktadır¹⁴¹. Çin Ulusal İstatistik Bürosu'nun 2010 yılındaki nüfus sayımı verilerine göre; toplam nüfusu 21 milyon 813

¹³⁸ Mustafa Peköz, **Küresel Güçlerin Çatışma Merkezi Asya ve Yükselen Çin**, (İstanbul: Pales Yayıncılık, 2014), 153.

¹³⁹ "China Population 2019", Worldometers, <https://www.worldometers.info/world-population/china-population/> [12.08.2019].

¹⁴⁰ "Chinese Ethnic Groups: Overview Statistics", UNC University Libraries, https://guides.lib.unc.edu/china_ethnic/statistics [12.08.2019].

¹⁴¹ "Xinjiang territory profile", BBC News, <https://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-16860974> [15.11.2018].

bin olan¹⁴² Sincan Uygur Özerk Bölgesi'ndeki Han Çinlilerinin nüfusu ise 8,7 milyondur ve bu toplam bölge nüfusunun %40'ını oluşturmaktadır. Bu rakam 2000 yılındaki sayıma göre % 16,7'lik bir artışı ifade etmektedir. Bu artış aynı zamanda, Pekin yönetiminin, bölgeye Han Çinlilerini yerleştirerek Sincan Uygur Özerk Bölgesi'ndeki Uygur Türklerinin nüfus oranını düşürmeye ve bölgenin demografik yapısını değiştirmeye yönelik politikalarının da somut bir göstergesidir¹⁴³. Yine aynı yıl yapılan nüfus sayımına göre, Sincan'daki nüfusun % 45'ini Uygur Türkleri, % 6,5'ini Kazaklar ve % 4,5'ini de Müslüman Çinliler olan Hui'ler oluşturmaktadır¹⁴⁴. Oysa Çin'de komünist rejimin yönetime geldiği 1949 yılında, bölgedeki nüfusun %76'sı Uygulardan oluşurken, Çin'in ana etnik grubu olan Han Çinlilerinin nüfus oranı o dönem sadece yüzde % 6,2'dir¹⁴⁵.

Çin'in büyük önem verdiği Kuşak ve Yol Projesi'nin de kalbinde yer alan Sincan Uygur Özerk Bölgesi, enerji nakil hatlarının kesişim merkezinde olmasının yanı sıra, Çin açısından hayati derecede önemli maden kaynaklarına sahiptir. Nitekim Sincan'daki toplam doğal gaz, kömür ve diğer fosil kaynaklar toplam rezervi, Çin'in enerji rezervlerinin% 20'sinden fazlasını oluşturur. Başka bir deyişle doğalgaz, petrol ve kömür rezervleri açısından bölge, Çin'de ilk sıradadır. Bölgede, sadece kömür rezervi bile 10 milyar tondan fazladır¹⁴⁶. Bu da Çin'in toplam kömür rezervinin % 40'ına denk gelmektedir¹⁴⁷. Tüm bu zenginliğe rağmen, Sincan-Uygur Özerk Bölgesi kişi başına düşen gelirde Çin'de en sonlarda gelmektedir. Nitekim 2018 yılı rakamlarına Sincan'da kişi başına düşen milli gelir 7500 dolar iken, bu rakam Hong Kong'da 50 bin, Pekin'de ve Şangay'da ise 20 bin doların üstündedir¹⁴⁸.

¹⁴²“Communiqué of the National Bureau of Statistics of People's Republic of China on Major Figures of the 2010 Population Census”, National Bureau of Statistics of People's Republic of China, http://www.stats.gov.cn/english/NewsEvents/201104/t20110428_26449.html [18.01.2019].

¹⁴³“Xinjiang Uighur Autonomous Region”, Global Security, <https://www.globalsecurity.org/military/world/china/xinjiang.htm> [06.08.2019].

¹⁴⁴Stanley Toops, “Spatial Results of the 2010 Census in Xinjiang”, Asia Dialogue <https://theasiadialogue.com/2016/03/07/spatial-results-of-the-2010-census-in-xinjiang/> [07.03.2018].

¹⁴⁵“Explainer: who are the Uyghurs and why is the Chinese government detaining them?”, The Conversation,, <https://theconversation.com/explainer-who-are-the-uyghurs-and-why-is-the-chinese-government-detaining-them-111843> [14.03.2019].

¹⁴⁶Jinhui Duan ve diğ., “The Energy Industry in Xinjiang, China: Potential, Problems, and Solutions”, <https://www.powermag.com/energy-industry-xinjiang-china-potential-problems-solutions-web/> [12.06.2019].

¹⁴⁷“Xinjiang 2017 raw coal output climbs 11pct on year”, SXCoal, <http://www.sxcoal.com/news/4567606/info/en> [28.01.2018].

¹⁴⁸Christina Wong, “China's Provincial GDP for 2018”, NextBigFuture, <https://www.nextbigfuture.com/2019/03/chinas-provincial-gdp-for-2018.html> [13.03.2019].

Şekil 1: Sincan'dan Geçen Enerji Nakil ve Demiryolu Hatları

“The Uighurs”, **Washington Post**, 9 October 2019 [09.10.2019].

Özellikle Çin'in Kuşak ve Yol Projesi ile önemi gitgide artan Sincan-Uygur Özerk Bölgesi, son yıllarda bölgedeki Uygurlara yönelik baskı uygulamaları ile de gündeme gelmektedir. 1930'lardan itibaren Çin yönetimine karşı ayaklanmaya başlayan ve 2 kez de bölgede devlet kuran Uygur Türkleri, bu devletlerin Çin yönetimi tarafından yıkılmasına engel olamamışlardır¹⁴⁹. 1949'da komünist rejimin işbaşına gelmesi ile birlikte topraklarını terk etmeye başlayan, 1978'den itibaren Deng Şiaoping'in açık kapı politikasıyla da, çalışmak için yurtdışına çıkan Uygurlar, bu dönemde sert ve muhafazakâr milliyetçilik söylemlerini de yumuşatmaya başlamış ve bağımsızlık yerine özerklik talep etmişlerdir. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Orta Asya'daki, başka bir ifadeyle Batı Türkistan'daki devletlerin bağımsızlıklarını kazanmasıyla, diasporadaki Uygurlar Doğu Türkistan'ın bağımsızlığına ilişkin Çin'e baskı yapmaya başlamışlar, 1989'daki Tiananmen Olayları nedeniyle Çin'e yönelik uluslararası baskıyı da arkalarına almaya çalışmışlardır¹⁵⁰.

Soğuk Savaş sonrası 1990'lı yılların başında, İsa Yusuf Alptekin gibi Uygur hareketinin bazı simge isimlerinin Cumhurbaşkanı Turgut Özal ve Başbakan

¹⁴⁹ Barış Adıbelli, **Osmanlıdan Günümüze Türk-Çin İlişkileri**, (İstanbul: IQ Yayıncılık, 2007), 199.

¹⁵⁰ **age**, 200-204.

Süleyman Demirel ile görüşmesi¹⁵¹ Pekin yönetiminin tepkisini çekmiştir. 1990'ların sonunda ise dönemin Başbakanı Mesut Yılmaz'ın bazı Uygur dernek ve liderlerine yasaklar getiren gizli bir Başbakanlık kararnamesi yayınladığını iddia eden haberler farklı gazetelerde yer bulmuştur¹⁵². 11 Eylül 2001 saldırıları sonrası ise, dünyada artan terör korkusunu kendi lehine kullanmaya başlayan Çin, daha önce “ayrılıkçı” olarak tanımladığı Uygur milliyetçilerini bu kez “köktendinci teröristler” olarak nitelendirmeye başlamış¹⁵³, uyguladığı baskı politikalarını da “terörle mücadele” olarak lanse etmiştir.

Çin'in Sincan Uygur Özerk Bölgesi'ndeki Uygurlara yönelik insan hakları ihlalleri ve dini özgürlüklerin engellenmesi yönündeki kararlar, sık sık dünya basınının gündemine gelmeye başlamış, bu dönemde özellikle Ramazan aylarında “Çin'de Uygur Türklerine oruç tutmak yine yasaklandı”, haberleri Türk gazetelerinin değişmez manşeti olmuştur¹⁵⁴. Bu tür haberler Türk kamuoyunda, etnik ve tarihi bağlar dolayısıyla konuya duyulan hassasiyeti arttırmış, düzenlenen protesto gösterilerinde Çin bayrakları yakılmış, protestocular Çin büyükelçiliğine ve başkonsolosluklarına yürümüş, büyük şehirlerde Çin lokantalarına saldırılar olmuş ve Çinli sanılarak bazı Koreli turistlerin tartaklandığı iddiaları basında yer almıştır.¹⁵⁵

Gelişmeler, siyasetçiler arasındaki görüşmelerde de konuyu gündemin ilk sırasına taşımış, örneğin Çin protestolarının en yoğun olduğu 2015 yılında Çin'i ziyaret eden Cumhurbaşkanı Erdoğan, “Türk hükümetinin ‘tek Çin’ politikasına bağlı olduğunu ve Çin ile stratejik işbirliğini bozmak isteyenlere izin verilmeyeceğini” vurgulamıştır¹⁵⁶. Uygurlara yönelik uygulamalarına gelen eleştirileri, iç işlerine müdahale olarak gören Çin'in Devlet Başkanı Şi Cinping ise, 2017 yılında bir görüşmede, “İlişkilerimizi daha

¹⁵¹“Özal çiftçiler için yasa önerdi”, **Cumhuriyet**, 25 Şubat 1992, 5.

¹⁵²Mert İnan, “Mesut Yılmaz Hükümeti Çin Genelgesi Çıkarmış” **Vatan**, 10 Temmuz 2009, <http://www.gazetevatan.com/mesut-yilmaz-hukumeti-cin-genelgesi-cikarmis-247992-gundem/> [25.07.2018].

¹⁵³ Onur Şükran, “Doğu Türkistan: Uygurların Bağımsızlık Mücadelesi”, **Dünya Çatışma Bölgeleri**, Ed.: Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman, (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2004) : 332.

¹⁵⁴“Uygur Türklerine oruç tutmak yine yasaklandı”, **Hürriyet**, 18 Haziran 2015, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/cinde-uygur-turklerine-oruc-tutmak-yine-yasaklandi-29316225> [21.07.2019].

¹⁵⁵ Selin Giritli, “5 soruda Uygur Türkleri ve protestolar”, BBC Türkçe, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/07/150708_uygur_turkleri_protestolar [21.07.2019].

¹⁵⁶“Erdoğan'dan ‘Uygur’ mesajı”, Deutsche Welle, <https://www.dw.com/tr/erdo%C4%B1/a-18617594> [30.07.2018].

da geliştirmek için Çin ve Türkiye birbirinin kaygılarına ortak olmalı ve saygı duymalı” mesajını vermiřtir¹⁵⁷.

Son dönemde ise bölge, Çin hükümetinin sözde “eğitim” kampları ve çeşitli nedenlerle hapse atılanların sayısındaki artışla dünya basınının gündemine gelmektedir. Örneğin The New York Times gazetesi yazarı Chris Buckley’in Ağustos 2019’da yaptığı haberde, Sincan Uygur zerk Bölgesi’nde, son iki yıldaki tutuklama, yargılama ve hapis cezalarında rekor bir artış yaşandığını vurgulamış ve 2017’de Çin genelindeki tutuklamaların %21’inin, ülke nüfusunun sadece % 2’sini oluşturan Sincan’da yaşandığını dile getirmiřtir¹⁵⁸. İngiliz Reuters haber ajansının Kasım 2018’de yaptığı bir dosya haberde ise, Pekin yönetiminin “Gönüllü Eğitim Merkezi” olarak nitelendirdiği ve o dönemde sayılarının 39 olduğu belirtilen bu kampların bazıları uydudan görüntülenmiştir. Görüntüleri çekilen kampların toplam büyüklüklerinin 140 futbol sahasına eşit olduğu da haberde yer almıřtır¹⁵⁹. Gelişmelerin Türk ve dünya basınında sıkça yer alması zerine Dışışleri Bakanlığı Sözcüsü Hami Aksoy, “Çin makamlarını, Uygur Türklerinin temel insan haklarına saygı göstermeye ve toplama kamplarını kapatmaya davet ediyoruz” aıklamasını¹⁶⁰ yapmıştır. Çin’in Ankara Büyükelçisi Deng Li ise, “Bunlar toplama kampı değil, hafif suçlar işlemiş ya da hukuka aykırı davranışlarda bulunmuş insanlar burada eğitim görüyor”¹⁶¹ karşılığını vermiştir.

4.1. 1923-1949 Dönemi Türk-Çin İlişkileri

Cumhuriyet’in ilk yıllarındaki Türkiye-Çin Halk Cumhuriyeti ilişkilerine değinmeden önce, Osmanlı Devleti’nin son yıllarında bölgeyle olan ilişkilere, ana hatlarıyla bakmak yerinde olacaktır. Türk-Çin ilişkilerinin kökeni, tarihsel bir zemine

¹⁵⁷“Çin’den Erdoğan’a terörle mücadele ağırısı”, Deutsche Welle, <https://www.dw.com/tr/%C3%A7inden-erdo%C4%9Fana-ter%C3%B6rle-m%C3%BCcadele-%C3%A7a%C4%9Fr%C4%B1s%C4%B1/a-38836285> [14.05.2018].

¹⁵⁸ Chris Buckley, “China’s Prisons Swell After Deluge of Arrests Engulfs Muslims”, **The New York Times**, 31 Ağustos 2019, <https://www.nytimes.com/2019/08/31/world/asia/xinjiang-china-ughurs-prisons.html> [31.08.2019].

¹⁵⁹ Philip Wen and Olzhas Auyezov, “Tracking China’s Muslim Gulag”, Reuters, <https://www.reuters.com/investigates/special-report/muslims-camps-china/> [29.11.2018].

¹⁶⁰“Dışışleri’nden in’e ‘Kampları kapatın’ uyarısı”, **Sözcü**, 4 şubat 2019, <https://www.sozcu.com.tr/2019/dunya/disislerinden-cine-kamplari-kapatin-uyarisi-3463170/> [10.02.2019].

¹⁶¹ “Çin’in yeni Ankara büyükelçisinden 'toplama kampı' iddialarına yanıt: Türkiye'nin daha iyi yöntemi varsa yararlanmaya hazırız”, Sputnik News, <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201902131037639970-cinin-yeni-ankara-buyukelcisinden-iddialara-yanit/> [13.02.2019].

dayanıyor olmakla birlikte, sahip olduğu geniş Müslüman nüfusa rağmen Çin, 19.yüzyılın sonlarına kadar, Osmanlı'nın ilgi alanına girmemiştir¹⁶². Bunda bölgenin, Osmanlının hâkimiyet iddiası taşıdığı coğrafyanın dışında bulunmasının yanı sıra, Çin'in izolasyonist bir dış politika izlemesi de etken olmuştur. Ancak Çin, bu politikaları bir süre sonra, dış güçlerin zorlamasıyla terk etmek zorunda kalmıştır¹⁶³.

2. Abdülhamit döneminde devletin Çin siyaseti, Müslümanların Halifesi sıfatıyla, İslam Birliği kapsamında şekillenmiş, Çin Müslümanlarına dini ilimleri öğretmek için bölgeye nasihat heyetleri gönderilmiştir¹⁶⁴. Bu arada ilginç bir gelişme yaşanmış, Çin'de 1900 yılında başlayan ve yabancı düşmanlığının en uç örneğini oluşturan Boxer Ayaklanması, Çin'deki çıkarlarını en üst seviyeye çıkarma gayretindeki Avrupalıları, Almanya önderliğinde biraraya getirdiği gibi, Avrupa basını isyanı, Osmanlı desteğiyle bağdaştırma gayretine girmiştir.¹⁶⁵ Osmanlı Devleti, Çin'deki Müslümanlar üzerinden kendisine yöneltilen kışkırtıcılık suçlamaları karşısında, sorunun dışında kalmaya çalışmıştır¹⁶⁶. Osmanlı Devleti'nin 1904 yılında Çin'de elçilik açma girişimi ile Çin'deki Osmanlı uyrukluların hukukunun korunması için iki taraf arasında bir beyannamenin imzalanması maksadıyla 1909'da başlatılan çalışmalar da nihayete ulaşamamıştır¹⁶⁷. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından, Türk ulusal bağımsızlık hareketi ve devrimler, Çinli birçok aydın ve devlet adamını etkilemiş, Çin'in bu yeni ülkeye bakışı değişmeye başlamıştır¹⁶⁸.

Türk Kurtuluş Savaşı'ndan ve onun liderinden etkilenenlerden biri de, ileride Çin Milliyetçi Partisi (Kuomintang)'nin başına geçecek olan Çan Kay Şek'tir. Askeri eğitim için Moskova'da bulunduğu dönemde, Mustafa Kemal'in methini duyan Çan Kay Şek, kendisinin hem liderlik ve askerlik kabiliyetlerinden, hem de emperyalizme karşı verdiği topyekûn ulusal mücadeleden çok etkilenmiştir. Çan Kay Şek ülkesine dönünce, Mustafa Kemal'in Anadolu'da başlattığı kalkınma hamlesinin ve

¹⁶²Namık Sinan Turan, "19.yüzyıl Osmanlı-Uzakdoğu ilişkilerine Dair Gözlemler", "**Uzakdoğu'da Değişen Dengeler ve Türkiye**", Çin'in Gölgesinde Uzakdoğu Asya, ed. Deniz Ülke Arıboğan, (İstanbul: Bağlam Yayınları, 2001): 64.

¹⁶³Rıfat Uçarol, **Siyasi Tarih (1789-1994)**, (İstanbul: Filiz Yayınları, 1995), 273-276.

¹⁶⁴Adıbelli, **age**,115.

¹⁶⁵Namık Sinan Turan, **age**,66.

¹⁶⁶Rıfat Uçarol, **Siyasi Tarih (1789-2012)** (İstanbul: Der Yayınları, 2013), 485.

¹⁶⁷Mehmet Temel, "Atatürk Devrimlerinin Çin Aydınlarındaki Algılanışı ve XX. Yüzyılın İlk Yarısındaki Türkiye-Çin İlişkilerine Yansımaları" **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, s.21, (2007): 108,

¹⁶⁸**age**,108.

devrimlerin benzerini Çin’de uygulamak için harekete geçmiştir. Çan Kay Şek’in Mustafa Kemal’e büyük hayranlığı, iki ülke arasında ilişkilerin tesisine de ivme kazandırmış¹⁶⁹ ve Çin ile Türkiye arasında 1925 yılında başlayan ilk ilişkiler, 1929’da o dönem Çin’in başkenti olan Nanking şehrinde, ilk diplomatik temsilciliğin kurulmasıyla sonuçlanmıştır¹⁷⁰. Türk Kurtuluş Hareketi ve kurulan yeni Türkiye Cumhuriyeti devletine duyulan ilgi ve hayranlık, Çin’de sadece asker ve siyasetçiler arasında değil, aydınlar nezdinde de etkili olmuş ve bu konuda birçok eser yayınlanmıştır¹⁷¹.

Türkiye’de, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nde öğretim üyeliği yapan Alman Sinolog Wolfram Eberhard’ın, 1941 yılında kaleme aldığı bir makale, bu hayranlığı en somut biçimde ortaya koymaktadır. Makalesinde önce, Liu Ko-Şu adlı bir Çinli yazarın “Yeni Türkiye” isimli kitabını konu edinen Eberhard, “Çinli aydınların neden Türkiye’ye bu denli ilgi duyduğu” sorusuna, bizzat Çinli yazarın verdiği yanıtı da makalesine taşımıştır:

“Türkiye ve Çin’e, her ikisine de ‘Şarkın Hasta Adamı’ deniyordu. Çin, uzak şarkın hasta adamı, Türkiye ise yakın şarkın hasta adamıydı. Fakat şimdiki Türkiye, 1924 inkılabından sonra artık hasta adam değildir, büyük devletlerarasına girmiştir. Türkiye tekrar yükselişinde harici siyasetinden çok kuvvet almıştır. Herkes bütün kuvvetini ve kalbini vererek, karşılaştığı müşkülata rağmen, kuvvetli ve canlı yeni bir Türkiye meydana getirdi. Bizim vaziyetimiz, tıpkı eski Türkiye gibidir. Türkiye tekrar ayağa kalktı ve yeni hayatına kavuştu. Bizim daha ne kadar gayret etmemiz lazım...”¹⁷²

Makalesinde, Çinli yazarların Mustafa Kemal Atatürk’e duyduğu hayranlığı da vurgulayan Wolfram Eberhard, Dzing Cin adlı Çinli yazarın, "Kemal'in Bibliyografyası" adlı eserinde yer alan; “Gazi Mustafa Kemal Paşa, yeni zamanın büyük devlet adamlarından biridir. Bütün kuvvetini feda edip, büyük bir enerji ile sükût etmiş Türkiye’yi yükselten, büyük devletlerin takip ettiği yola getiren, yeni zamanın müstakil bir devletini kuran bir halk kahramanıdır”¹⁷³ şeklindeki tespitlerine de, makalesinde yer vermiştir.

1934 yılında ise ilişkiler ileri bir safhaya taşınmış ve Türk-Çin Dostluk Antlaşması 4 Nisan 1934’de Ankara’da imzalanmıştır. Anlaşmayı Türkiye adına Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras ile Çin’in Bern Büyükelçiliği orta elçisi Hoo Chi-Tsai imzalamıştır.

¹⁶⁹ Adıbelli, **age**,162.

¹⁷⁰ Gülden Ayman, **Mekân, Kimlik, Güç ve Dış Politika**, (İstanbul: Yalın Yayıncılık, 2019), 156.

¹⁷¹ Temel, **age**,108.

¹⁷² Wolfram Eberhard, “Yeni Türkiye ve Çin: Atatürk Bibliyografyasına İlave”, **Türk Tarih Kurumu Belleten**, c.5, s.20, (1941 -Birinci Teşrin), 625-626.

¹⁷³ **age**, 631.

Türk ve Çin halkları arasında barış ve dostluğun ebedi olacağına vurgu yapılan anlaşma metninde, tarafların uluslararası hukuk prensipleri çerçevesinde, iki ülke arasında diplomatik münasebetlerin tesisi hususunda mutabık oldukları vurgulanmıştır. Her iki tarafın, ülkeleri arasında konsolosluk ve ticaret ilişkilerini yazılı metinle düzenleme konusunda anlaştıkları da metinde yer bulmuştur¹⁷⁴. Bu antlaşmanın ardından 1935 yılının Nisan ayında General Ho Yueh-Zu, Çin'in Ankara Büyükelçiliği'nde göreve başlamış¹⁷⁵, Türkiye'nin atadığı ilk elçinin Çunking'de göreve başlaması ise 1939 yılının sonunu bulmuştur. Türk elçiliği komünist rejimin işbaşına gelmesinin ardından 1949 yılında Tayvan'a taşınmıştır¹⁷⁶.

4.2. 1949-1990 Dönemi Türk-Çin İlişkileri

İkinci Dünya Savaşı'nda Batılı güçlerle aynı saflarda yer alan Çin, savaş sonrasında bu ittifakın yararlarını görmüş; Japonya'nın işgal ettiği Mançurya yeniden Çin topraklarına katılırken, Hong Kong ise İngiltere'ye geri verilmiştir. Ancak tüm bu kazanımlar Çin'deki iç savaşın 1947'de yeniden başlamasına engel olamamış, Halk Kurtuluş Ordusu'nun 31 Ocak 1949'da Pekin'e girişini takiben Mao Zedung, Çin Komünist Partisi Başkanı sıfatıyla geldiği Pekin'de, Çin Halk İstişari Konferansı'nı toplamıştır. Konferansın sonunda, 1 Ekim 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşu ilan edilmiştir. Kuomintang'ın Tayvan'da kurduğu Milliyetçi Çin Cumhuriyeti ise 1970 yılına kadar, Birleşmiş Milletler platformunda Çin'i temsil etmiştir¹⁷⁷. Savaş sonrası artan Sovyet tehdidi nedeniyle dış politikasını batıya endeksleyen Türkiye, bu süreçte batı dünyası ile birlikte hareket etmiş ve Tayvan'daki Milliyetçi Çin yönetimiyle ilişkilerini sürdürerek, Mao önderliğindeki komünist rejimi 22 yıl botunca tanımamıştır¹⁷⁸.

Çin Halk Cumhuriyeti'nin ilanı tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de geniş yankı bulmuş, örneğin Cumhuriyet gazetesi 2 Ekim 1949 tarihli yayınında gelişmeleri, İngiliz kamu yayın kuruluşu BBC'nin haberlerine dayandırarak okuyucularına

¹⁷⁴Türkiye Cumhuriyeti ile Çin Cumhuriyeti arasında 4 Nisan 1934 tarihinde Ankara'da imza edilen Dostluk Muahedesi'nin tasdikine dair kanun (2496 S.K.), **Resmi Gazete**, 2722 (Teşrinievvel 1336):1.

¹⁷⁵ Çin'in Ankara Büyükelçiliği'ne tayin olan General Ho Yueh-Zu'nun biyografisi, 8 Nisan 1935, Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Yer No: 131.938.1.

¹⁷⁶ Temel, **age**, 117.

¹⁷⁷ Ragıp Kutay Karaca, **Dünyadaki Yeni Güç Çin: Tek Kutuptan Çift Kutuba**, (İstanbul: IQ Yayıncılık, 2004), 25-26.

¹⁷⁸ Adıbelli, **age**, 178.

duyurmuştur. Gazete, Mao liderliğindeki Çin'in, yeni hükümetini Çu En Lay (Zhou Enlai)'ın kurduğunu duyurmuş ve “yeni hükümetin ilk işi, Sovyet Rusya ile sağlam bağlar kurulacağını ilan etmek olmuştur” ifadesini kullanmıştır¹⁷⁹. Aynı yıl Türkiye, Endonezya sorununun görüşülmesi amacıyla Yeni Delhi’de toplanan Asya Siyasal Konferansı’na, “Avrupalı bir ülke olarak bir Asya Konferansı’na katılmaya hakkı olmadığı” gerekçesiyle katılmayı reddetmiş, bazı akademisyenlere göre, daha 1949 yılında Asya’ya sırtını dönmüştür¹⁸⁰.

1950 yılı ile birlikte, Türk siyaset tarihinde köklü değişiklikler yaşanmış ve 14 Mayıs’ta yapılan seçimlerde, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)’nin 27 yıllık tek parti dönemini sona erdiren Demokrat Parti tek başına iktidara gelmiş ve Türkiye Cumhuriyeti’nin yeni başbakanı Adnan Menderes olmuştur. 25 Haziran 1950’de ise, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ve Çin’in desteğini arkasına alan Kuzey Kore birliklerinin, 38.paraleli geçerek güneye doğru saldırıya geçmesiyle birlikte Kore Savaşı patlak vermiş ve Doğu-Batı Bloğu ilk kez karşı karşıya gelmiştir. Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri’nin hemen ardından, Birleşmiş Milletler ’in yardım çağrısına karşılık veren ilk ülkelerden biri olarak, saldırının gerçekleşmesinden bir ay sonra BM gücü içerisinde Kore’ye asker göndermeye karar vermiş ve Türk askerleri, 18 Ekim 1950’de Kore Yarımadasına ayak basmışlardır. Türk ve Çin askerleri de yakın tarihte ilk ve son kez bu savaştaki çatışmalarda karşı karşıya gelmişlerdir¹⁸¹. Kore’de 27 Temmuz 1951’de ilan edilen ateşkesin ardından Türkiye, 18 Şubat 1952’de Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO)’ya üye olmuş ve böylece batı bloğundaki yerini sağlamlaştırmıştır. Bu dönemde hükümet, komünizmle mücadele stratejisi çerçevesinde, ülkedeki Çin sempatanlarına baskılar uygulanmış ve Çin, uluslararası alanda ilişki kurulacak bir devletten ziyade, “ideolojik mikrop yayan, hastalıklı bir siyasi sembol” olarak görülmüştür.1955 yılında Endonezya Bandung’ta yapılan Bağlantısızlar Hareketi Konferansı’nda da, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu başkanlığındaki Türk heyeti, komünizme karşı hür dünyanın koruyucusu olarak NATO’yu göstermiş, bu tavır Çin ve Hindistan tarafından şiddetle

¹⁷⁹“Komünist Çin hükümeti kuruldu”, **Cumhuriyet**, 2 Ekim 1949, 3.

¹⁸⁰ Haluk Ulman, Oral Sander, “Türk Dış Politikasına Yön Veren Etkenler”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, c.17, s.1, (Mart 1972): 5.

¹⁸¹ Hüseyin Bağcı, **Demokrat Parti Dönemi Dış Politikası**, (Ankara: İmge Yayınevi, 1990), 24

eleştirilmiştir. Hindistan lideri Nehru, Türkiye'nin NATO üyeliğini, "bir Asya ülkesi için kabul edilemez bir aşağılanma" olarak değerlendirmiştir¹⁸².

1960'lı yıllar boyunca Türkiye, dış politikasını ekonomik tercihlerine bağlı olarak şekillendirmiş ve Türk hükümetlerinin bu dönemde Çin ile ilişkileri, ABD ve Avrupa ülkelerinin Uzakdoğu'ya yönelik politikalarını uzaktan izlemek ile sınırlı kalmıştır. 1964'teki Johnson Mektubu, Türkiye-ABD ilişkilerini yeni bir sürece sokmuş ve Türkiye ilk kez bu dönemde Dışişleri Bakanını Moskova'ya göndererek, bir anlamda batı dünyasına tepkisini göstermiştir. 1965 yılında Kıbrıs konusunda BM Genel Kurulu'nda yapılan toplantılarda aradığı desteği bulamayan ve uluslararası platformlarda iyice yalnızlaşan Türkiye, dış politikada yeni arayışlara girmiştir¹⁸³.

Dünya politikasında da 1960'ların sonlarına doğru, yeni bağımsızlığını kazanan devletlerin Birleşmiş Milletlere üye olmasıyla, Pekin ile yakın ilişkisi olan ülkelerin Genel Kurul'daki ağırlığı artmaya başlamış, SSCB'yi dengelemek isteyen ve Vietnam Savaşı ile Asya'da güçlü bir ortağın önemini kavrayan ABD yönetimi de Çin ile yakınlaşmaya başlamıştır. SSCB ile ilişkileri bozulan, giderek dünyadan izole edildiğinin ayırdına varan Çin de, ABD ile bir iletişim sürecine girmiştir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda 25 Ekim 1971'deki oylamayla, Çin BM üyeliğine kabul edilirken, Tayvan BM üyeliğinden çıkarılmış ve bu gelişmenin hemen ardından 1972'de gelişmeler ABD Başkanı Nixon, Pekin'i ziyaret etmiştir¹⁸⁴. Türkiye'de ise, 12 Mart 1971 Muhtırasının ardından işbaşına gelen Nihat Erim başbakanlığındaki iktidar döneminde, Çin ile ilişkiler çokça tartışma konusu olmuş ve "Çin ile diplomatik ilişki kurmanın Türkiye'ye hiçbir yararı olmayacağı gibi, siyasi istikrarına da zarar vereceğini" iddia eden muhalefet partilerine rağmen Türkiye, 5 Ağustos 1971'de Çin'i tanımıştır¹⁸⁵. Türkiye'nin Çin Halk Cumhuriyeti'ni Çin halkının tek hükümeti olarak kabul ettiği anlaşma, Türkiye'nin Paris büyükelçiliğinde düzenlenen bir törenle imzalanmış ve iki ülke arasında diplomatik ilişkiler kurulduğu, Ankara ve Pekin'de aynı saatlerde açıklanmıştır. Karar, ertesi gün tüm gazetelerin manşetlerinden verilmiş, Cumhuriyet gazetesi gelişmeyi okurlarına; "Çin'i resmen tanıdık. Milliyetçi Çin

¹⁸² Deniz Ülke Arıboğan, "Uzakdoğu'da Değişen Dengeler ve Türkiye", **Çin'in Gölgesinde Uzakdoğu Asya**, ed. Deniz Ülke Arıboğan, (İstanbul: Bağlam Yayınları, 2001): 90-91.

¹⁸³ **age**, 91-93.

¹⁸⁴ Altay Atlı, "12 Mart Muhtırası ve Türkiye'nin Çin Halk Cumhuriyeti'ni Tanıması", **Türkiye'de Çin'i Düşünmek: Ekonomik, Siyasi ve Kültürel İlişkilere Yeni Yaklaşımlar**, ed. Selçuk Esenbel, İsenbike Togan, Altay Atlı, (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2013): 155.

¹⁸⁵ **age**, 160.

Ankara'daki büyükelçiliğini dün resmen kapattı" manşetiyle duyurmuştur¹⁸⁶. Gelişme Pekin'de de geniş yankı bulmuş, Çin Komünist Partisi'nin gazetesi Halkın Günlüğü (People's Daily)'nde yayınlanan bir makalede, "kararın iki tarafın ortak çabasının bir ürünü olduğu" vurgulanarak, "İki ülke arasındaki tarihi dostane ilişkiler, sadece bir aralık emperyalizmin engellenmesi yüzünden sekteye uğramıştır" değerlendirmesi yapılmıştır¹⁸⁷.

Çin'in tanınmasının ardından hiç kuşkusuz en ilginç eleştirilerden biri muhalefetteki Adalet Partisi(AP)'nin Lideri Süleyman Demirel'den gelmiş, kararı kınayan Demirel'in; "Kanaatimce bugünkü zamanda ve bu ortamda Kızıl Çin'i tanımamanın Türkiye'ye bir yararı yoktur. 25 sene tanımamışız da ne zarar görmüşüzdür" sözleri, Türk siyaset tarihinin unutulmazları arasına girmiştir¹⁸⁸. Gazetelerde, Demirel'in kararının "diplomatik çevrelerde şaşkınlıkla karşılandığı" belirtilmiş ve AP'li eski Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil' in Meclisteki görüşmelerde Çin'in tanınmaması gerektiğine yönelik açıklamaları da okuyuculara hatırlatılmıştır¹⁸⁹. Diplomatik ilişkilerin kurulmasının ardından, 1974 yılında Türkiye ile Çin arasında bir ticaret anlaşması imzalanmış¹⁹⁰ ve 1979 yılında Çin'de Deng Şiaoping önderliğinde başlatılan ekonomik reform ve dışa açılma süreci ile Çin, büyüme rakamlarında da önemli bir ivme yakalamıştır¹⁹¹.

Her iki ülkenin de dışa açılmaya başladığı 1980'lerden itibaren ilişkiler ivme kazanmış, Türkiye'den Çin'e ilk kez, Mayıs 1981'de Ticaret Bakanı Kemal Cantürk gitmiştir. Aralık 1981'de ise Dışişleri Bakanı İlder Türkmen Pekin'i ziyaret etmiştir¹⁹². Tarihler 13 Aralık 1982'yi gösterdiğinde, Türkiye'den Çin'e Cumhurbaşkanlığı seviyesinde ilk ziyaret gerçekleşmiş ve Cumhurbaşkanı Kenan Evren, 5 ülkeyi kapsayan iki haftalık Asya turuna çıkmıştır. Çin Başbakanı Zhao Ziyang ile yaklaşık 4 saat görüşen Evren, "Türkiye, devlet sistemleri ne olursa olsun

¹⁸⁶ "Çin'i resmen tanıdık. Milliyetçi Çin Ankara'daki büyükelçiliğini dün resmen kapattı", **Cumhuriyet**, 6 Ağustos 1971, 1.

¹⁸⁷ "Pekin, Türk-Çin dostluğunu övüyor", **Cumhuriyet**, 8 Ağustos 1971, 1.

¹⁸⁸ "Demirel Kıta Çin'inin tanınmasını kınadı: Çin'le ilişki kurmanın kimseye yararı yok", **Cumhuriyet**, 9 Ağustos 1971, 1.

¹⁸⁹ "Oysa AP iktidarının tutumu bambaşkaydı", **Cumhuriyet**, 9 Ağustos 1971, 1.

¹⁹⁰ "Türkiye ile ticaret", T.C. Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/dogu-asya/cin-halk-cumhuriyeti/ulke-profil/turkiye-ile-ticaret> [07.10.2019].

¹⁹¹ Derya Yurdakul, "Türk-Çin ekonomik ve Ticari İlişkileri", **Türkiye'de Çin'i Düşünmek: Ekonomik, Siyasi ve Kültürel İlişkilere Yeni Yaklaşımlar**, ed. Selçuk Esenbel, İsenbike Togan, Altay Atıl, (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2013): 230.

¹⁹² Selçuk Çolakoğlu, "Türkiye-Çin İlişkileri: Tek taraflı aşk mı?", **Ortadoğu Analiz**, c.4,s.45,(Eylül 2012): 54.

tüm dost ülkelerle ilişkilerini geliştirme arzusundadır” açıklamasını yapmıştır¹⁹³. 1984 yılının Mart ayında Çin Cumhurbaşkanı Li Şiannian Türkiye’ye gelmiş, görüşme sonrası Cumhurbaşkanı Kenan Evren, “iki ülke arasında hiçbir sorun bulunmadığını ve birçok uluslararası sorunda iki ülkenin benzer yaklaşımlara sahip olduğunu” dile getirmiştir¹⁹⁴. 1985 yazında bu kez, dönemin Başbakanı Turgut Özal Çin’i ziyaret etmiş, Pekin dışında başka şehirlerde de temaslarda bulunmuştur. Gezide ekonomik ilişkilerin geliştirilmesine öncelik veren Özal¹⁹⁵, baş başa görüştüğü Çin’deki reform sürecinin mimarı Deng Şiaoping’e “Devletin elini ekonominin üzerinden çekin” önerisinde bulunmuştur¹⁹⁶.

1989 yılı ise, Çin açısından tam bir dönüm noktasıdır. 1989’da başkent Pekin’deki Tiananmen Meydanı’nda öğrencilerin liderliğinde başlayan ve diğer şehirlere de yayılan demokrasi yanlısı gösteriler haftalarca devam etmiş ve ordunun şiddetli müdahalesiyle sonuçlanmıştır. Çin hükümeti olaylarda, 200 sivilin ve onlarca güvenlik personelinin öldüğünü açıklamış, ancak bazı diplomatik yazışmalarda, ölü sayısının 10 bin olduğu bilgisinin yer aldığı iddia edilmiştir¹⁹⁷. Tiananmen Olaylarından sonra birçok ülke Çin’e silah ambargosu uygulamış ve uluslararası kamuoyundaki “anti demokratik ülke” algısından dolayı Çin, bu dönemde yalnızlaştırılmıştır.

4.3. 1990’dan Günümüze Türk-Çin İlişkileri

Soğuk Savaş’ın sona ermesi, hiç kuşkusuz Türkiye-Çin ilişkilerini de yakından etkilemiştir. Soğuk Savaş sürecinde, iki farklı kutupta yer almaları nedeniyle ilişkileri durağan bir seyir izleyen iki ülke, özellikle 1990’ların ikinci yarısında, üst düzey ziyaretler ve yapılan anlaşmalarla daha fazla yakınlaşma fırsatı bulmuşlardır. Soğuk Savaş’ın ardından öncelikle iki ülke ticari ve ekonomik ilişkileri ivme kazanmıştır. Türkiye ile Çin arasında, doğrudan yatırımlara ilişkin teşviklerin yanı sıra, ev sahibi ülkenin, yabancı yatırımcılara yönelik uygulamalarının hukuki çerçevesini içeren¹⁹⁸ bir “Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması” Anlaşması imzalanmıştır. 1990

¹⁹³ “Çin ile ilişkileri geliştirmek için yollar aranacak”, **Cumhuriyet**, 15 Aralık 1982, 1.

¹⁹⁴ “Evren: Çin ile işbirliğine ümitli bakıyoruz”, **Cumhuriyet**, 14 Mart 1984,

¹⁹⁵ “Özal Çin’de serbest bölgeleri inceledi”, **Cumhuriyet**, 5 Temmuz 1985, 8.

¹⁹⁶ “Özal’dan Deng’e: Devletin Elini Ekonomiden Çekin”, **Cumhuriyet**, 3 Temmuz 1985,1.

¹⁹⁷ “Tiananmen: Çin’de 30 yıl sonra ölenlerin sayısının hâlâ bilinmediği katliam”, BBC Türkçe, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48504871> [04.08.2019].

¹⁹⁸ “Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşmaları”, Türkiye Cumhuriyeti Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, <https://tuys.sanayi.gov.tr/page.html?sayfaId=662fedd1-9ff0-4724-8349-51e67ffe9ad4&lang=tr> [10.04.2018].

yılında Pekin’de imzalanan ve 20 Ağustos 1994’te yürürlüğe giren antlaşma, halen geçerliliğini korumaktadır¹⁹⁹.

1990’lı yıllarda, bilhassa iki ülkenin Orta Asya’ya yönelik politikalarının çakışması, Soğuk Savaş sonrası Türk-Çin ilişkilerinde dikkat çeken gelişmelerin başında gelir. Türkiye bu süreçte, bölgeyle tarihi ve kültürel bağlarına sık sık atıfta bulunarak Pan - Türkizm politikasına yönelmiş ve bu politika devleti yöneten isimlerin söylemlerine de yansımıştır. Nitekim dönemin Başbakanı Süleyman Demirel, 1992 yılının Şubat ayında bir kabulü sırasında, Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla, Türkiye’nin çevresinde yeni bir dünyanın açıldığına dikkati çekmiş ve devamında şöyle konuşmuştur²⁰⁰ :

"Orta Asya cumhuriyetleri olan Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan, Kazakistan, Tacikistan'ın çoğu bize bakıyor. Kapılar açılacak. Şimdi Türkiye aslında, hudutları sabit kalmak üzere büyümüştür. Yani bir ucu Adriyatik Denizi'nde, bir ucu Çin Seddi'nde olan bir Türkiye meydana gelmiştir. Daha doğrusu, bir Türklük âlemi, bir Türk dünyası meydana gelmiştir. Kafkasya'daki bütün kavimlerin hiçbirisini unutmuyoruz. Onların hepsi bizim kardeşlerimizdir. Bu dünyanın içerisinde Türkiye bir gözbebeğidir. Bizim ülkemizin gözbebeği olmasından biz memnun oluruz. Ama bundan rahatsız olanlar olacaktır. Türkiye'yi sevmeyenlerin kem gözlerine bir avuç toprak serpebilmemiz, birlik ve beraberliğimizi muhafaza etmemizle mümkündür."

Yine aynı yılın Haziran ayında bu kez Cumhurbaşkanı Turgut Özal, 3. İzmir İktisat Kongresi’nin açılışında aynı konuya değinmiş ve “Gelecek on yılda, Balkanlardan Orta Asya’ya kadar Müslüman ve büyük bir kısmı Türk olan yeni devletlerle birlikte kendi gücümüzü daha tesirli hale getirebiliriz”²⁰¹ ifadelerini kullanmıştır. Benzer açıklamalar ve izlenen Pan-Türkizm politikaları, Orta Asya Türk devletleriyle ilk diplomatik ilişkileri kuran ülkelerin başında gelen ve bölgeyle ilişkilerinde, modern ve laik devlet yapısı nedeniyle Türkiye’yi müttefik olarak gören Çin’in tepkisine neden olmuş ve Çin ilerleyen yıllarda bölgede İran ile işbirliğine yönelmiştir²⁰². Özellikle büyük enerji ihtiyacını Ortadoğu’nun haricinde başka kaynaklardan da sağlama arayışlarına giren Çin, zamanla Orta Asya ülkeleri ile ilişkilerini hızla geliştirmiş, bu durum rakamlara da yansımıştır. Nitekim Çin’in bölge ülkeleriyle toplam ticareti, 1992 yılında 422 milyon dolar iken, petrol fiyatlarının 110 dolara yükseldiği 2013 yılında, 40 milyar dolar ile rekor seviyeye ulaşmıştır. Petrol fiyatlarındaki dalgalanmaların da etkisiyle 2018 yılında toplam ticaret rakamı 27 milyar dolar

¹⁹⁹“Türkiye Cumhuriyeti ile Çin Halk Cumhuriyeti arasında yatırımların karşılıklı teşviki ve korunmasına ilişkin anlaşma”, UNCTAD, <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaty-files/5596/download> [10.04.2018].

²⁰⁰“Demirel: Sınırları sabit kalmasına rağmen ülkemiz büyüdü-Adriyatik’ten Çin Seddi’ne”, **Cumhuriyet**, 24 Şubat 1992, 19.

²⁰¹“10 Yıllık Hesaplaşma”, **Cumhuriyet**, 5 Haziran 1992,

²⁰² Adıbelli, **age**,197-198.

düzeyinde gerçekleşmiştir²⁰³. Türkiye'nin bölge ile toplam ticareti ise, geçtiğimiz yıl 6 milyar dolar seviyesinde kalmıştır²⁰⁴.

1995 yılının Mayıs ayının sonlarında ise Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in Çin ziyareti, iki ülke ilişkilerine yeni bir boyut kazandırmıştır. Kenan Evren'in 1982 yılındaki ziyaretinin ardından, 13 yıl sonra Çin'e giden ikinci Cumhurbaşkanı olan Süleyman Demirel, temasları kapsamında yaptığı açıklamalarda sık sık, "Çin gerçeğine daha iyi eğilmek gerekliliğini" ve Çin'in on yıllık süreçte dünyanın en büyük ekonomilerinden biri olacağı hususunu vurgulamıştır²⁰⁵. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in, Çin'in de dâhil olduğu üç ülkeyi kapsayan on günlük Uzakdoğu ziyareti, gazetelerin ilk sayfalarında genellikle ya hiç yer bulamamış ya da çok az yer bulabilmiştir. Ziyarete ağırlıklı olarak, heyette bulunan köşe yazarları sayfalarında yer vermiş ve bu yazılarda da genellikle siyaset dışı konular öne çıkmıştır.

1996 yılının Ağustos ayında, Türkiye ile Çin Halk Cumhuriyeti arasında diplomatik ilişkilerin kurulmasının 25. yıldönümü çerçevesinde, dönemin Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Mustafa Kalemli, Çin Ulusal Halk Kongresi Başkanı Çiao Şi'nin resmi konuğu olarak bu ülkeyi ziyaret etmiştir. Ziyaret, iki ülke arasında, Meclis Başkanı düzeyinde gerçekleştirilen ilk ziyaret olma niteliğini de taşımaktadır.²⁰⁶ Aynı yılın Kasım ayında ise bu kez, Çin Ulusal Halk Kongresi Başkanı Çiao Şi, iade-i ziyaret için Ankara'ya gelmiştir. Bu dönemde yine ekonomik alandaki işbirliği de devam etmiş, vergi kaçakçılığının önüne geçilmesini amaçlayan ve 1995 yılında imzalanan Türkiye-Çin Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması da, 1997 yılı itibariyle yürürlüğe girmiştir²⁰⁷.

1990'ların sonlarına doğru, Çin ekonomisindeki yavaşlama da dikkat çekicidir. Nitekim 1992 yılında %14,2 olan Çin'in yıllık büyüme oranı, 1996'dan itibaren tek haneli rakamlara düşmüş, 1999 yılında %7,7'ye kadar gerilemiştir. Bu gerilemede hiç

²⁰³Sam Bhutia, "Who wins in China's great central Asia spending spree", Lobe Log, <https://lobelog.com/who-wins-in-chinas-great-central-asia-spending-spre/> [10.10.2019].

²⁰⁴ "Turkey's Relations With Central Asian Republics", Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-relations-with-central-asian-republics.en.mfa [17.10.2019].

²⁰⁵ "Türkiye yeni dostlar arıyor", **Cumhuriyet**, 27 Mayıs 1995, 7.

²⁰⁶ "TBMM Başkanı Kalemli, Rusya ve Çin'e resmi ziyaretlerde bulundu", **TBMM Bülteni**, Sayı: 49, https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MECLIS%20BULTENI/2469_1996_000_0049_0000/0013.pdf [02.04.2018].

²⁰⁷ "Türkiye-Çin Hükümetleri Arasında Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması", Gelir İdaresi Başkanlığı, https://www.gib.gov.tr/fileadmin/mevzuatek/uluslararasi_mevzuat/CIN.htm [12.02.2019].

kuşkusuz, o dönemde yaşanan Doğu Asya Mali Krizi de hayli etkilidir²⁰⁸. Ekonomik alanda yaşanan sıkıntılı sürece rağmen Çin'in bu dönemde dünya siyasetinde giderek artan oranda ağırlığını hissettirdiği de dile getirilen bir gerçektir.

Çin'in uluslararası arenada etkisini giderek artırdığı bir dönemde, Türkiye'den Çin'e kısa aralıklarla önemli ziyaretler gerçekleşmiş ve önce Dışişleri Bakanı İsmail Cem, ardından da Başbakan Yardımcısı Bülent Ecevit bu ülkede temaslarda bulunmuştur. 14 yıl aradan sonra, Şubat 1998'de Dışişleri Bakanı düzeyinde Çin'e ilk ziyareti yapan İsmail Cem, Irak krizinin yaşandığı bir dönemde gerçekleşen ziyaretin ve Çin ile ilişkilerin geliştirilmesi yönünde atılan adımların "fantezi" olarak nitelendirilmesine karşı çıkan Dışişleri Bakanı İsmail Cem, Çin ile askeri ve ekonomik ilişkileri geliştirmeyi hedeflediklerini de vurgulamıştır. ²⁰⁹ Bu ziyarette, Başbakan Yardımcısı Bülent Ecevit'in Haziran ayı başında yapacağı Çin ziyaretinin de siyasi altyapısı hazırlanmıştır²¹⁰. Nisan 1998'de ise, Türkiye-Çin Karma Ekonomik ve Ticaret Komitesi toplantıları için Pekin'e giden Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı Işın Çelebi, "uyuyan bir dev" olarak nitelediği Çin'e Türkiye'nin, "sabırla" yaklaşması gerektiğine vurgu yapmıştır²¹¹.

Mayıs ayı sonunda ise ziyaret sırası bu kez Başbakan Yardımcısı Bülent Ecevit'tedir. 1997 yılındaki Avrupa Birliği Lüksemburg Zirvesi'nde, AB'ye tam üyelik konusunda aradığını bulamayan Türkiye için, bu ziyarete farklı bir önem verilmiş ve bu durum Başbakan Yardımcısı Bülent Ecevit'in temaları sırasında yaptığı açıklamalara da yansımıştır. Bu önem Türk basınına da yansımış ve gazeteler bu ziyaret boyunca; "Ecevit: Köklerimizi Keşfediyoruz"²¹², "Karaoğlu Çin'i Fethetti"²¹³, "Karaoğlu Çin Seddinde"²¹⁴ başlıklarıyla, gelişmeleri okuyucularına aktarmıştır. Temaları sırasında; Türkiye'nin Atatürk döneminde, Uzakdoğu'ya açılım politikası izlediğini ve bu

²⁰⁸ Wayne M. Morrison, "China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States", <https://www.everycrsreport.com/reports/RL33534.html> [12.03.2019].

²⁰⁹ "Cem: Çin bizim için önemli", **Milliyet**, 16 Şubat 1998, <http://www.milliyet.com.tr/dunya/cem-cin-bizim-icin-onemli-5361656> [03.01.2019].

²¹⁰ Derya Sazak, "Değişen Çin", **Milliyet**, 7 Mayıs 1998, <http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/derya-sazak/degis-en-cin-5357601> [03.01.2019].

²¹¹ "Çelebi: Çin Uyuyan Dev", **Hürriyet**, 23 Nisan 1998, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/celebi-cin-uyuyan-dev-39015521> [03.01.2019].

²¹² "Ecevit: Köklerimizi Keşfediyoruz", **Hürriyet**, 1 Haziran 1998, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/ecevit-koklerimizi-kesfediyoruz-39021641> [04.01.2019].

²¹³ "Karaoğlu Çin'i Fethetti", **Milliyet**, 8 Haziran 1998, <http://www.milliyet.com.tr/pembenar/karaoglan-cini-fethetti-5355077> [04.01.2019].

²¹⁴ "Karaoğlu Çin Seddinde", **Hürriyet**, 2 Haziran 1998, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/karaoglan-cin-seddinde-39021802> [04.01.2019].

politikaya yeniden işlerlik kazandıracaklarını vurgulayan Başbakan Yardımcısı Ecevit, “Türkiye için dünya, Avrupa’dan ibaret değildir. Türklerin Asya’daki köklerini yeniden keşfetmeye başladı” ifadesini kullanmıştır²¹⁵. Ecevit ziyarette, Türkiye’nin Çin’in toprak bütünlüğüne verdiği önemi de, Çinli muhataplarına iletmiştir²¹⁶.

Bu süreçte; 23 Aralık 1998’te Başbakan Mesut Yılmaz tarafından gizli bir Başbakanlık genelgesi yayınlandığı ve genelgede Uygur Türklerine destek gösterilerinde Çin bayraklarının yakılmasının önüne geçilmesi ile bazı Uygur liderleri ve Uygur Dernekleri’nin Türkiye’deki faaliyetlerine sınırlamalar getirilmesinin istendiği şeklindeki iddialar basında yer almıştır²¹⁷. Nisan 1999’da bu kez, Çin Ulusal Halk Kongresi Başkanı Li Peng Türkiye’yi ziyaret etmiş, ziyaretin İstanbul ayağında bir grubun, Çin’deki Sincan Uygur Özerk Bölgesinin bağımsızlığı için gösteri yapmasına, güvenlik güçleri izin vermemiştir²¹⁸. Ziyaret, Çin Devlet Başkanı Jiang Zemin’in gelecek yıl yapacağı ziyaretin altyapısını hazırlaması bakımından da önemlidir.

2000 yılı ise Türkiye-Çin ilişkileri açısından adeta milat niteliği taşımaktadır. O yıl ilk olarak Şubat ayında dönemin İçişleri Bakanı Saadettin Tantan Pekin’i ziyaret etmiş ve Çin Başbakanı Zhu Rongji tarafından da kabul edilmiştir. Saadettin Tantan, ziyareti kapsamında iki ülke arasında imzalanan güvenlik işbirliği anlaşmasının önemine vurgu yaparken, teröre karşı ortak tavır alınmasını isteyen Çin Başbakanı da, ülkesinin toprak bütünlüğüne yönelik ayrılıkçı faaliyetlere ilişkin duydukları hassasiyeti dile getirmiştir²¹⁹. Çin Devlet Başkanı Jiang Zemin de, Nisan ayında yapacağı Türkiye ziyareti öncesinde, eski Dışişleri Bakanı ve gazeteci İlter Türkmen ile yazılı bir röportaj gerçekleştirmiş ve iki ülke arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkilere dair önemli mesajlar vermiştir. “Türkiye’nin, Atatürk’ün ‘Yurtta Sulh Dünyada Sulh’ ilkesi temelinde oynadığı olumlu rolü takdir ettiklerini” kaydeden Çin Devlet Başkanı, Türkiye ile Çin arasındaki işbirliğinin gelişmesinin bölgesel barış ve istikrara da katkı

²¹⁵Ecevit: Köklerimizi Keşfediyoruz”, **Hürriyet**, 1 Haziran 1998, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/ecevit-koklerimizi-kesfediyoruz-39021641> [05.01.2019].

²¹⁶ “Türkiye’ye Türkistan Uyarısı”, **Radikal**, 2 Mayıs 1998.

²¹⁷Mert İnan, “Mesut Yılmaz Hükümeti Çin Genelgesi Çıkarmış” **Vatan**, 10 Temmuz 2009, <http://www.gazetevatan.com/mesut-yilmaz-hukumeti-cin-genelgesi-cikarmis-247992-gundem/> [05.01.2019].

²¹⁸ “Li Peng İstanbul’da”, **Cumhuriyet**, 4 Nisan 1999.

²¹⁹ “Çocukları Kalkan Yaptılar”, **Cumhuriyet**, 16 Şubat 2000.

sağlayacağını altını çizmiştir²²⁰. Dışa açılma politikası kapsamında, beş ülkeyi kapayan Ortadoğu gezisinin Türkiye bölümüne 18 Nisan'da başlayan ve bu ziyaret ile 1984 yılında Türkiye'ye gelen Li Şiannian'ın ardından Türkiye'yi ziyaret eden ikinci Çin Devlet Başkanı olan Jiang Zemin, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından resmi törenle karşılanmıştır²²¹. Liderlerin baş başa ve heyetler arası yaptığı görüşmelerde; Çin'deki Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nde yaşayan Uygur Türklerinin durumu da gündeme gelmiş, Cumhurbaşkanı Demirel, "Sadık yurttaşlar olarak Çin'in değerli bir parçası olan Uygur Türklerinin ülkeler arasında bir dostluk köprüsü olduğunu" kaydetmiştir. Demirel, "Çin'in toprak bütünlüğünün korunarak, içişlerine karışılmaması" konularında Türkiye'nin taşıdığı hassasiyetleri de, Çinli mevkidaşına iletme fırsatı bulmuştur. Jiang Zemin ise, "Uygurların yaşam standartlarının yükseltilmesi için çalıştıklarını" dile getirmiştir²²². Görüşmeler sonunda yayınlanan ortak bildiride "insan haklarına saygılı her iki tarafın da, ülkelerindeki ayrılıkçı hareket de dâhil her türlü kanun dışı faaliyeti yasaklayacakları ve birbirlerinin içişlerine karışmayacakları" vurgulanmıştır. "Kaynağı ne olursa olsun terörizmin her çeşidine kesin bir şekilde karşı olunduğu" da kaydedilen ortak bildiride, iki ülke ekonomik ilişkilerinin geliştirilmesi konusundaki kararlılığın da altı çizilmiştir²²³.

Bu ziyaret sırasında Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından Çin Lideri'ne törenle 'Türkiye Cumhuriyeti Devlet Nişanı' verilmiş, Cumhurbaşkanı Demirel törende yaptığı konuşmada, "Jiang önderliğinde göz kamaştırıcı başarılar elde eden Çin'in, 21.yüzyıla damgasını vuracağını" dile getirmiştir²²⁴. Çin Devlet Başkanı'na 'Devlet Nişanı' verilmesi protestolara neden olmuş, Büyük Birlik Partisi Genel Başkanı Muhsin Yazıcıoğlu bu kararın, Çin'in Uygur Türkleri'ne yönelik soykırım politikalarına hükümetin de ortak olması anlamına geleceğini savunurken²²⁵, parti

²²⁰ İlter Türkmen, "Türkiye ve Çin", **Hürriyet**, 21 Mart 2000, <http://www.hurriyet.com.tr/ilter-turkmen-turkiye-ve-cin-39141488> [04.02.2019].

²²¹ "Zemin Köşk'te karşılandı", NTVMSNBC, <http://arsiv.ntv.com.tr/news/1972.asp> [04.02.2019].

²²² "Uygur Türkleri Köprü Olsun", **Cumhuriyet**, 20 Nisan 2000, 9.

²²³ "Türkiye ve Çin'den Ortak Bildiri", NTVMSNBC, <http://arsiv.ntv.com.tr/news/2115.asp> [04.02.2019].

²²⁴ "Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman Demirel'in Çin Halk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın Jiang Zemin'e 'Devlet Nişanı' verilmesi töreninde yaptıkları konuşma", T.C. Cumhurbaşkanlığı, <https://tccb.gov.tr/konusmalari-suleyman-demirel/1718/4136/cin-halk-cumhuriyeti-cumhurbaskani-sayin-jiang-zemine-devlet-nisani-verilmesi-torende-yaptiklari-konusma.html> [01.03.2019].

²²⁵ "Zemin'e Tepki Büyüyor", **Yeni Şafak**, 19 Nisan 2000, <https://www.yenisafak.com/dunya/zemine-tepki-buyuyor-609981> [04.03.2019].

üyeleri tepkilerini, Başbakanlığa siyah çelenk bırakarak göstermişlerdir²²⁶. Üçlü koalisyon hükümetinin ortağı olan Milliyetçi Hareket Partili bazı bakanlar da, Çin lideri'ne 'Devlet Nişanı' verilmesine önce karşı çıkmış, ancak daha sonra, konuya ilişkin Bakanlar Kurulu kararını imzalamışlardır. Çin liderinin Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'nda yapması planlanan konuşma da, tepkiler üzerine iptal edilmiştir²²⁷.

Çin liderinin Türkiye temasları basında da geniş yer bulmuştur. Türk gazeteleri özellikle Çin Devlet Başkanı'na "Devlet Nişanı" verilmesine yönelik protestolara ve gelişmelere geniş yer vermiştir. Gazeteler, Çinli liderin Türkiye ziyaretini, ziyaret sırasında yaşananları ve açıklamaları okurlarına; "Çin Lideri Ankara'da²²⁸", "Türk-Çin Dostluğu Asya'nın Çıkarına²²⁹", "Zemin'e Tepki Büyüyor²³⁰", "Uygur Türkleri Köprü Olsun²³¹", "Çin'in Ayrıcalıklı Ülkesi Olduk²³²" manşetleriyle duyurmuşlardır. Bu ziyaretin ertesinde iki ülke arasında görüşme trafiği hızlanmış ve 2001 yılının başında, Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in resmi davetlisi olarak bu kez Çin Dışişleri Bakanı Tang Jiaxuan, Ankara'da ağırlanmıştır. İki siyasetçi, bu ziyaret kapsamında ülkeleri arasında farklı alanlarda işbirliğinin geliştirilmesini öngören ortak bir Eylem Planı'na imza atmışlardır. Eylem Planı'nın imza töreninde konuşan Çin Dışişleri Bakanı, "21'inci yüzyılın İpek Yolunun Türkiye ile Çin arasında inşa edileceğini ve daha parlak olacağını" vurgulamış ve Çin ile Türkiye arasındaki ortak çıkarlar bulunduğu değinmiştir. Türk tarafı görüşmelerde, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin daimi 5 üyesinden biri olan Çin'in, Kıbrıs konusunda desteğini de almaya çalışmışsa da bunda çok da başarılı olamamıştır.²³³

Bu dönemde hiç kuşkusuz Türk-Çin ilişkilerine dair en çok konuşulan konulardan biri, "Varyag" olayıdır. Çin'in "eğlence gemisi" yapmak amacıyla Ukrayna'dan 20 milyon dolara aldığını söylediği, motoru ve dümeni olmayan, 306 metrelik yüzen kütle

²²⁶ "Çin Lideri Ankara'da", **Hürriyet**, 19 Nisan 2000, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/cin-lideri-ankarada-39148361> [04.03.2019].

²²⁷ "Zemin Köşk'te karşılandı", NTVMSSNBC, <http://arsiv.ntv.com.tr/news/1972.asp> [04.03.2019].

²²⁸ "Çin Lideri Ankara'da", **Hürriyet**, 19 Nisan 2000, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/cin-lideri-ankarada-39148361> [04.03.2019].

²²⁹ Uygur Türkleri Köprü Olsun", **Cumhuriyet**, 20 Nisan 2000, 9.

²³⁰ "Zemin'e Tepki Büyüyor", **Yeni Şafak**, 19 Nisan 2000, <https://www.yenisafak.com/dunya/zemine-teпки-buyuyor-609981> [04.03.2019].

²³¹ Uygur Türkleri Köprü Olsun", **Cumhuriyet**, 20 Nisan 2000, 9.

²³² "Çin'in Ayrıcalıklı Ülkesi Olduk", **Hürriyet**, 20 Nisan 2000, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/cinin-ayrivalikli-ulkesi-olduk-39148631> [04.03.2019].

²³³ "Çin'le ortak eylem planı imzalandı", **Hürriyet**, 8 Ocak 2001, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/cinle-ortak-eylem-plani-imzalandi-39214089> [04.03.2019].

Varyag'ın Türk Boğazlarından geçişi, iki ülke ilişkilerinde ciddi kriz oluşturmuştur. Askeri amaçlarla kullanılacağı şüphesi duyulan gemi, bu nedenle üç yıl boyunca Karadeniz'in uluslararası sularında bekletilmiştir. Çin Devlet Başkanı Jiang Zemin'in ziyareti sırasında sorun görüşmeler yoluyla çözülmüş ve Varyag 2001 yılının Kasım ayında İstanbul ve Çanakkale Boğazlarından geçerek Çin'e gitmiştir²³⁴. Kriz sürecinde Çin Savunma Bakanlığı Sözcüsünün, "Varyag'ın geçişi karşılığında Türkiye'ye 1 milyon Çinli turist gelecek" sözü de çokça tartışılmış ve aradan geçen yıllarda Varyag'ın, "Lianoning" adıyla Çin'in ilk uçak gemisine dönüştürüldüğü anlaşıldığı gibi, söz verilen Çin turistler de Türkiye'ye gelmemiştir²³⁵. Nitekim 2002'de Türkiye'ye gelen Çinli turist sayısı 28 binde kalırken, aradan geçen 17 yılın ardından 2018'de bu sayı 394 bine ancak ulaşabilmiştir²³⁶. Olayın ardından yıllar sonra bazı köşe yazarları, Başbakan Bülent Ecevit başkanlığındaki dönemin üçlü koalisyon hükümetinin, "Çin Halk Cumhuriyetinin bu gemiyi askeri amaçlarla kullanacağını çok iyi bildiğini ancak, batı ile ilişkilerde güvensizlik yaşanan bir dönemde, Rusya ve Çin ile ilişkilerin güçlendirilmesi için geminin geçişine izin verildiğini" yazmışlardır²³⁷.

2000'li yıllar ile birlikte Türkiye ve Çin arasında siyasi ve ekonomik alanda sağlanan ilerlemeler yanında, askeri ilişkilerde de hareketlenme gözlenmeye başlamıştır. Nitekim Haziran 2001'de, askeri alandaki en üst düzey temaslardan biri gerçekleşmiş ve Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hüseyin Kıvrıkoğlu, Çin'i ziyaret etmiştir²³⁸. Bu ziyaret öncesinde gazeteci Mustafa Balbay'a açıklamalarda bulunan Genelkurmay Başkanı, "dünya yeniden biçimleniyor, stratejik dengeler yeniden oluşuyor. Ben de bu bağlamda Çin'e gideceğim" ifadesi de hayli dikkat çekicidir²³⁹. Pekin'de, aynı zamanda Çin Merkezi Askeri Komisyon Başkanı da olan, Devlet Başkanı Jiang Zemin ile görüşen Genelkurmay Başkanı Kıvrıkoğlu, Çin'in Şian kentindeki temasları sırasında, insansız hava araçları (İHA) hakkında da bilgi almıştır. Ziyaret sonrası,

²³⁴"Çin uçak gemisinin maceralı öyküsü", Deutsche Welle, <https://www.dw.com/tr/%C3%A7in-u%C3%A7ak-gemisinin-maceral%C4%B1-%C3%B6yk%C3%BCs%C3%BC/a-18226044> [22.03.2019].

²³⁵"Çin'den Türkiye'ye iki kazık", **Hürriyet**, 25 Eylül 2012, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/cinden-turkiyeye-iki-kazik-21550854> [04.03.2019].

²³⁶"Türkiye'ye gelen Çinli turist sayısı 147 bin arttı", BloombergHT, <https://www.bloomberght.com/turkiye-ye-gelen-cinli-turist-sayisi-147-bin-artti-2222380> [22.03.2019].

²³⁷Hakan Çelik, "Ecevit, Varyag'ın geçişine izin verdi, çünkü...", **Posta**, 11 Ağustos 2011, <https://www.posta.com.tr/yazarlar/hakan-celik/ecevit-varyagin-gecisine-izin-verdi-cunku-83605> [22.03.2019].

²³⁸"Çin'le askeri yakınlaşma", **Türkiye**, 8 Haziran 2001, <https://www.turkiye.com.tr/Genel/a112164.aspx> [04.03.2019].

²³⁹Mustafa Balbay, "G- Üçlü Ziyaret", **Cumhuriyet**, 8 Haziran 2001, 19.

Güneydoğu'da sınır ötesi istihbarat çalışmalarında kullanılması planlanan İHA'ların alım ihalesine, Çinli CATIC firmasının da davet edildiğine ilişkin haberler, bazı basın yayın organlarında geniş yer bulmuştur²⁴⁰.

Bu dönemde Çin'in dünya ekonomisi ile bütünleşmesi açısından son derece önemli bir gelişme yaşanmış ve 2001 yılında Katar'ın Doha kentindeki Ticaret Bakanları toplantısında Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) 143.üyyesi olması kabul edilmiştir. Çin pazarını uluslararası ticarete açan bu karar, Deng Şiaoping'in 1978 yılında başlattığı ekonomik reformların bir sonucu olarak, Çin'in diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerine büyük bir ivme kazandırmıştır²⁴¹. 2002 yılında ise, 16 yıl aradan sonra ilk kez bir Çin Başbakanı Türkiye'ye gelmiş, Zhu Rongji ziyaretinde, Türk muadili Bülent Ecevit ile ekonomik işbirliğini öngören 4 anlaşmaya imza atmıştır. "Doğu Türkistanlıların Çin karşıtı eylemlerinden duydukları rahatsızlıkları" da görüşmelerde dile getiren Zhu, Başbakan Bülent Ecevit'ten "Burası demokratik bir ülke ama taşkınlıkları önlemek için elimizden geleni yapıyoruz" cevabını almıştır²⁴².

Çin Başbakanının temaslari sırasında Uygur Türklerine yönelik sarf ettiğı sözler, Bakanlar Kurulu'nun MHP'li üyelerinin sert tepkilerine neden olmuş, bu gelişmeler deyim yerindeyse, ziyaretin tümüne damgasını vurmuştur²⁴³. Türkiye'de ekonomi çevreleriyle de bir araya gelen Çin Başbakanı, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) bünyesindeki Türk -Çin İş Konseyi toplantısına katılarak iki ülke işadamlarına seslenmiştir. Rongji burada, Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne katılmasıyla dışa açılmasının daha hızlı olacağını vurgulayarak, Türk işadamlarının Çin'de yatırım yapmaları için gereken kolaylığın sağlanacağı mesajını vermiştir²⁴⁴.

Bu ziyaret sırasında Çin Başbakanına duyduğu tepkiyi, onunla olan görüşmesini 7 dakikada bitirerek gösteren, üçlü koalisyonun ortağı MHP'nin Genel Başkanı Devlet Bahçeli, bu gelişmeden yaklaşık bir ay sonra Çin'i ziyaret etmiş ve ziyareti kapsamında Sincan Uygur Özerk Bölgesi'ne de gitmiştir. Ziyaret, Çin ile ilişkilerin

²⁴⁰ Utku Çakırözer, "Sınırlara Çin Kuşu" **Milliyet**, 11 Haziran 2001, <http://www.milliyet.com.tr/siyaset/sinirlara-cin-kusu-5281070> [02.02.2019].

²⁴¹ Erkin Öncan, "Dünya Ticaret Örgütü ve Çin: 17 Yılda Nereden Nereye", CRITÜRK, <https://www.criturk.com/haber/ozel-haber/dunya-ticaret-orgutu-ve-cin-17-yilda-nereden-nereye-69778> [12.02.2019].

²⁴² "Çin'den Sincan Uyarısı", **Cumhuriyet**, 17 Nisan 2002, 5.

²⁴³ "MHP'den Çin işkencesi", **Milliyet**, 17 Nisan 2002, 8.

²⁴⁴ "Çin Başbakanı: Türk işadamlarına yatırım kolaylığı sağlayacağız", **Hürriyet**, 19 Nisan 2002, http://bigpara.hurriyet.com.tr/haberler/genel-haberler/cin-basbakani-turk-isadamlarina-yatirim-kolayligi-saglayacagiz_ID411835/ [19.12.2018].

geliştirilmesini hükümet protokolüne de koyan 57. Hükümetin²⁴⁵, bölgeye verdiği önemi göstermesinin yanında, Çin tarafından gerçekleşen üst düzey ziyaretlere de bir karşılık niteliğini taşımaktadır. Ancak bazı gazeteci ve yazarlar ziyaretin; Başbakan Bülent Ecevit'in sağlık durumuna ilişkin ciddi endişelerin bulunduğu, Milli Güvenlik Kurulu'nun hayati önemdeki konuları ele aldığı ve idam cezasının kaldırılmasına yönelik Avrupa Birliği'nden gelen baskının son derece yoğunlaştığı bir dönemde gerçekleşmesini eleştirmiş, Devlet Bahçeli'nin bazı önemli konularda sorumluluk almaktan kaçındığı iddia etmişlerdir²⁴⁶.

MHP lideri ve Devlet Bakanı- Başbakan Yardımcısı Devlet Bahçeli, farklı şehirleri kapsayan Çin ziyaretine 26 Mayıs 2002'de başlamıştır. Bahçeli'ye, Çin ziyareti boyunca başbakanlara uygulanan protokol uygulanmış ve Çin polisi tarafından geniş güvenlik önlemleri alınmıştır. Başbakan Yardımcısı Bahçeli, ziyareti kapsamında ilk olarak Çin Başbakan Yardımcısı Kian Kichen ile görüşmüş ve Çinli mevkidaşı görüşme sonrası, Bahçeli'nin ziyaretinin ikili ilişkilerin gelişmesine kesinlikle katkı sağlayacağını vurgulamıştır. Bahçeli de, iki ülke arasındaki tarihi bağların altını çizmiştir²⁴⁷. Çin Başbakanı Zhu Rongji tarafından kabul edilen Bahçeli'nin bu görüşmesi, 15 dakika olarak planlanmış olsa da, 45 dakika sürmüştür. Çin Başbakanı görüşme sonrası yaptığı açıklamada, 11 Eylül 2001 terör saldırısının ardından, Sincan Uygur Özerk Bölgesi'ne El-Kaide militanlarının yerleştiğini vurgulamış, MHP lideri'ne bölgeye giderek izlenimlerini Çin makamlarıyla paylaşması çağrısında bulunmuştur. Başbakan Yardımcısı Bahçeli de, “terörden çok çekmiş bir ülke olan Türkiye'nin, Çin'in toprak bütünlüğüne yönelik saldırılara destek vermesinin söz konusu olamayacağının²⁴⁸” bir kez daha altını çizmiştir. Pekin'den sonra ziyaretinin Sincan-Uygur Özerk Bölgesi'ndeki bölümüne başlayan Başbakan Yardımcısı ve MHP lideri Devlet Bahçeli, bölgeyi ziyaret eden ilk Türk yetkili olmaktan duyduğu mutluluğu dile getirmiştir. Bölge yetkilileriyle verimli görüşmeler yaptıklarını da kaydeden Bahçeli, daha sonra Urumçi'den Turfan kentine geçmiştir. Bahçeli'nin

²⁴⁵ Dr. İrfan Neziroğlu, Dr. Tuncer Yılmaz, “**Koalisyon Hükümetleri, Koalisyon Protokolleri, Hükümet Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri**”, (Ankara: TBMM Başkanlığı Yayınları, 2015),2730, https://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/koalisyon_hukümetleri/Koalisyon_Hukümetleri_C3.pdf [11.12.2018].

²⁴⁶ Aydın Engin, “Devlet'ten büyük Devlet var”, **Cumhuriyet**, 31 Mayıs 2002, 5.

²⁴⁷ “Türkiye ile Çin arasında hiçbir Siyasi Sorun yok”, **Sabah**, 28 Mayıs 2002, 8.

²⁴⁸ “Bahçeli'ye “Uygur'da El-Kaide var” uyarısı!”, **Sabah**, 30 Mayıs 2002, <http://arsiv.sabah.com.tr/2002/05/30/s2003.html> [09.11.2018].

temaslarını sürdürdüğü sırada, bölgedeki Sincan Üniversitesi yönetimi büyük tepki çeken bir karar almış ve Sincan Üniversitesi'nde Uyurca eğitim yasaklanmıştır. “Uygur Türklerinin kültürlerine yönelik bir saldırı” olarak nitelendirilen karara gerekçe olarak, Uyurca yazılmış ders kitaplarının yetersizliği ve Uyurca eğitim alan öğrencilerin mezuniyet sonrası iş bulamamaları gösterilmiştir²⁴⁹.

Bu ziyaretin ardından Türkiye’de Kasım 2002’de erken genel seçimlere gidilmiş ve yeni kurulan Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) seçimlerden birinci parti olarak çıkarak, tek başına iktidar olmuştur. Yaşanan iktidar değişikliği ile birlikte Türkiye-Çin ilişkilerinde başlayan yeni dönemin ilk ziyaretini ise, AK Parti Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan 14 Ocak 2003 tarihinde gerçekleştirmiştir. 4 gün süren temaslarda ana gündem maddesini Irak sorunu oluşturmuş, her iki taraf da soruna barışçı bir çözüm yolu bulunması çağrısı yapmıştır. Çin Başbakanı Zhu Rongji, AK Parti Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan ile görüşmesinin ardından sorular üzerine, iki ülkenin Irak sorununda aynı fikirde olduklarını vurgulamıştır. Rongji, “BM Güvenlik Konseyi daimi üyesi olan Çin’in, Irak sorununun barış içinde çözülmesi için gayret sarf etmeye devam edeceğinin” altını çizmiştir. AK Parti Genel Başkanı Erdoğan da “Irak sorunuyla ilgili Türkiye’nin bakışı kesinlikle barışçı bir çözüm yolu aramaktır” şeklinde konuşmuştur²⁵⁰. “Türkiye’nin ‘Tek Çin’ anlayışını desteklediğini de kaydeden Recep Tayyip Erdoğan, “Çin’in toprak bütünlüğü konusunda Türkiye’nin tereddüdü yok, saygısı var” ifadesini kullanmıştır²⁵¹. AK Parti Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan, temasları kapsamında Çin Komünist Partisi (ÇKP) Genel Sekreteri Hu Jintao ile de görüşmüş ve Jintao, seçim zaferinden ötürü kutladığı Erdoğan’a ilginç bir öneride bulunmuştur. AK Parti’nin yeni kurulmasına rağmen hızla örgütlenerek seçimlerden zaferle çıktığını hatırlatan Çinli lider, “Biz de partinizin nasıl örgütlenip çalıştığı konusunda sizden bilgi almak isteriz” şeklinde konuşmuştur. Recep Tayyip Erdoğan da bu öneri üzerine, AK Parti ve ÇKP’nin çalışma ve örgütlenme modelleri

²⁴⁹ “Bahçeli’ye Çin ayıbı”, **Milliyet**, 2 Haziran 2002, <http://www.milliyet.com.tr/dunya/bahceli-ye-cin-ayibi-5214575> [09.11.2018].

²⁵⁰ “Erdoğan ve Rongji’den ortak barış mesajı”, **Hürriyet**, 14 Ocak 2003, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/erdogan-ve-rongjiden-ortak-baris-mesaji-121701> [09.11.2018].

²⁵¹ Adıbelli, **age**, 245.

konusunda birbirlerinden yararlanabileceklerini belirtmiş ve iki lider karşılıklı heyetler göndererek, partilerinin bu konuda çalışmasını kararlaştırmışlardır²⁵².

AK Parti Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın temasları, Çin basınında da geniş yer bulmuştur. Çin Komünist Partisi'nin yayın organı ve ülkenin en büyük gazetesi niteliğindeki People's Daily (Halkın Günlüğü) Gazetesi, Erdoğan'ın gezisini günlük olarak sütunlarına taşımış ve Erdoğan'ın, "Türkiye'nin Çin'in egemenlik ve bütünlüğüne saygı duymaya devam edeceği" şeklindeki açıklamalarını okuyucularına aktarmıştır. Gazeteler, AK Parti Genel Başkanının, "Türk hükümetinin, Çin'den ayrılmayı destekleyen hareketlere izin vermeyeceği" yönündeki açıklamasının, Çin Başbakanı Zhu Rongji tarafından takdirle karşılandığını da yazmışlardır²⁵³.

Takvimler Şubat 2005'i gösterdiğinde ise bu kez, Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Abdullah Gül, özellikle Türkiye'nin Kıbrıs politikalarına destek arayışları için Pekin'dedir. Kıbrıs'ta, 24 Nisan 2004'de yapılan referandumda, Rum Kesimi'nin Annan Planı'na hayır demesi ve Rumların Avrupa Birliği'ne tam üyeliği, Türkiye'yi sıkıntılı bir sürece sokmuş ve Dışişleri Bakanının Pekin temasları sırasında, BM Güvenlik Konseyi'nin daimi 5 üyesinden biri olan Çin'in, Genel Sekreter Annan'ın Kıbrıs raporunu onaylanması için desteği beklenmiştir²⁵⁴. Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün temasları sırasında görüştüğü Çin Ticaret Bakanı ise, Türkiye'nin Çin'e uyguladığı tekstil kotalarını gündeme getirmiş ve "Türkiye kotalar konusunda diğer ülkelere öncü olmasın" açıklaması yapmıştır²⁵⁵. Sekiz yıl aradan sonra Çin'i ziyaret eden ilk Dışişleri Bakanı olan Abdullah Gül'ün gezisinin son gününde Çin'deki izlenimlerine dair yaptığı açıklamalar hayli dikkat çekicidir. Gül, "Çin'de neler yapıldığını görünce, Türkiye'nin neler kaybettiğini anladık" ifadesini kullanmış ve Çin'de son 15-20 yılda kaydedilen gelişmelerin, doğru kararların, doğru bir yönetimle, kararlı bir şekilde uygulanmasının bir sonucu olduğunu dile getirmiştir²⁵⁶. Abdullah

²⁵²"AKP- Çin Komünist Partisi İşbirliği Kararı", **Hürriyet**, 17 Ocak 2003, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/akp-cin-komunist-partisi-isbirligi-karari-122226> [03.01.2019].

²⁵³"Çinliler Uygur tavrını beğendi", **Hürriyet**, 21 Ocak 2003, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/cinliler-uygur-tavrini-begendi-122987> [03.01.2019].

²⁵⁴"Gül Çin'den Kıbrıs desteği bekliyor", NTV, <http://arsiv.ntv.com.tr/news/307426.asp> [03.01.2019].

²⁵⁵"Gül Çin'den Kıbrıs desteği bekliyor", NTV, <http://arsiv.ntv.com.tr/news/307426.asp> [03.01.2019].

²⁵⁶"Çin'i görünce Türkiye'nin kaybını anladık", **Hürriyet**, 4 Şubat 2005, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/gul-cini-gorunce-turkiyenin-kaybini-anladik-294132> [06.10.2018].

Gül, Sincan-Uygur Özerk Bölgesi'ni ise gezi programına almamıştır. 2009 yılında bu kez Cumhurbaşkanı olarak bölgeyi ziyaret eden Abdullah Gül, 14 yıl aradan sonra ilk kez Çin'e giden Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı olmanın yanı sıra, Sincan Uygur Özerk Bölgesi'ni ziyaret eden ilk Türk Cumhurbaşkanı sıfatını da kazanmıştır²⁵⁷. Gazetecilere, "Çin dünya içinde ayrı bir dünya gibi" değerlendirmesini yapan ve "Çin'in Türkiye'nin önemine varmak üzere" olduğunu kaydeden Abdullah Gül, "Türkiye'nin Çin şirketleri için lojistik merkez olabileceğini" de dile getirmiştir. Bu ziyarette 7 ayrı ekonomik işbirliği antlaşması da imzalanmıştır²⁵⁸.

Ancak bu ziyaretten yaklaşık 1 hafta sonra, Urumçi'de meydana gelen olaylar, iki ülke ilişkileri açısından bir dönüm noktası niteliğindedir. Çin'in Guangdong eyaletinde bir fabrikada işçiler arasında başlayan kavga kısa sürede, Han Çinlileriyle Uygurlar arasında etnik bir gerilime dönüşmüş, çoğunluğunu Uygurlu öğrencilerin oluşturduğu kalabalık bir grup, Uygur Türklerine yönelik baskı ve ayrımcılığı protesto etmek için 5 Temmuz 2009'da Urumçi'de bir gösteri düzenlemiştir. Günler süren olaylara Pekin yönetiminin müdahalesi çok sert olmuş, Çin kaynaklarına göre binlerce kişinin de yaralandığı gösterilerde 197 kişi hayatını yitirmiştir²⁵⁹. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan gelişmeleri "adeta soykırım" ifadesiyle değerlendirmiş, Dışişleri Bakanlığı ise "Çin'in işçilerine karışmıyoruz" mesajı vermiştir²⁶⁰. Türkiye, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin geçici üyesi sıfatıyla, gelişmelerin Birleşmiş Milletler gündemine de alınmasını istemiş, Çin Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Kin Gan ise, olayların "Çin'in işçileri" olduğunu belirterek buna karşı çıkmıştır²⁶¹.

Üç yıl sonra bu kez Çin'in Cumhurbaşkanı yardımcısı Şi Cinping, temaslarda bulunmak üzere Şubat 2012'de Ankara'dadır. Ziyaretinin amacını, "iki ülke ve iki halka yararlar sağlamayı hedefliyorum" sözleriyle²⁶² ifade eden Şi, bu ziyaretten 9 ay

²⁵⁷"Çin'de ve Türkiye-Çin ilişkilerinde 2009", CRITürkçe, <http://turkish.cri.cn/757/2010/01/05/1s122765.htm> [06.10.2018].

²⁵⁸ Uğur Ergan, "Kayserili işadami Çin'de pişmaniyeye üretmeye soyundu, Gül çok şaşırıldı", **Hürriyet**, 26 Haziran 2009, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/kayserili-isadami-cin-de-pismaniyeye-uretmeye-soyundu-gul-cok-sasirdi-11945487> [06.09.2018].

²⁵⁹ Mustafa Bağ, "Çin'in Urumçi'de barışçıl gösterilere kanlı müdahalesinin 10. yıl dönümü", Euronews, <https://tr.euronews.com/2019/07/05/cin-in-urumcide-bariscil-gosterilere-kanli-mudahalesinin-10-yildonumu-uygur-katliam-zulum> [08.09.2018].

²⁶⁰"Erdoğan:Adeta bir soykırım", **Milliyet**, 11 Temmuz 2009, <http://www.milliyet.com.tr/dunya/erdogan-adeta-bir-soykirim-1116463> [08.07.2018].

²⁶¹"Binlerce Çin askeri Urumçi sokaklarında", **Milli Gazete**, 9 Temmuz 2009, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1182397/binlerce-cin-askeri-urumci-sokaklarında> [04.11.2018].

²⁶²"Şi Cinping Ankara'da", Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/arsiv/si-cinping-ankarada/380450> [05.12.2017].

sonra Çin Komünist Partisi'nin 18. Ulusal Kongresi'nde, ülkesinin yeni Cumhurbaşkanı olmuş, "Çin'in dünyayı, dünyanın da Çin'i daha iyi anlamasına ihtiyaç var" sözleriyle dünya basının da ilgi odağı olmuştur²⁶³. Aynı yıl, 27 yıl aradan sonra Çin'i ziyaret eden ilk Başbakan olan Recep Tayyip Erdoğan'ın temasları, "Erdoğan'ın Çin çıkartması" manşetleriyle medyada yer bulmuş ve bu gezi, 2009 yılındaki Urumçi olaylarının ardından gerilen iki ülke ilişkilerinin yeniden rayına girdiği şeklinde yorumlanmıştır²⁶⁴.

Bu arada, "ülkesinin Mao Zedung'dan sonraki en güçlü lideri" olarak değerlendirilen²⁶⁵ Şi Cinping, 7 Eylül 2013 tarihinde, Kazakistan'daki Nazarbayev Üniversitesi'nde yaptığı konuşma ile dünyada büyük yankı uyandırmış ve "yenilikçi işbirliği anlayışıyla bir İpek Yolu Ekonomik Kuşağı inşa etmek için elelele vermeyi" önermiştir²⁶⁶. Yine aynı dönemde, Çin Komünist Partisi'nin toplantısı sonrası, 'İpek Yolu Ekonomi Kuşağı ve 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu'nun inşasının teşvik edilmesine karar verilmiştir. Projenin kısaca "Kuşak- Yol" Projesi olarak adlandırılacağı da bir bildirge ile ilan edilmiş ve söz konusu bu bildirge ile "Kuşak-Yol" projesi resmi olarak devlet stratejilerinden biri olarak kabul edilmiştir²⁶⁷. Çin'in ekonomi ve dış politikasının bel kemiğini oluşturan bu projede, Orta Asya üzerinden Çin'e bağlanması hedeflenen Türkiye'ye de, "Orta Koridor" bölgesinde kilit bir rol verilmiş ve Pekin yönetiminin bu kapsamda, yeni bir lojistik ağ oluşturmak için, 8 trilyon dolar tutarında demiryolları, limanlar ve karayolları yatırımı yapmayı hedeflediği belirtilmiştir²⁶⁸.

²⁶³"Çin'in yeni lideri Şi Cinping", AljazeeraTurk, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/cinin-yeni-lideri-si-cinping> [05.12.2017].

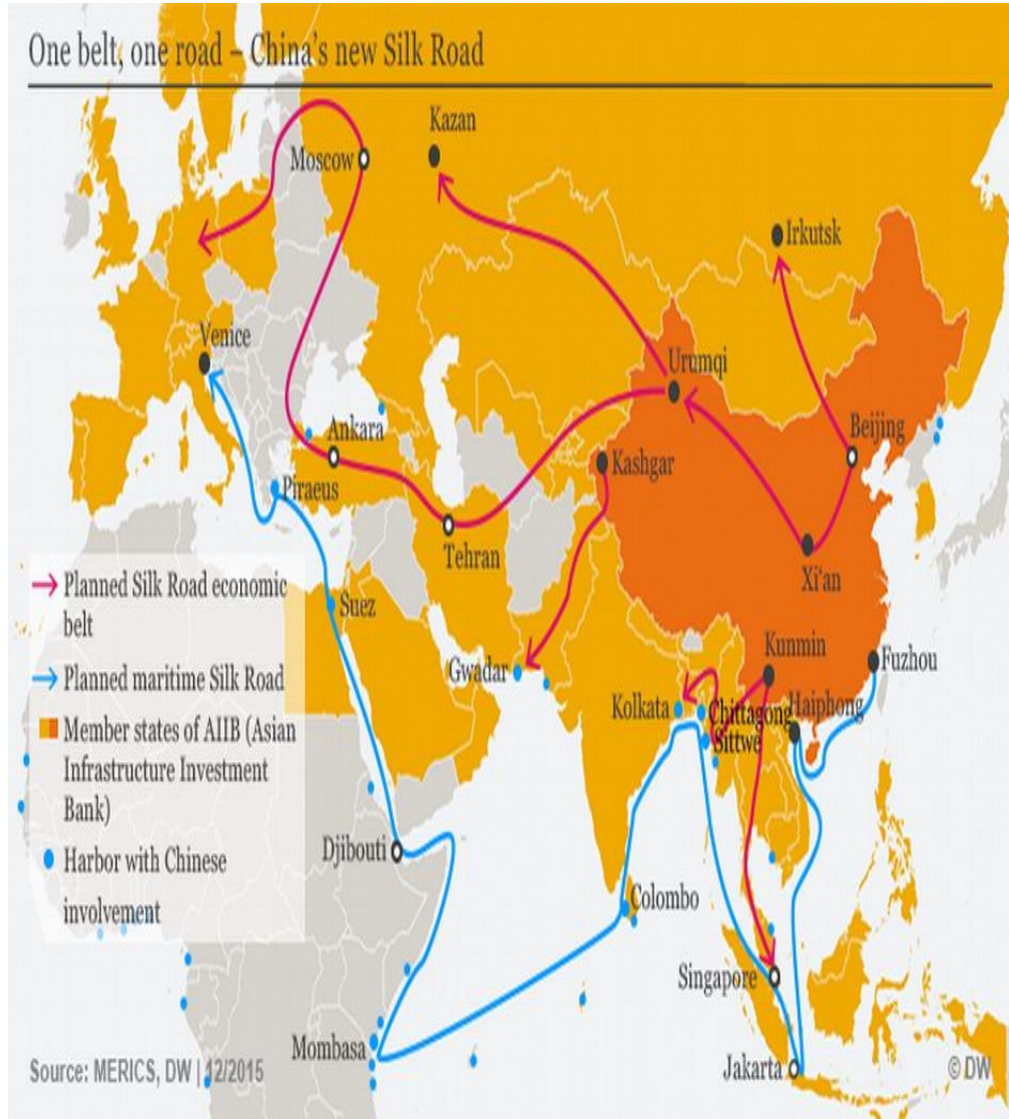
²⁶⁴"Erdoğan'ın Çin çıkartması", Deutsche Welle, <https://www.dw.com/tr/erdo%C4%9Fan%C4%B1n-%C3%A7in-%C3%A7%C4%B1karmas%C4%B1/a-15863617> [05.12.2017].

²⁶⁵ "Çin Devlet Başkanı Cinping, Mao'dan sonraki 'en güçlü' lider oldu", **Hürriyet**, 24 Ekim 2017, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/cin-devlet-baskani-cinping-maodan-sonraki-en-guclu-lider-oldu-40620684> [05.01.2019].

²⁶⁶ "President Xi Jinping Delivers Important Speech and Proposes to Build a Silk Road Economic Belt" Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, 7 Eylül 2013, http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/xjpfwzsysiesgjtfhshzzfh_665686/t1076334.shtml [06.01.2019].

²⁶⁷ Peter Cai "Understanding China's Belt and Road Initiative", Lowy Institute For International Policy, https://www.lowyinstitute.org/sites/default/files/documents/Understanding%20China%E2%80%99s%20Belt%20and%20Road%20Initiative_WEB_1.pdf [08.06.2018].

²⁶⁸ Chase Winter, Hülya Schenk, "Türkiye-Çin ilişkileri: Önce ekonomi", Deutsche Welle Türkçe, <https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiye-%C3%A7in-ili%C5%9Fkileri-%C3%B6nce-ekonomi/a-49430610> [12.10.2018].

Şekil 2: Kuşak ve Yol İnisiyatifi Güzergâhları

“Modern İpek Yolu Projesi: Beklentiler ve Kuşaklar”, DW, <https://www.dw.com/tr/modern-ipek-yolu-projesi-beklentiler-ve-ku%C5%9Fkular/a-38832963> [10.12.2018].

Bu tarihten sonra iki ülke arasında üst düzey ziyaret trafiği hızlanarak artmış, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın 2015 ve 2017 yılındaki Çin ziyaretlerine, Uygurlara yönelik baskılar ve Türkiye’deki protesto gösterileri damgasını vurmuş olsa da, daha sonraki yıllarda ekonomi başlığı yeniden ön plana geçmiştir. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Çin ile ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla, özellikle son yıllarda, beraberinde kalabalık iş adamı heyetleriyle, bu ülkeye çeşitli vesilelerle resmi ziyaretler düzenlemiştir. Bu ziyaretlerde bilhassa ekonomi konusu ön plana çıkarken, iki ülke ticaret ilişkilerinde Türkiye aleyhine var olan büyük ticari açığın, Çin’den daha

fazla doğrudan yatırım çekilerek dengelenmesi, Türk tarafının ana gündem maddesini oluşturmuştur²⁶⁹.

Erdoğan, Çin'e son ziyaretini bu yılın yaz aylarında gerçekleştirmiş; Haziran'da Japonya'nın Osaka kentinde düzenlenen G-20 Liderler Zirvesi'ne katılan Cumhurbaşkanı Erdoğan daha sonra Çin'e geçmiştir. Bu ziyaret öncesinde Cumhurbaşkanı, Çin Komünist Partisi'nin yayın organı olan ve 3 milyon tirajla Çin'in en büyük gazetesi sıfatını taşıyan, "Halkın Günlüğü (People's Daily)" gazetesinin himayesinde çıkan "Global Times" gazetesinde, "Türkiye ve Çin: Ortak Gelecek Vizyonu Paylaşan İki Ülke" başlıklı bir makale kaleme almıştır. Makalede Türkiye'nin, "Kuşak ve Yol Girişimi" ne verdiği kuvvetli desteği vurgulayan Erdoğan, "Türkiye'ye yapılan yatırım Kuşak ve Yol projesi ve hepimiz için yeni bir gelecek oluşturma rüyamıza yapılan yatırımdır" ifadesini kullanmıştır²⁷⁰. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Çin Resmi Haber Ajansı Şinhua'ya verdiği mülakatta da, "Türkiye'nin, "Tek Çin" politikasına bağlılığını vurgulamış ve Çin'in bu konudaki hassasiyetlerinin göz ardı edilmediği" mesajını vermiştir. Türkiye'nin, derin bağlarının olduğu Sincan Uygur Özerk Bölgesi'ndeki gelişmeleri takip etmesinin gayet doğal olduğunu kaydeden Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, "Soydaşlarımızın Çin Halk Cumhuriyeti'nin ayrılmaz bir parçası olarak, barış, huzur, refah ve özgürlük içinde yaşamasını istiyoruz. Bunun için de Çin makamlarıyla iş birliği halinde çalışmaya özen gösteriyoruz"²⁷¹ şeklinde konuşmuştur. Çin'deki temaslarının ardından Türkiye Büyükelçiliği'nde gazetecilerle de biraya gelen Cumhurbaşkanı Erdoğan, Çin Devlet Başkanı Şi Cinping ile görüşmelerinde Uygur sorununu da ele aldıklarını belirterek, "Bu meselede karşılıklı hassasiyetleri dikkate alarak bir çözüm bulabileceğimize inanıyorum. Ancak bu konuyu istismar eden yaklaşımlar da var" şeklinde konuşmuştur²⁷². Bu ziyaretin ardından Türkiye-Çin ilişkilerinde önemli bir dönemeç

²⁶⁹ "Türkiye-Çin ilişkileri: Önce ekonomi", Deutsche Welle Türkçe, <https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiye-%C3%A7in-ili%C5%9Fkileri-%C3%B6nce-ekonomi/a-49430610> [02.07.2019].

²⁷⁰ "Cumhurbaşkanı Erdoğan, Global Times ve Huanqiu Shibao Gazeteleri için makale kaleme aldı", T.C. İletişim Başkanlığı, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-global-times-ve-huanqiu-shibao-gazeteleri-icin-makale-kaleme-aldi> [10.07.2019].

²⁷¹ "Cumhurbaşkanı Erdoğan, Çin Resmi Haber Ajansı Xinhua'ya mülakat verdi", T.C. İletişim Başkanlığı, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-cin-resmi-haber-ajansi-xinhua-ya-mulakat-verdi> [10.07.2019].

²⁷² "Cumhurbaşkanı Erdoğan, Pekin'deki programının ardından basın mensuplarının sorularını yanıtladı", T.C. İletişim Başkanlığı, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-pekindeki-programinin-ardindan-basin-mensuplarinin-sorularini-yanitladi> [11.08.2019].

daha dönülmüş ve “Kuşak ve Yol İnisiyatifi” projesi kapsamında, Çin’den yola çıkan ilk yük treni, Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu Hattı üzerinden 6 Kasım 2019’da Türkiye’ye ulaşmış Marmaray’ı kullanarak Prag’a ulaşmıştır²⁷³. Ancak son dönemde ciddi ivme kazanan üst düzey görüşme trafiğine, Kuşak ve Yol Projesi’nde Türkiye’nin oynadığı aktif role rağmen, Türk-Çin ticari ilişkileri halen Türkiye ekonomisi için oldukça dezavantajlı bir durum yaratmaktadır. Nitekim geçtiğimiz 2018 yılında Türkiye’nin Çin’e ihracatı 2 milyar 900 milyon dolar iken Çin’den ithalatı 20 milyar doları aşmış, dış ticaret dengesi 17 milyar doları aşkın açık vermiştir. İki ülkenin son beş yıllık dış ticaret rakamları şöyledir:

Tablo 1: Türkiye-Çin Dış Ticaret Rakamları (Milyar Dolar)

YILLAR	İHRACAT	İTHALAT	DENGE
2014	2,86	24,92	-22,05
2015	2,41	24,86	-22,45
2016	2,32	25,44	-23,12
2017	2,93	23,37	-20,43
2018	2,91	20,71	-17,80

“Türkiye-Çin Halk Cumhuriyeti Ekonomik İlişkileri”, T.C. Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-cin-halk-cumhuriyeti-.tr.mfa> [18.10.2019].

Aslında dış ticarete Türkiye aleyhine olan bu tabloya rağmen; Çin’in Kıbrıs konusunda adada tek bir Kıbrıs devletinden yana olan tavrı ve Güney Kıbrıs ile olan yakın ilişkileri²⁷⁴, 1980’li yıllardan itibaren Ege sorunu, PKK terör örgütüne ilişkin gelişmeler ve son dönemde Suriye’deki iç savaşa ilişkin, Türkiye tezlerinden farklı politikalar takip ettiği göz önünde bulundurulursa iki ülke ilişkilerinin siyasal zeminden ziyade ekonomik platformda gelişme kaydedeceği açıktır.

²⁷³“Marmaray’da bir ilk: İpek Yolu treni Boğaz’dan geçti”, **Independent Turkish**, 7 Kasım 2019, <https://www.independentturkish.com/node/89191/ekonomi%CC%87/marmarayda-bir-ilk-ipek-yolu-treni-bo%C4%9Fazdan-ge%C3%A7ti> [08.11.2019].

²⁷⁴ Karaca, **Dünyadaki Yeni**, ,187.

5. SAHA ÇALIŞMASI

Çin'in dünya ekonomisi ve siyasetinde artan etkisi dünyada yakından takip edilmekte, özellikle ABD, ekonomik anlamda en büyük rakibi konumundaki Çin'e yönelik, sık sık kamuoyu araştırmaları yapmakta ve hem Amerikan halkının hem de dünyanın diğer ülkelerinin Çin'e bakış açısını, başka bir ifadeyle dünyadaki Çin algısının nasıl olduğunu öğrenmeye çalışmaktadır. Bu kapsamda, Amerika'nın ve dünyanın önde gelen kamuoyu araştırma şirketlerinden PEW Araştırma Merkezi'nce 2013 yazında; Kuzey ve Güney Amerika, Avrupa, Ortadoğu, Afrika ve Asya-Pasifik bölgesinde yer alan 39 ülkede 38 bin kişiyle görüşülerek yapılan bir araştırmanın sonuçları da, bu tezin çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Nitekim sözü edilen araştırmada Türkiye, Japonya'nın ardından Çin'e yönelik algının en olumsuz olduğu 2. ülke konumundadır. Aynı araştırmada Türkiye, Çin'in yakın gelecekte dünyanın süper gücü olacağına inananların oranının en düşük olduğu 5 ülkeden biri çıkmıştır²⁷⁵. Araştırmada katılımcılara, “Sizce Çin, ortak mı düşman mı?” sorusu da yöneltilmiş ve araştırmaya katılan Türklerin % 36'sı, Çin'i “düşman” olarak gördüğünü beyan etmiştir. Araştırmanın yaş gruplarına göre yapılan değerlendirmesinde de ilginç sonuçlar söz konusudur. Nitekim 18- 29 yaş grubunda Çin'e yönelik olumlu bakış %47 iken, 30-49 yaş grubunda bu oran %20'ye düşmüştür. 50 yaş üzeri katılımcıların ise sadece %13'ü Çin hakkında olumlu bir görüşe sahiptir²⁷⁶.

Araştırmanın “Kişisel Özgürlüklere Saygı” bölümünde de Türklerin yarıya yakını Çin hükümetinin kişisel özgürlüklere saygı duymadığını söylemiştir. Araştırma 2017 yılında bu kez 36 ülkede yeniden yapılmış ve Türk halkının Çin'e yönelik olumsuz

²⁷⁵ “America's Global Image Remains More Positive than China's”, Pew Research Center, <https://www.pewresearch.org/global/2013/07/18/americas-global-image-remains-more-positive-than-chinas/> [18.12.2017].

²⁷⁶ “America's Global Image Remains More Positive than China's- Chapter 3. Attitudes toward China”, Pew Research Center, <https://www.pewresearch.org/global/2013/07/18/chapter-3-attitudes-toward-china/> [18.12.2017].

bakışında bir iyileşme olmakla birlikte Türkiye, yine Çin algının en olumsuz olduğu 5 ülke arasına girmiştir²⁷⁷.

Bu noktada, Çinlilerin Türkiye ve Türklere ilişkin algısına dair bir çalışmadan da söz etmek yerinde olacaktır. Araştırma, Çinli akademisyen Profesör Dr. Liu tarafından, Huanqiu.com internet sitesi üzerinden online olarak gerçekleştirilmiştir. Aralık 2011-Mart 2012 tarihleri arasında yapılan ve 2357 kişinin katıldığı anketin sonuçlarına göre, Çinlilerin %12,2'si Türkiye'yi, "Doğu Türkistan İslami Hareketi konusu" ile özdeşleştirmektedir. 1990'lı yıllardan itibaren, Çin'in çeşitli bölgelerindeki terör saldırılarının faili olarak görülen bu hareket, 2017 yılında Türkiye tarafından terör örgütleri listesine alınmıştır²⁷⁸. Yine aynı çalışmada katılımcıların %11,3'ü Türkiye'yi, Osmanlı İmparatorluğu'nun mirasçısı olarak görmektedir. Çalışma kapsamında Çinli katılımcılara Türklere yönelik olumlu-olumsuz bakış açıları da sorulmuş, Çinlilerin %45,5'i Türklere karşı algılarının "biraz olumsuz" olduğunu dile getirmiştir. Bu soruya, %22'lik bir kesimin de "çok olumsuz" yanıtını verdiği gözönünde bulundurulduğunda, Çinlilerin %67,5'i Türkiye ve Türkler hakkında olumsuz bir kanaate sahiptir. Çinliler Türkiye'ye dair olumsuz algının başlıca nedeni olarak, "Türk hükümetlerinin ve hükümet dışı sivil toplum kuruluşlarının, Sincan'daki ayrılıkçılara verdikleri gizli ya da açık desteği" ilk sırada ileri sürmüşlerdir. Onu, "iyi olmayan tarihi geçmiş, iki ülkenin uzun yıllar farklı ideolojik kutuplarda yer alması ve Türkiye'nin Amerikan emperyalizminin suç ortağı" olarak görülmesi izlemiştir. "Türk medyasının batı basınından etkilenmesi ve Çin ile ilgili olumsuz haberlere yer vermesi" de, Çinlilerin olumsuz Türkiye algısının nedenleri arasında 3. sıradadır²⁷⁹.

Tez çalışmasının çıkış noktasını da, Türk ve Çin halklarının birbirlerine yönelik algısını ortaya koyan bu çalışmalar oluşturmaktadır. Nitekim son dönemde iki ülke arasında özellikle ekonomik ve siyasi ilişkiler hayli ivme kazanmış durumdadır. Türkiye, Çin Devlet Başkanı Şi Cinping tarafından 2013 yılında dünya kamuoyuna duyurulan Kuşak ve Yol İnisiyatifi'nin Orta Koridor bölümünde kilit bir rol üstlenmiş

²⁷⁷ "In global popularity contest, U.S. and China – not Russia – vie for first", Pew Research Center, <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/08/23/in-global-popularity-contest-u-s-and-china-not-russia-vie-for-first/> [19.12.2018].

²⁷⁸ "Dışişleri Bakanı Sayın Mevlüt Çavuşoğlu'nun Çin Halk Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Wang Yi ile Ortak Basın Toplantısı, T.C. Dışişleri Bakanlığı, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-mevlut-cavusoglu_nun-cin-halk-cumhuriyeti-disisleri-bakani-wang-yi-ile-ortak-basin-toplantisi_-3-agustos.tr.mfa [06.11.2019].

²⁷⁹ R.Kutay Karaca, "On the Misperceptions between the Peoples of Turkey and China", **Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (in Asia)**, c.7,s.1 (2013):100-120.

ve 2007 yılında 14 milyar dolar olan iki ülke ticaret hacmi²⁸⁰, 2018 yılında 23 milyar doları aşmıştır²⁸¹. Yine, 2019 yılının Ocak-Ekim dönemi rakamlarına bakıldığında Çin; 20,5 milyar dolar ile Türkiye'nin Almanya ve Rusya Federsyonu'nun ardından 3. büyük dış ticaret ortağı konumundadır²⁸². Ekonomik ilişkilerdeki bu yukarı yönlü hareket, siyasi alanda da karşılık bulmuş ve her iki ülkeden yapılan üst düzey ziyaretler ile liderler arası görüşme trafiği hayli artmıştır. Öyle ki, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile Çin Devlet Başkanı Şi Cinping, 2019 yazında bir ayda tam 3 kez bir araya gelme fırsatı bulmuşlardır. Ancak, ekonomik, siyasi ve askeri alanda yaşanan bu hızlı gelişmeler, toplumlararası ilişkilerde yeterince karşılık bulmamış, iki ülke halkları arasındaki etkileşim sınırlı kalmıştır. Bu durum, akademik çalışmalara da yansımış ve Çin ile Türkiye kamuoyunun birbirlerini nasıl algıladığı, gelişmelerin bireyler nezdinde nasıl değerlendirildiği, çok ender olarak akademik araştırmaların çalışma konusu olmuştur.

Yukarıda sözü edilen algı araştırmalarının üzerinden geçen 7 yılı aşkın sürede, özellikle toplumlararası ilişkilerde yaşanan etkileşim, istenilen düzeyin çok altında gerçekleşmiş olsa da, bazı gelişmeleri de gözardı etmemek gerekmektedir. Öyle ki, 2012 yılında Türkiye ve Çin arasında kültürel yakınlaşmayı sağlamak amacıyla “Türkiye’de Çin Kültür Yılı” ilan edilmiş, uzun soluklu ve geniş bir program çerçevesinde Çin kültürüne ait birçok unsur, çeşitli etkinliklerle Türk insanına tanıtılıp, aktarılmaya çalışılmıştır²⁸³. Bunu, 2013 yılında “Çin’de Türk Kültür Yılı” ilan edilmesi izlemiş²⁸⁴ ve geçtiğimiz yıl da “Çin’de Türkiye Turizm Yılı” ilan edilerek, ülkenin farklı bölgelerinde birçok etkinlikler düzenlenmiştir²⁸⁵. Yine, 2008 yılında 61 bin olan Türkiye’ye gelen Çinli turist sayısı, 10 yılda % 537 artarak, 2018 yılında 400 bine yaklaşmıştır. Bu rakamın, çok kısa vadede 1 milyona ulaşması da hedefler

²⁸⁰“Türkiye-Çin Dış Ticaret Değerleri”, T.C. Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/dogu-asya/cin-halk-cumhuriyeti/ulke-profil/turkiye-ile-ticaret> [22.01.2019].

²⁸¹“Türkiye-Çin Halk Cumhuriyeti Ekonomik İlişkileri”, T.C. Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-cin-halk-cumhuriyeti-ekonomik-iliskileri.tr.mfa> [20.06.2019].

²⁸²“Ülkelere Göre Dış Ticaet Hacmi”, T.C. Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/istatistikler/dis-ticaret-istatistikleri/dis-ticaret-istatistikleri-ocak-ekim-2019/ulkelere-gore-dis-ticaret> [05.12.2019].

²⁸³“2012 Yılı Türkiye’de Çin Kültür Yılı”, Amerikanın Sesi, <https://www.amerikaninsesi.com/a/article-2012-turkiyede-cin-kultur-yl-136819398/902355.html> [06.12.2019].

²⁸⁴“Çin’de Türk Kültür Yılı Etkinlikleri Gorkemli Bir Açılışla Başladı”, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, <https://basin.ktb.gov.tr/TR-50823/cinde-turk-kultur-yili-etkinlikleri-gorkemli-bir-acilis-.html> [06.12.2019].

²⁸⁵“Çin’de Türkiye Turizm Yılı Başladı”, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cinde-turkiye-turizm-yili-basladi/1041453>, [06.12.2019].

arasındadır²⁸⁶. Türkiye’de Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi, Okan Üniversitesi ve Yeditepe Üniversitelerindeki Konfüçyüs Enstitüleri’nin sayısı da 4’e yükselmiştir. Türkiye’nin Pekin Büyükelçisi Abdülkadir Emin Önen de, çok kısa zaman içerisinde Pekin’de bir Yunus Emre Türk Kültür Merkezi açılacağını dile getirmiştir²⁸⁷. Tüm bu gelişmelerin, Türklerin Çin ve Çinli algısı üzerinde bir değişikliğe yol açıp açmadığı, varsa bu değişimin düzeyi ve hangi alanlarda değişim olduğu, seçilen örneklem üzerinde uygulanacak anket çalışması ile ortaya konmaya çalışılacaktır.

Tez çalışmasının bu bölümünde, farklı üniversitelerde saha çalışması yapılarak uygulanan anketin sonuçlarına yer verilecektir. Anketin Türk öğrencilere uygulanan bölümü, 47 sorudan oluşmaktadır. Anket sorularının hazırlık aşamasında, gerek Türkiye’de gerekse dünyanın farklı ülkelerinde yapılmış çok sayıda algı araştırması taranmış, soru yapıları incelenmiş ve yapılan bu çalışmalar ışığında, araştırmanın ihtiyaçlarına en uygun soru tipleri belirlenmiştir. Hazırlanan sorular, birçok kez tez danışmanlarının incelemelerinden geçmiş, farklı soru yapıları üzerinde durulmuş ve son aşamada, öngörülen soru ve katılımcı sayısının fazlalığının yaratabileceği hatalı durumların önüne geçebilmek amacıyla, saha araştırmalarında uzman olan kişilerin de önerileri ışığında, anket sorularına son şekli verilmiştir.

Anket çalışması; Anadoluhisarı’ndaki Marmara Üniversitesi, Beyazıt’taki İstanbul Üniversitesi, Davutpaşa’daki Yıldız Teknik Üniversitesi ile Maslak’taki Nişantaşı Üniversitesi kampüslerinde, 400 öğrenciye bizzat tezin sahibi tarafından uygulanmıştır. Anket çalışması öncesinde üniversitelerden yazılı izin belgeleri ve etik kurulu raporu alınmış ve bu belgeler tezin ekler bölümünde yer almıştır. Anket çalışması sırasında katılımcı öğrenciler, istedikleri soruyu yapıp yapmamakta tamamen özgür bırakılmış, açık uçlu-çoktan seçmeli olan anket sorularında tek bir şıkkı işaretleyebilecekleri belirtilmiştir. Bunun tek istisnası 17.soru olmuş ve katılımcıların verdikleri birden fazla cevaplar, ayrı ayrı veri girişleri yapılmak suretiyle değerlendirmeye alınmıştır. Anketlerin doldurulması aşamasında, anket

²⁸⁶“Çinli turist sayısında son 10 yılda %537 artış oldu”, **Hürriyet**, 11 Haziran 2019, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/cinli-turist-sayisinda-son-10-yilda-537-artis-oldu-41241786> [06.12.2019].

²⁸⁷ “Türkiye'nin Pekin Büyükelçisi Önen: Türkiye ve Çin, iş birliği alanlarını güncellemeli”, **Aksam**, 21 Nisan 2019, <https://www.aksam.com.tr/ekonomi/turkiyenin-pekini-buyukelcisi-onen-turkiye-ve-cin-is-birligi-alanlarini-guncellemeli/haber-950805> [06.12.2019].

uygulayıcısının öğrencilere hiçbir şekilde müdahalesi olmamış ve çalışma, “dağıt-topla” tekniği ile gerçekleştirilmiştir.

Anketten elde edilen veriler, Excel programında, saha araştırması uzmanlarının önerileri doğrultusunda özel olarak hazırlanan bir tabloya işlenmiş ve sonuçlar “pivot table” yöntemiyle yorumlanmıştır. Ankette öncelikle katılımcılara; cinsiyet, yaş, öğrenim görmekte oldukları üniversite ve sınıf ile siyasi görüşlerini de kapsayan bazı kişisel sorular yöneltilmiştir. Sonrasında ise ilk bölümde; katılımcıların Çin hakkındaki bilgi düzeyleri, bilgilerinin kaynağı öğrenilmeye çalışılmış, kendilerinin, çevrelerinin ve Türk halkının Çin’e dair genel ve temel izlenimleri, değerlendirmeleri sorulmuştur. İkinci kısımda; Çin’e ilişkin dersler, dil eğitimi ya da sertifika programları gibi Çin ile ilgili unsurların eğitim yaşamlarında ne derece yer tuttuğuna ilişkin sorular yer almıştır. Üçüncü bölümde ise; dünya siyasetinin, ekonomisinin ve askeri yapılanmasının liderliğine ilişkin değerlendirmeleri ile mevcut konjonktürde Çin’in yerini nerede gördüklerine dair sorular yöneltilmiştir. Son bölüm, Türkiye-Çin ilişkilerinin güncel durumu ile gelecekte izlemesi muhtemel seyre dair, katılımcıların öngörülerini öğrenmeye yönelik sorulardan oluşmaktadır. Anket, katılımcıların kendi kişisel kariyer planlarında ve yaşamlarında Çin’in nasıl bir yer işgal ettiğini görmeyi amaçlayan bir soruyla tamamlanmaktadır.

5.1. Çalışma Evreni ve Örneklem

Tez çalışması, “Geleceğin diplomatları, siyasetçileri geleceğin süper gücü olacağı öngörülen Çin hakkında ne düşünüyor” fikrinden yola çıkmıştır. Bu kapsamda, Dışişleri Bakanlığı Meslek Memurluğu sınavında en başarılı olan bölümler arasında yer alan ve dünya gündemiyle daha yakından ilgili olacağı düşünülen; Uluslararası İlişkiler, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler ile Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümlerinin öğrencileri, anketin çalışma evreni olarak seçilmiştir. Hangi üniversitelerin; Uluslararası İlişkiler, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler ile Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi öğrencilerinin anket çalışması örnekleminde yer alacağı hususunda, Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) verileri esas alınmıştır. Buna göre; YÖK’ün kendi internet sitesinde ilan ettiği ve sözü edilen bölümlerin en yüksek puanlı olandan en düşük olana sıralandığı listede, ilk 12 sıra içinde yer alan ve Türkiye’nin bu alandaki en köklü okulları arasında kabul edilen, Marmara Üniversitesi ile İstanbul

Üniversitesi çalışma evreni olarak belirlenmiştir²⁸⁸. Tezin danışmanı Doçent Dr. Fuat Aksu'nun öğretim üyesi olduğu Yıldız Teknik Üniversitesi ile tezin eş danışmanı olan Prof. Dr. Kutay Karaca'nın o dönem görev yaptığı Nişantaşı Üniversitesi de, tezin çalışma evrenine dâhil edilmiştir. Anket çalışması, 2018 yılının Mayıs ayında; Marmara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler ile Uluslararası İlişkiler bölümlerinde, Yıldız Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nin Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde uygulanmıştır. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümü ile Nişantaşı Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler bölümü ile Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümü, anket çalışmasının uygulandığı diğer okullardır. Bu okullarda, sayılan bölümlerin tüm sınıflarından öğrenciler çalışmaya dâhil edilmiş ve her üniversiteden 100'er kişi olmak üzere, toplamda 400 öğrenci anket çalışmasına katılmıştır. Anketin uygulandığı; Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi ve Marmara Üniversitesi devlet okulu statüsünde ve ücretsiz iken, Nişantaşı Üniversitesi vakıf okulu niteliğindedir ve ücretli eğitim vermektedir.

5.2. Örneklemin Demografik Özellikleri ve Siyasi Profili

Ankete katılanların demografik özelliklerine bakıldığında, toplam 400 öğrenciden 179'u erkek, 221'i ise kadındır. Başka bir ifadeyle, anket uygulanan öğrencilerin % 55, 25'i kadın, % 44, 75'i ise erkektir.

Tablo 2: Örneklemin Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	Sayı	Dağılım
Kadın	221	% 55, 25
Erkek	179	% 44, 75
Toplam	400	% 100

Ankete katılan öğrencilerin sınıflarının dağılımına bakıldığında ise, en kalabalık grubu 143 öğrenci ile 4. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Bu sayı ile 4. sınıf öğrencilerinin ankete katılan toplam öğrenciler içerisindeki oranı % 35,75 olmuştur. İkinci sırada 99 kişiyle 1. sınıf öğrencileri ve 91 kişiyle de 3. sınıf öğrencileri gelmektedir. Ankete en az katılım, 67 kişi ile 2. sınıf öğrencilerinden olmuştur.

²⁸⁸“YÖK Net Sihirbazı”, Yüksek Öğretim Kurulu, <https://yokatlas.yok.gov.tr/netler-tablo.php?b=10190> [10.10.2017].

Tablo 3: Katılımcıların Sınıflara Göre Dağılımı

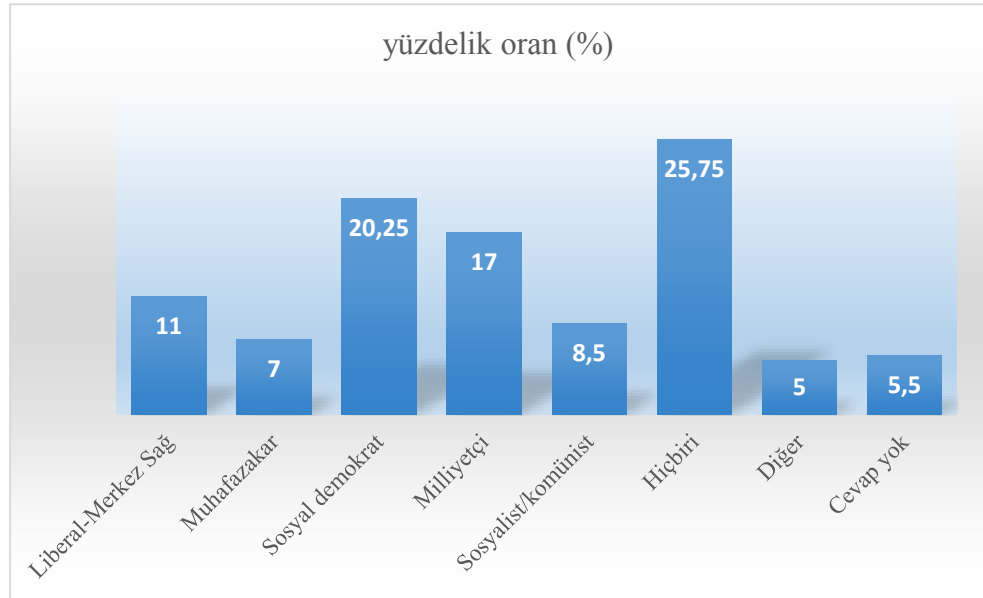
Sınıf	Kişi Sayısı	Dağılım
1.Sınıf	99	% 24, 75
2.Sınıf	67	% 16, 75
3.Sınıf	91	% 22, 75
4.Sınıf	143	% 35, 75
Toplam	400	% 100

Ankete katılanların yaş dağılımında ise en kalabalık grubu, % 26 ile 22 yaşındakiler oluşturmuştur. Başka bir açıdan bakıldığında ise, 21-23 yaş aralığındaki öğrencilerin, örneklemin % 63, 75'ini oluşturduğu görülmektedir. Öğrencileri tanımaya yönelik ilk bölümün son sorusu ise, katılımcının siyasi görüşüne ilişkindir. Anketin en temel soru grubunda yer aldığı değerlendirilen bu soruda, katılımcıların birden fazla şık işaretleyebileceği olasılığı düşünülerek, her bir cevap şıkkı için, Excel programında ayrı bir sütun açılmıştır. Ancak bu soruda tüm katılımcıların tek bir şıkkı işaretlediği gözlenmiştir. Başka bir ifadeyle tüm katılımcılar, siyasi olarak kendilerini tek bir cevap ile ifade etmişlerdir.

Bu soruda en dikkat çekici nokta ise, siyaset ile çok yakından ilgili olabilecekleri düşünülen söz konusu bölüm öğrencilerinden 103'ünün, belirtilen hiçbir siyasi görüş ile kendisini tanımlamamış olmasıdır. Yani ankete katılan 400 öğrenciden, % 25, 75'i, farklı bir anlatımla her 4 öğrenciden biri, "Hiçbiri" seçeneğini işaretlemiş ve kendini anket şıklarında sayılan hiçbir siyasi görüşe bağlı hissetmediğini dile getirmiştir. Anketin bu sorusuna 22 öğrencinin cevap vermediği de dikkate alındığında, ortaya çıkan tablo düşündürücüdür.

Tablo 4: Katılımcıların Siyasi Görüşleri	
Siyasi Görüş	Kişi Sayısı
Liberal-Merkez Sağ	44 Kişi
Muhafazakâr	28 Kişi
Sosyal Demokrat	81 Kişi
Milliyetçi	68 Kişi
Sosyalist-Komünist	34 Kişi
Hiçbiri	103 Kişi
Diğer	20 Kişi
Cevap Yok	22 Kişi
Toplam	400 Kişi

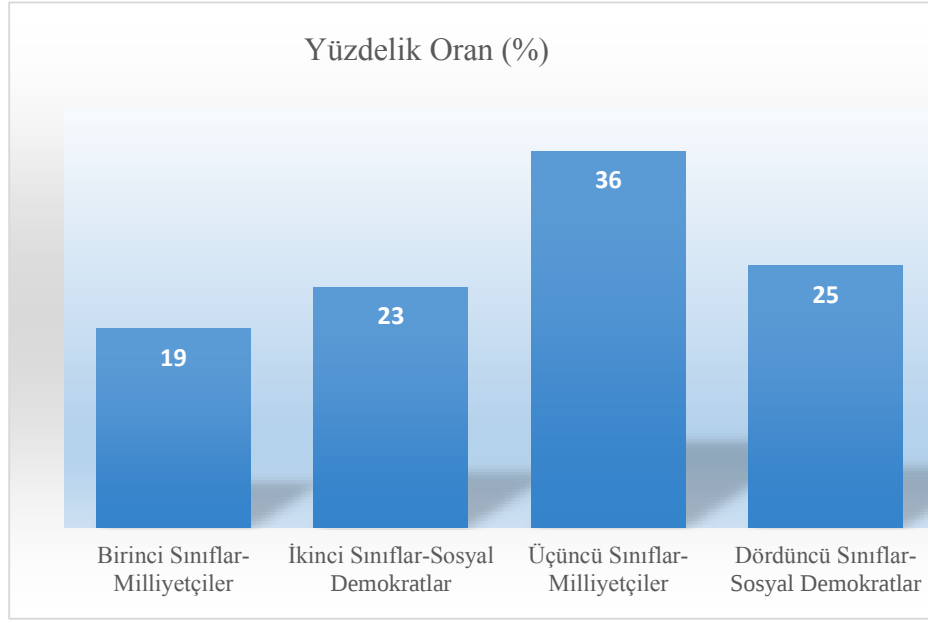
Anket katılımcısı öğrencilerin siyasi görüşleri arasında sosyal demokratlar ilk sırada yer alırken, onu sırasıyla milliyetçiler, liberal- merkez sağ görüştekiler, sosyalist-komünistler ve muhafazakârlar izlemiştir. Üniversiteler bazında bakıldığında ise, “hiçbiri” şikkını işaretleyenler değerlendirme dışı bırakılırsa; sırasıyla Yıldız Teknik Üniversitesi, Marmara Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi’nde kendisini “sosyal demokrat” olarak tanımlayan öğrenciler çoğunluktadır. Nişantaşı Üniversitesi öğrencilerinin çoğunluğu ise kendisini, “milliyetçi” olarak tanımlamaktadır.

Şekil 3: Örneklemin Siyasi Görüşlerinin Dağılımı

Siyasi görüş sorusunda, “Hiçbiri” cevabını veren öğrenciler en fazla 34 kişi ile İstanbul Üniversitesi’nde yer alırken, onu 30 kişi ile Yıldız Teknik Üniversitesi, 28 kişi ile Marmara Üniversitesi ve 11 kişi ile de Nişantaşı Üniversitesi izlemektedir. Liberal-Merkez sağ görüşün, en fazla oy oranı elde ettiği okul Marmara Üniversitesi olurken, Muhafazakâr cevabı en çok Nişantaşı Üniversitesi’nde çıkmıştır. Sosyalist-komünist cevabının en yüksek olduğu yer ise, 12 kişiyle İstanbul Üniversitesi’dir. Bu soruya “diğer” cevabını veren öğrenciler arasında ise kendisini; sosyal kapitalist, anarşist, Maocu, Kemalist, Atatürkçü, Müslüman, radikal sağcı, hümanist, eleştirel, Türk-Müslüman, feminist, muhafazakâr-liberal ve Türkçü olarak tanımlayanlar bulunmaktadır.

Sınıflar temel alındığında ise; birinci sınıflarda politik görüş olarak ilk sırada, %31 ile “hiçbiri” seçeneği yer alırken, onu sırasıyla % 19 ile milliyetçiler, % 15 ile sosyal demokratlar takip etmekte ve % 10’ar oy oranıyla da liberal-merkez sağdakiler ile sosyalist-komünistler gelmektedir. İkinci sınıflarda % 23 oy oranıyla hiçbiri seçeneği ile sosyal demokratlar ilk sırada yer alırken, onları % 12 ile muhafazakârlar, % 10 ile milliyetçiler ve % 8 ile de sosyalist-komünistler izlemektedir. Üçüncü sınıflarda, % 36 ile milliyetçiler ilk sıradadır. Onu sırasıyla, % 20 ile hiçbiri cevabı takip etmekte ve sonrasında da % 16 ile sosyal demokratlar, % 10 ile de Liberal-Merkez sağdakiler gelmektedir. Dördüncü sınıflarda da % 26 ile hiçbiri seçeneği ilk sıradadır. Arkasından, % 25 ile sosyal demokratlar, % 13 ile Liberal – Merkez Sağdakiler ve % 10 ile de sosyalist-komünistler gelmektedir. Hiçbiri seçeneği dikkate alınmadığında, sınıflar bazında hâkim siyasi görüş ve yüzdelik oranını ortaya koyan grafik şu şekildedir:

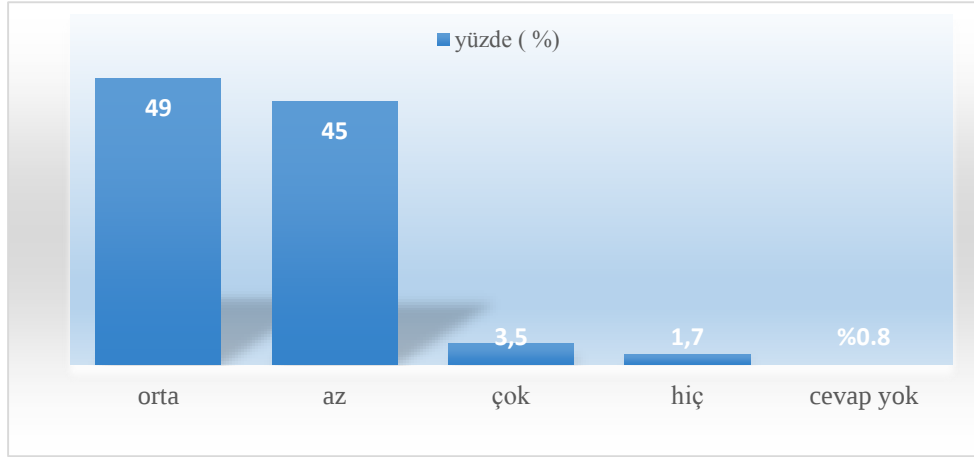

Şekil 4: Sınıflar Temelinde Hâkim Siyasi Görüş ve Yüzdelik Oranları

Cinsiyet ayrımı göz önüne alınarak ve “hiçbiri” seçeneği değerlendirme dışı bırakılarak yapılan analizde de, kız öğrenciler arasında % 22 ile sosyal demokratlar, erkeklerde ise % 23 ile milliyetçiler ağırlıktadır.

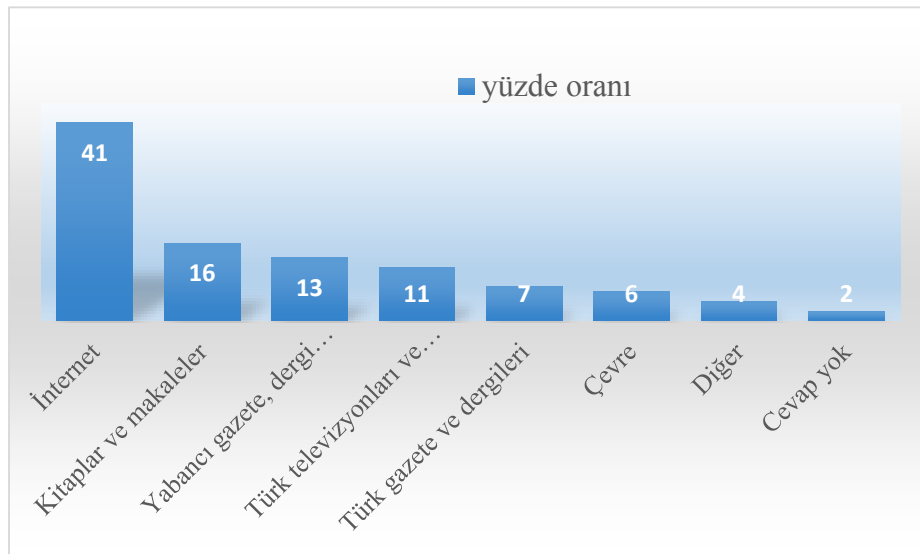
5.3. Sonuçlar ve Değerlendirme

Ankette Çin ile ilgili soruların yer aldığı bölüm, “öğrencilerin Çin ile ilgili ne kadar bilgi sahibi olduğu” sorusuyla başlamaktadır. Bu soruya öğrencilerin yarına yakını, yani %49’u “orta”, % 45’i “az” ve % 3,5’i “çok” yanıtını vermiştir. Çin ile ilgili “hiç” bilgi sahibi olmadığını söyleyenlerin oranı ise, % 1,75’tir.

Şekil 5: Örneklemin Çin Hakkındaki Bilgi Düzeyi

Çalışmanın sonraki sorusunda katılımcılara, “Çin ile ilgili bilgi ve görüşlerinin ana kaynağı” sorulmuştur. Öğrencilerin, % 41’i “internet” yanıtını vermiştir. Katılımcıların % 16’sı “kitaplar, makaleler”, % 13’ü ise “yabancı gazete, dergi ve televizyonlar” şeklinde görüş bildirmiştir. Sıralamanın geri kalanında ise; % 11 ile “Türk televizyon ve radyoları”, % 7 ile “Türk gazete ve dergileri”, % 6 ile de “çevre” cevapları yer almıştır. Bu rakamlar, genç kuşağın artık en önemli bilgi kaynağının internet olduğunu göstermesi bakımından anlamlıdır.

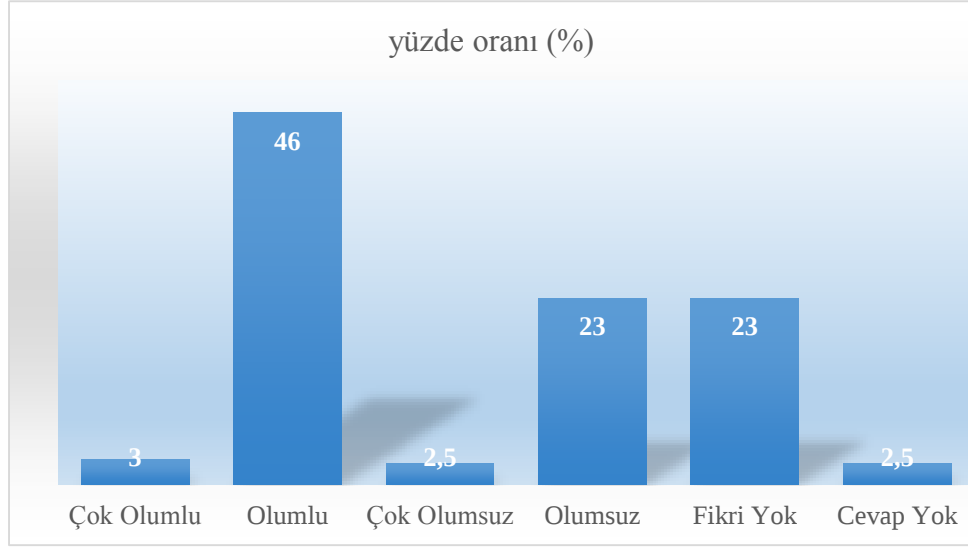
Şekil 6: Katılımcıların Çin İle İlgili Bilgilerinin Kaynakları

Bu soruda “diğer” seçeneğini işaretleyen öğrencilerden bazıları da, “Çin ile ilgili bilgi ve görüşlerinin ana kaynağı olarak; panel, forum ve konferansları, okulda aldıkları dersleri, sosyal medya ile bölgede turist olarak bulunmalarını göstermiştir. Sonraki soruda ise katılımcılara, “Çin denince aklınıza ilk gelen nedir?” sorusu yöneltilmiş ve 400 katılımcıdan 136’sı bu soruya, “Dünyanın en kalabalık ülkesidir” cevabını vermiştir. 108 kişi , “Dünyanın ekonomisi en hızlı büyüyen ekonomisidir” yanıtını verirken, 81 kişi de “Çin’in, dünyanın gelecekteki süper gücü” olduğuna inanmaktadır.

Tablo 5: Katılımcıların, “Çin Denince İlk Aklına Gelenler”

“Çin denince aklınıza ilk gelen nedir?”	Yüzdelik Oranı
Dünyanın en kalabalık ülkesidir	% 34
Dünyanın ekonomisi en hızlı büyüyen ülkesidir	% 27
Dünyanın gelecekteki süper gücüdür	% 20
Kalitesiz ve ucuz malların üreticidir	% 7
ABD ile ekonomik, siyasi ve askeri alanda rekabet edebilen dünyadaki tek ülkedir	% 7
Dünyada insan hakları ihlallerinin en fazla olduğu ülkelerden biridir	% 4
Cevap Yok	% 1

Oransal ifade edilecek olursa; katılımcıların % 34’ü “Çin’in dünyanın en kalabalık ülkesi olduğu” fikrindeyken, “Çin ekonomisine dair olumlu görüşü olanların” oranı % 27’yi, “Çin’in geleceğin süper gücü olacağına inanların” oranı ise % 20’yi bulmaktadır. Burada ilgi çekici olan nokta ise; Türkiye’de yazılı ve görsel basında sık sık “kalitesiz Çin mallarına dair” haberler yer alırken, anket katılımcılarının sadece % 7’si Çin mallarının kalitesizliğini dile getirmiştir. Yine 1989 yılındaki Tiananmen Olaylarından bugüne Çin, insan hakları ihlalleriyle sık sık dünya kamuoyunun gündemine gelmekte, özellikle son iki yıldan buyana da, 1 milyonu aşkın Uygur Türkü’nün, sözde eğitim kamplarında alıkonularak, insanlık dışı muamelelere tutulduğu haberleriyle dünya medyasının gündeminden düşmemektedir. Tüm bu gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda, katılımcıların sadece % 4’ünün, ilk önce Çin’in bu niteliğini anımsaması dikkat çekicidir.

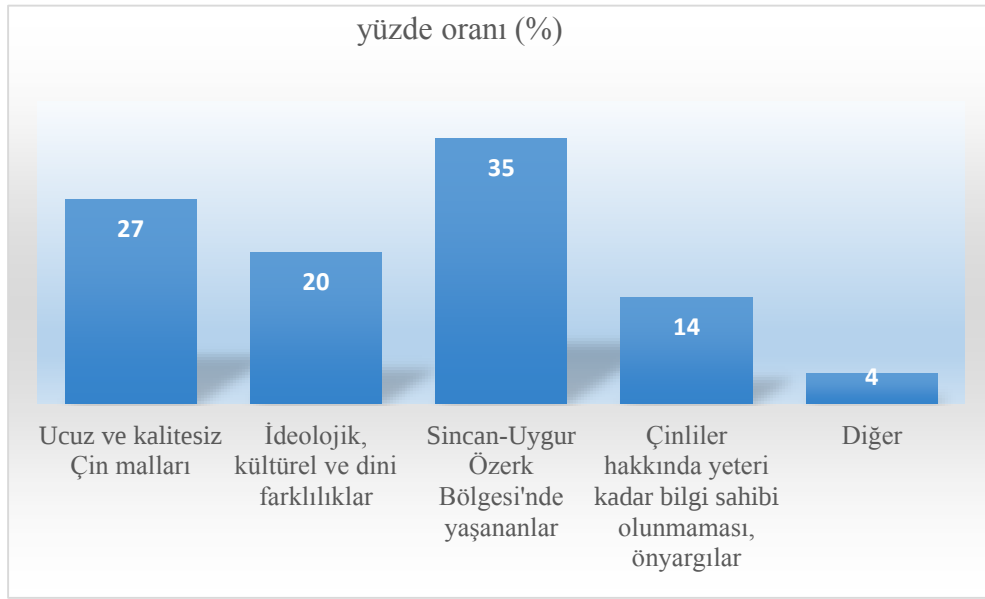
Şekil 7: Katılımcıların Çin Hakkındaki İzlenimleri

Katılımcılara Çin hakkındaki izlenimleri sorulduğunda da; % 46 gibi yüksek bir oranda “ olumlu” yanıtı çıkmıştır. Ankete katılanlar, çevrelerinin Çin hakkındaki izlenimini ise, % 44 oranında “olumlu” olarak değerlendirmişlerdir. % 30 “Fikrim Yok” derken, anket katılımcılarının % 13’ü çevresinin Çin konusunda “olumsuz” bir izlenime sahip olduğunu dile getirmiştir. Siyasi görüş açısından bakıldığında ise; Çin’e karşı olumlu düşünenlerin en yüksek olduğu grup, % 68 ile Liberal-Merkez Sağ görüştekilerdir. Bu grubu, % 54 ile Sosyal Demokratlar takip etmektedir. Milliyetçiler, % 51 ile 3. sırada yer alırken, % 44 ile Sosyalist-Komünistler 4. ve % 42 ile de Muhafazakârlar son sırada yer almaktadırlar. Çin’e karşı olumsuz görüş bildirenler içinde ise; % 41 ile Komünist-Sosyalistler ilk sırada yer alırken, onları % 32 ile Muhafazakârlar izlemektedir. Bu sıralamada; % 22 ile Milliyetçiler 3. sırada gelmekte, onu % 20 ile Liberal-Merkez Sağ görüştekiler ve % 16 ile de Sosyal Demokratlar takip etmektedir.

Anket çalışmasının bir sonraki sorusu ise; katılımcıların Çin ile ilgili yargılarında neyin etkili olduğunun ölçülmesine yöneliktir. Burada; % 30 ile “medya”, katılımcıların Çin ile ilgili yargılarının oluşmasında en etkili unsur olarak ortaya çıkmıştır. Medyayı, % 22 ile “dünyadaki genel yargı” ve % 20 ile de “kitaplar” takip etmektedir. Çin mallarının, katılımcıların Çin ile ilgili yargılarını etkileme oranı % 14 ile sınırlı kalırken, onu sırasıyla % 10 ile “Türkiye’deki Çin’e ilişkin genel yargı” ve

% 2 ile de “spor, müzik, yarişma gibi ortak aktiviteler” takip etmiştir. Bu sonuç, algı üzerinde medyanın en etkili unsur olduğunu göstermesi bakımından anlamlıdır.

Katılımcılara, “Türklerin, Çin ve Çinlilere yönelik genel algısının nasıl olduğu” sorulduğunda ise; ankete katılanların % 38’i “Türklerin, Çinlilere yönelik algısının olumsuz olduğunu” dile getirmişlerdir. Bu soruya “olumsuz” yanıtını verenlere, “bu olumsuz algının nereden kaynaklandığı” da sorulmuş ve % 35 oranında, bu olumsuz algının nedeninin, “Çin’in Sincan-Uygur zerk Bölgesi’nde yaşananlar” olduğu belirtilmiştir.

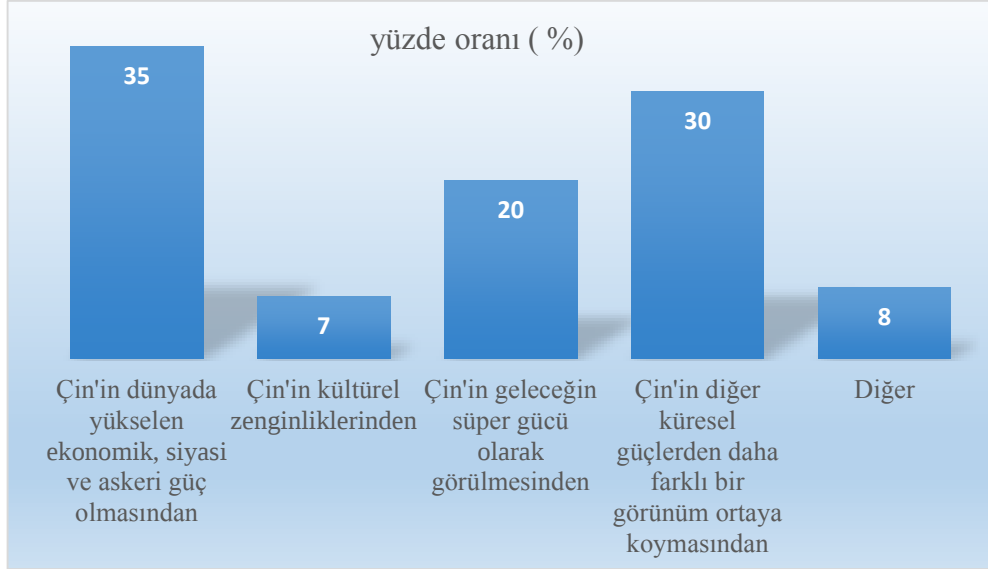

şekil 8: Çin ve Çinlilere Yönelik Olumsuz Algının Nedenleri

Olumsuz algının nedenleri sıralamasında 2. sırayı, % 27 ile “Ucuz ve kalitesiz Çin malları” almış, onu sırasıyla; % 20 ile “ideolojik, kültürel ve dini farklılıklar” takip etmiştir. “Türklerin, Çin ve Çinlilere yönelik genel algısının” olumsuz olduğunu beyan edip, bu olumsuz yargının nedenlerine ilişkin “diğer” seçeneğini işaretleyenler ise, buna gerekçe olarak; “Çin’in komünist bir ülke olmasını ve iki ülkenin tarihi geçmişini” göstermişlerdir.

“Türklerin, Çin ve Çinlilere yönelik genel algısının nasıl olduğu” sorusuna “olumludur” yanıtını verenlerin oranı ise, % 34 olmuştur. Bu soruya “Fikrim yok/ bilmiyorum” yanıtını verenlerin oranının % 25 gibi yüksek bir oranda çıkması da düşündürücüdür. Katılımcıların % 3’ de bu soruyu cevaplamamıştır. Türklerin, “Çin ve Çinlilere yönelik algısının olumlu” olduğunu düşünenlere göre, bu olumlu algının

en önemli sebebi, “Çin’in dünyada yükselen ekonomik, siyasi ve askeri güç olmasından” kaynaklanmaktadır. Böyle düşünenlerin oranı % 35 olmuştur.

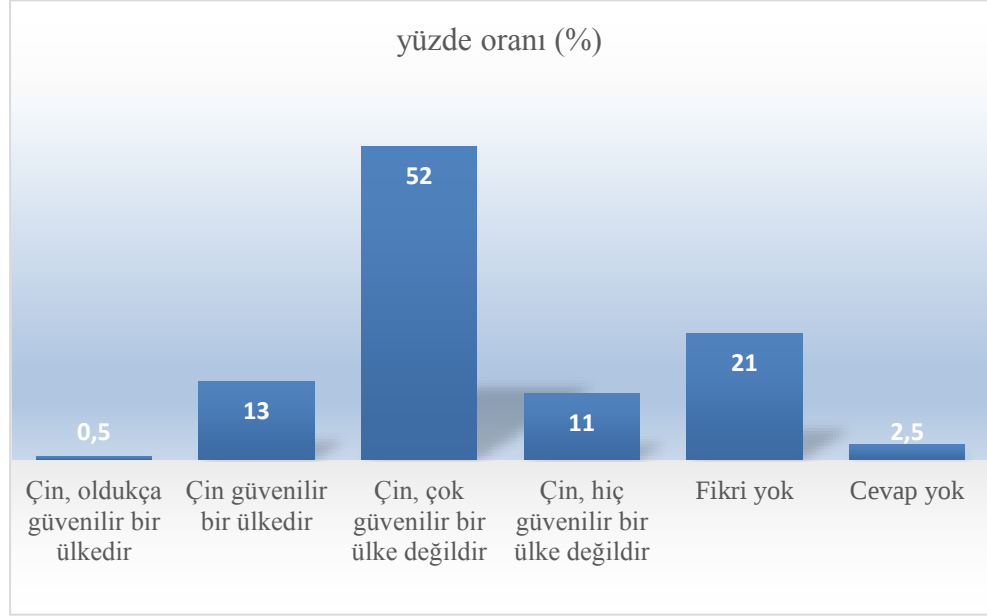

Şekil 9: Çin ve Çinlilere Yönelik Olumlu Algının Nedenleri

Olumlu algının; “Çin’in diğer küresel güçlerden daha farklı bir görünüm ortaya koymasından kaynaklandığını” düşünenler ise, % 30 ile 2.sırada yer almıştır. Bu noktada; Çin’in özellikle Afrika başta olmak üzere, dünyanın geri kalmış bölgelerinde, altyapı yatırımlarına destek vererek, yüksek hibe yardımlarında bulunması ve uluslararası kriz bölgelerinde, diğer süper güç olma iddiasındaki ABD ile Rusya’ya kıyasla, çok aktif bir tutum izlemekten kaçınmasının, ona diğer iki ülkeye nazaran daha olumlu bir imaj kazandırdığı söylenebilir. Bu sonucu, % 20 ile “Çin’in geleceğin süper gücü olarak görülmesinden dolayı, Türkiye’deki Çin ve Çinlilere ilişkin algı olumludur” diyenler izlemiştir. “Türklerin, Çin ve Çinlilere yönelik genel algısının” olumlu olduğunu beyan edip, bu olumlu yargının nedenlerine ilişkin “diğer” seçeneğini işaretleyenler ise, “Çin mallarının ucuzluğu, Çin’den Türkiye’ye çok sayıda turistin gelmesi ve Çin’in teknolojik alandaki gücü” nedeniyle, Türklerin Çin hakkında olumlu bir izlenime sahip olduğunu savunmuşlardır.

Ankette katılımcılara “Çin’i güvenilir bir ülke olarak görüp görmedikleri” de sorulmuş ve katılımcıların yarısından fazlası yani % 52’si bu soruya “Çok güvenilir değildir” yanıtını vermiştir. Çin’i “güvenilir” olarak görenlerin oranı ise, % 13’de

kalmıştır. Bu soruya, katılımcıların % 21'inin cevap vermemesi ise, katılımcı öğrencilerin Çin'e güvenilip güvenilmeyeceği hususunda kararsız kaldığını da ortaya koymaktadır.

Şekil 10: Katılımcıların, Çin'in Güvenilirliğine Bakışı

Burada siyasi görüşler açısından da ilginç bir sonuç söz konusudur. Nitekim kendisini “sosyalist-komünist” olarak tanımlayanların % 64’ü, “Çin, çok güvenilir bir ülke değildir” cevabını vermiştir. “Çin’i, çok güvenilir bir ülke olarak görmeyenlerin”, en düşük oranda olduğu siyasi grup ise, % 42 ile milliyetçilerdir. Türkiye Türkleri ile aynı soydan gelen Uygur Türklerine yönelik, Çin’in uyguladığı baskı politikaları, gündemin ilk sıralarında hayli yer işgal ederken, kendisini milliyetçi olarak nitelendiren katılımcıların, Çin’e diğerlerinden daha fazla güven duymaları, ilginç bulunmuştur. Üniversiteler baz alındığında ise, “Çin, çok güvenilir bir ülke değildir” diyenlerin oranının % 43 ile en düşük olduğu yer, milliyetçilerin ağırlıkta olduğu Nişantaşı Üniversitesi’dir. Bu oran Yıldız Teknik ve İstanbul Üniversitelerinde % 57, Marmara Üniversitesi’nde ise % 52 olmuştur.

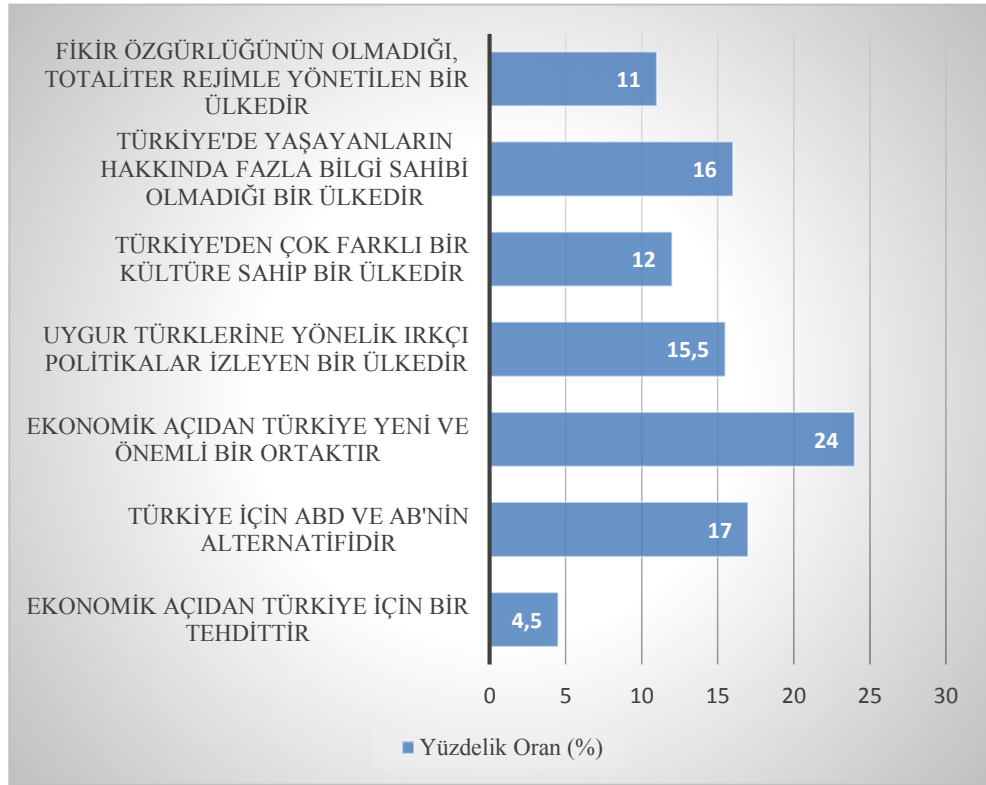
Anketin bir sonraki sorusu ise, “Çin ile ilgili en çok hangi durumun, katılımcıları kaygılandığı” üzerinedir. Bu soruda katılımcıların % 39 ‘u en çok “Çin’in yükselen bir ekonomik güç olmasından” kaygı duyduğunu belirtirken, “Askeri olarak yükselen bir Çin’den kaygılananların” oranı, % 26’dır. Bunu, % 12’şer oy oranıyla, “Çin’in yükselen bir siyasi güç olmasından” kaygılananlar ile “Fikri olmayanlar” izlemiştir.

Bu soruda, katılımcıların % 9'u, hiçbir şıkkın kendi görüşlerini temsil etmediğini belirterek, “diğer” seçeneğini işaretlemişlerdir. Burada katılımcılar, “Çin’den kaygılanma nedeni” olarak; Çin’deki bölgeler arasındaki gelir dağılımı eşitsizliği ve insan hakları ihlallerini, nüfusunun kalabalık oluşunu ve Çin’in doğaya en çok zarar veren ülkeler arasında bulunmasını gerekçe olarak belirtmişlerdir.

Anketi cevaplayanlara, “Çin’in kendileri için ne ifade ettiği, Çin’i nasıl nitelendirdikleri” de sorulmuş ve katılımcılara, bu soruya birden fazla yanıt verebilecekleri belirtilmiştir. Bu soruda yer alan tüm cevap seçenekleri için, verilerin toplandığı Excel dosyasında ayrı bir sütun açılmış olup, o şıkkı katılımcının cevap verip vermediği ilgili sütuna kaydedilmiş ve birden fazla verilen tüm cevapların işlenmesi mümkün olmuştur. Bu nedenle, sonuçlar katılımcı sayısı yerine, toplam cevap sayısı üzerinden hesaplanmıştır.

Buna göre Çin, % 24 ile katılımcılar tarafından en fazla, “Türkiye için ekonomik açıdan yeni ve önemli bir ortak olarak” nitelendirilmektedir. Çin’i, “Türkiye için, Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri’nin alternatifi” olarak değerlendirenlerin oranı ise, % 17’dir. Bu noktada, bir süre önce, Avrupa Birliği’ne tam üyelik müzakerelerinde istediği ilerlemeyi kaydedemeyen Türkiye’nin, Çin’in kurucu üyelerinden biri olduğu, Şangay İşbirliği Örgütü’ne üyeliğinin kamuoyunda yoğun bir şekilde tartışıldığını ve Türkiye’nin 2012 yılında, Pekin’de düzenlenen, Şangay İşbirliği Örgütü Devlet Başkanları Zirvesi’nde Diyalog Ortaklığı’na kabul edildiğini de hatırlatmak yerinde olacaktır.

Yine ankette, “Çin’in, Türkiye’de yaşayanların, hakkında fazla bilgi sahibi olmadıkları bir ülke olduğunu” düşünenlerin oranı da, % 16 düzeyindedir. Bu soruda, çok dikkat çekici olan bir diğer sonuç ise, Çin’i, “Uygur Türklerine yönelik ırkçı politikalar izleyen bir ülke” olarak nitelendirenlerin sadece % 15, 5 oranında olmasıdır. Anketin, 2018 yılının Mayıs ayında ve ağırlıkla ayın ikinci yarısında gerçekleştirildiği, o yılın Ramazan ayının da 16 Mayıs’ta başladığı düşünüldüğünde, anketin önemli bir bölümünün Ramazan ayı içerisinde gerçekleştirildiğini belirtmek yerinde olacaktır.

Şekil 11: Örneklemin, Çin'i Nasıl Tanımladığına İlişkin Sonuçlar

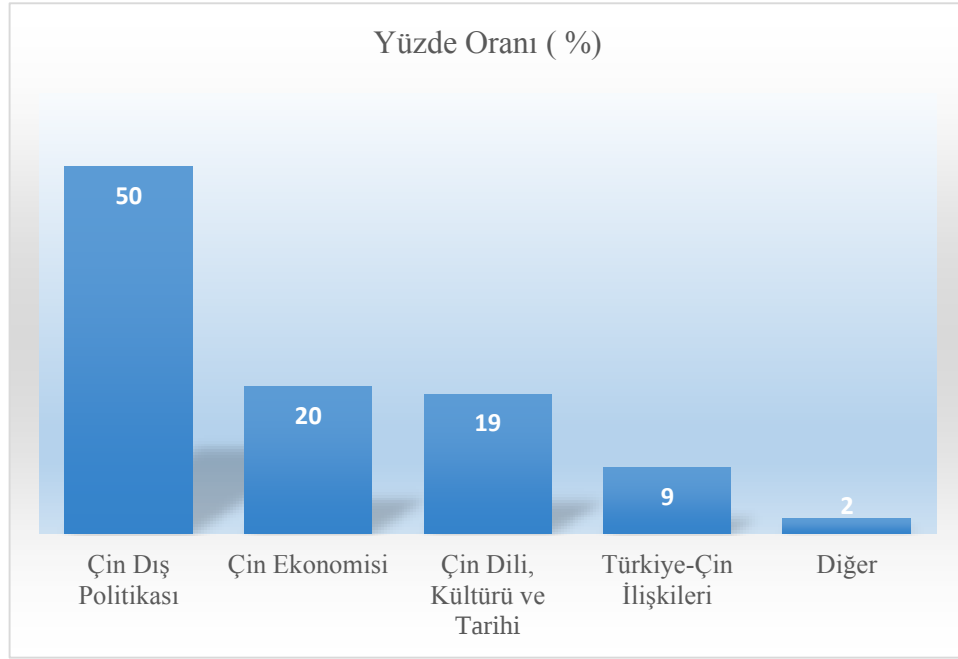
Çin'in, özellikle Ramazan ayında, Sincan-Uygur Özerk Bölgesi'ndeki Türklere yönelik baskı uygulamalarını artırdığı, Müslüman Uygurların oruç tutmalarının yasaklandığı, camilerin ibadete kapatıldığı haberlerinin sıkça yerli ve yabancı basın-yayın organlarında yer aldığı bir dönemde, anket sonuçlarına bu gelişmelerin yansımamış olması, kayda değerdir. Siyasi görüşler de dikkate alınarak bu sonuç değerlendirildiğinde; Çin'i, "Uygur Türklerine yönelik ırkçı politikalar izleyen bir ülke" olarak nitelendirenlerin oranı en yüksek, % 42 ile muhafazakârlar arasındadır. Onu, % 27 ile milliyetçiler izlemektedir. Bu cevabı işaretleyenlerin oranının en düşük olduğu 2 grup ise; % 6 ile kendini Liberal-Merkez Sağ'da görenler ve % 8 ile sosyalist-komünistlerdir.

Anketin bundan sonraki bölümünde anket katılımcılarına; okudukları üniversitelerde Çin ile ilgili bir bölüm olup olmadığı, üniversite eğitimleri sırasında Çin ile ilgili bir ders alıp almadıkları, eğer eğitim aldılarsa bu eğitimin yeterli olup olmadığı sorulmuştur. Bu bölümde ayrıca, eğer eğitimleri süresince Çin ile ilgili bir eğitim almadılarsa, ilerde böyle bir eğitim almayı isteyip istemedikleri ile bu eğitimin

konusunun ne olması gerektiğine ilişkin de sorular da yöneltilmiştir. Buna göre, katılımcıların % 80'inin okulunda Çin ile ilgili herhangi bir birim bulunmamaktadır. Okullarında böyle bir birim olduğunu beyan edenlerin % 57'si, okullarında Çin ile ilgili birim olmakla birlikte, bunların niteliğini tam olarak bilmediğini ifade etmiştir. % 16'sı üniversitelerinde Çin Dili ve Edebiyatı bölümü bulunduğunu, % 6'sı ise Çin ile ilgili sertifika programlarının okulları bünyesinde mevcut olduğunu dile getirmiştir.

Üniversite öğrencilerinin % 76'sı, eğitimleri boyunca Çin ile ilgili bir ders almadıklarını, gelecekte de almayacaklarını belirtmişlerdir. Ankete katılan ve Uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi ve kamu yönetimi eğitimi alan her 4 öğrenciden 3'ünün Çin ile ilgili hiçbir eğitim almamış olması, Türk akademi dünyasının, küresel gelişmeleri çok da yakından takip etmediğini göstermesi bakımından hayli düşündürücüdür.

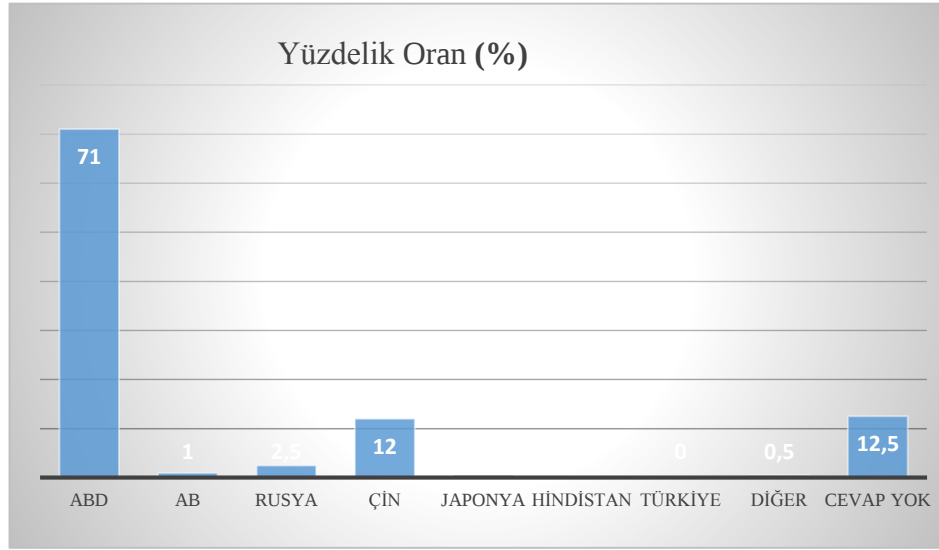
Çin ile ilgili ders alanların % 37'si, Çin Dış Politikası ve Çin Tarihi dersi aldıklarını beyan etmiştir. Onu, % 20 ile Çin Dili ve Kültürü dersi aldıklarını belirtenler takip etmiştir. Üçüncü sırada ise; Türkiye-Çin İlişkileri dersi alanlar bulunmaktadır. Çin ile ilgili eğitim alanların % 58'i ise, aldıkları bu eğitimi yeterli bulmadıklarını ifade etmişlerdir. Üniversite yaşamları boyunca Çin ile ilgili bir ders almadığını ifade eden öğrencilerin ise; % 75'i üniversitelerinde böyle bir ders olmasını istediklerini belirtmiştir. Bu dersin içeriğine ilişkin olarak da, % 50 ile Çin Dış Politikası ilk sırada yer almış, onu % 20 ile Çin Ekonomisi, % 19 ile de Çin Dili, Kültürü ve Tarihi izlemiştir.

Şekil 12: Katılımcıların Almak İsteddiği Çin ile İlgili Derslerin İçerikleri

Anketin sonraki bölümünde ise bu kez katılımcılara; dünya siyaseti ve ekonomisinin, süper güçlerin durumu ile mevcut konjonktürde Çin'in yerini nerede gördüklerine dair sorular yöneltilmiştir. Bu bağlamda, anket katılımcılarına, hangi ülkeyi dünya ekonomisinin lideri olarak gördükleri sorusu yöneltilmiş ve bu soruyu yanıtlayanların % 71'i Amerika Birleşik Devletleri'ni dünya ekonomisinin lideri gördüklerini dile getirmiştir. Onu % 12 ile Çin ve % 2, 5 ile Rusya izlemiştir. Avrupa Birliği'nin oy oranı ise, % 1'de kalmıştır.

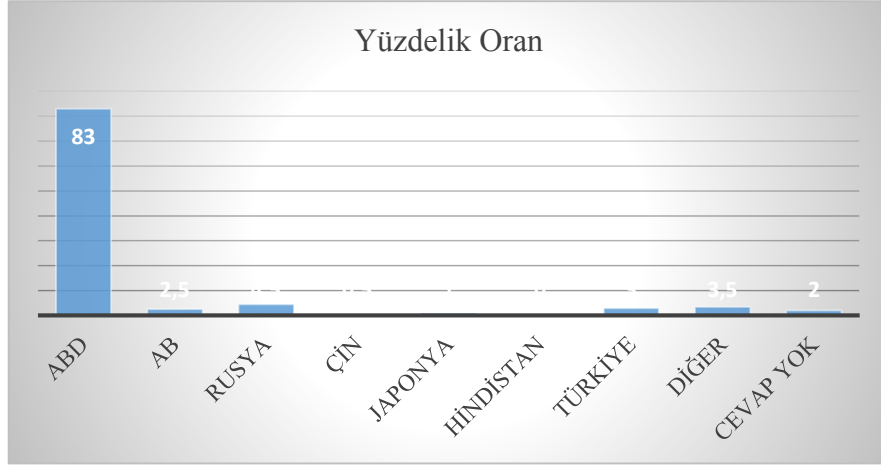
Takip eden soruda katılımcılara, “Çin'in 10 yıllık bir süreçte, dünya ekonomisinin liderliğine yükselip yükselmeyeceği” sorusu yöneltilmiş ve % 56'lık bir kesim, bu soruya olumlu yanıt vermiştir. “Çin'in ekonomik yükselişinin dünya açısından olumlu bir gelişme olup olmadığına” ilişkin takip eden soruda ise yine, katılımcıların % 56'sı, bunu olumlu bir gelişme olarak gördüğünü belirtmiştir. Olumsuz olduğunu düşünenler ise % 28 oranındadır. “Bu yükselişin Türkiye açısından etkilerine” dair soruyu ise, katılımcıların % 41'i, “Çin'in ekonomik yükselişini Türkiye açısından olumlu bir gelişme olarak görüyorum” şeklinde yanıtlamıştır. Olumsuz yorumlayanlar ise, % 31 düzeyindedir.

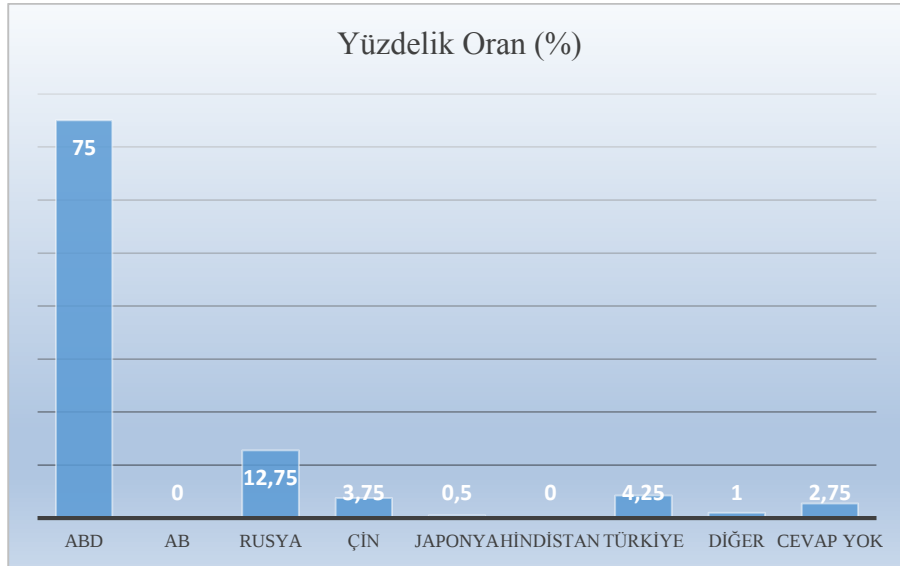
Şekil 13: Katılımcılara Göre Dünya Ekonomisinin Mevcut Lideri

Ankette katılımcılara, küresel ekonominin ardından dünya siyasetine dair sorular yöneltilmiş ve “şu anda dünya siyasetinin lideri olarak hangi ülkeyi gördükleri” sorulmuştur. Buna katılımcıların % 83’ü Amerika Birleşik Devletleri yanıtını vermiştir. Günümüzde, siyasi açıdan Çin’in dünya lideri olduğunu düşünenler, % 0, 5 gibi çok düşük bir oranda iken, on yıllık bir gelecekte, Çin’in dünya siyasetinin lideri olacağını düşünenlerde bu oran, % 25’e yükselmektedir. Ancak burada ilginç olan, ankete katılanların önemli bir bölümü, Çin’in dünya siyaset sahnesinde giderek daha fazla rol almasını, olumlu bir gelişme olarak görmemektedir. Nitekim “Çin’in siyasi alanda yükselişini, dünya açısından olumlu bir gelişme olarak görmüyorum” diyenlerin oranı % 42 iken, bunu olumlu olarak değerlendirenler, % 34’te kalmaktadır. Katılımcılara, bu gelişmenin Türkiye’ye etkisi de sorulmuş ve % 38’lik bir kesim, dünya siyasetinde daha etkin bir Çin’in, Türkiye açısından olumlu bir gelişme olmayacağını belirtmiştir. Bunun olumlu olacağı inancındakiler ise; % 32 seviyesindedir.

Mevcut uluslararası durum ve Çin’in konumuna ilişkin soruların son kısmı ise; askeri gelişmelere ilişkindir. Ekonomik ve siyasi bölümdekine paralel şekilde burada da ilk önce katılımcılara, “askeri açıdan dünya lideri olarak hangi ülkeyi gördükleri” sorusu yöneltilmiştir.

Şekil 14: Katılımcılara Göre Dünya Siyasetinin Lider Ülkeleri

Şekil 15: Katılımcılara Göre Askeri Açından Dünya Lideri Ülkeler

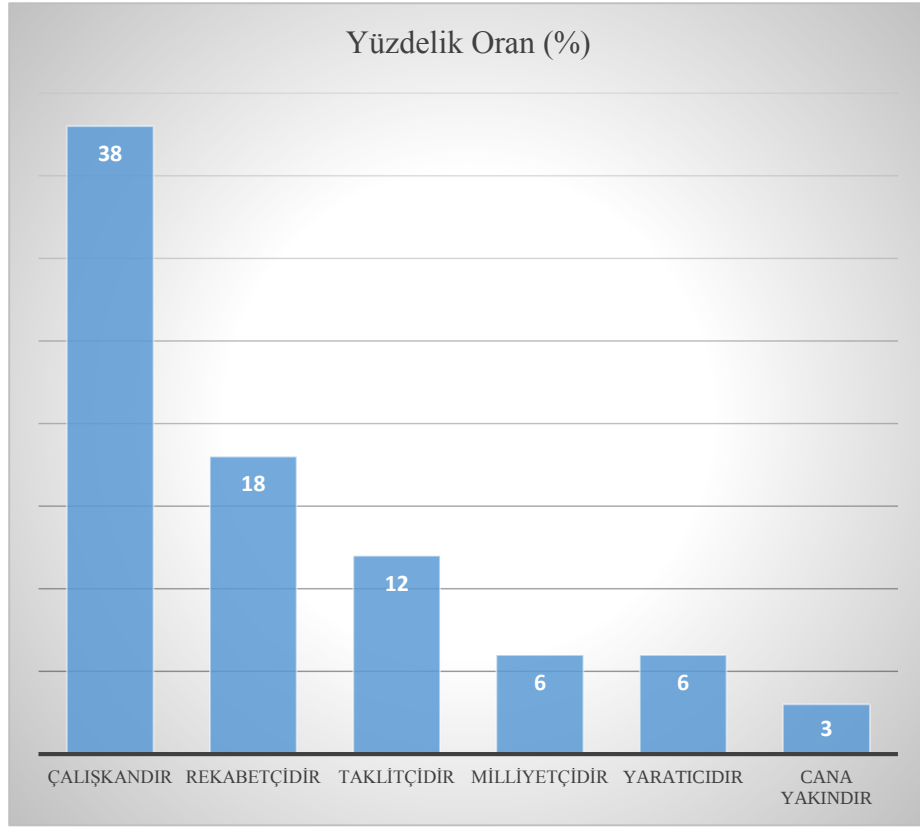
Katılımcıların % 75'i, dünyada askeri alanda en fazla söz sahibi olan ülkenin yine Amerika Birleşik Devletleri olduğunu beyan etmiştir. Ekonomik ve siyasi alanda söz sahibi olarak görülmeyen Rusya, % 13'e yakın oranıyla, burada biraz daha ön plandadır. Çin ise yine çok büyük oranda, askeri açıdan dünyada varlık gösterebilen bir ülke olarak değerlendirilmemiştir. Ankette yine katılımcılara, 10 yıllık bir süreçte Çin'i askeri açıdan dünya lideri olarak görüp görmedikleri de sorulmuş ve katılımcıların sadece % 24'ü buna olumlu yanıt vermiştir. Başka bir ifadeyle; on yıllık zaman zarfında katılımcıların % 25'i Çin'in dünya siyasetinin lideri olacağını düşünürken, ekonomik alanda bu oran % 56, askeri alanda ise % 24'tür. Yani Çin,

katılımcıların gözünde siyasi veya askeri değil, ekonomik bir güçtür. Yine katılımcıların, % 64'ü Çin'in askeri alanda yükselişini dünya için bir tehdit olarak görürken, bunun Türkiye açısından olumlu olmadığına düşünenlerin oranı da, % 60 olarak ortaya çıkmıştır.

Bu bölümdeki tüm sonuçlar, bir bütün olarak değerlendirildiğinde ise katılımcılar; hem dünya hem Türkiye açısından, en fazla Çin'in askeri alandaki ilerleyişinden tedirginlik duymaktadır. Çin'in ekonomik yükselişi ise, katılımcıların hem dünya hem de Türkiye bazında en olumlu baktığı kısım olmuştur. Bu bölümün son sorusu olarak, katılımcılara hali hazırda hangi ülkeyi dünyanın süper gücü olarak gördükleri sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların %93'üne göre, Amerika Birleşik Devletleri açık ara dünya lideri konumundadır.

Anketin son bölümü ise ağırlıklı olarak, katılımcıların Çin ve Çin halkına yönelik algısını, Türkiye-Çin ilişkisine dair değerlendirmelerini ve her bir katılımcının yaşamında Çin'in ne derece yer aldığını ortaya koymaya yöneliktir. Bu kapsamda ilk olarak, seçeneklerde 12 ayrı sıfat sıralanmış ve katılımcılardan “Çinlilerin karakter özelliklerine ilişkin” istedikleri bir sıfatı seçmeleri istenmiştir. Seçeneklerde yer alan sıfatlar şöyledir: Milliyetçidir, Cana Yakındır, Hoşgörülü ve Sabırlıdır, Çalışkandır, Modernidir, Dürüsttür, Yaratıcıdır, Kibirlidir, Zekidir, Rekabetçidir, Dindardır, Taklitçidir.

Yapılan değerlendirmede katılımcıların, Çinlilerin karakter özelliği olarak açık arayla en fazla, “Çalışkandır” sıfatını seçtikleri gözlenmiştir. Bu sıfat, cevapların % 38'inde yer almıştır. Katılımcıların, Çinlileri nitelendirmek için en fazla kullandığı sıfatlar sıralamasında ikinci sırayı, % 18 ile “Rekabetçidir” almıştır. Onu sırasıyla, % 12 ile “Taklitçidir”, % 11 ile “Milliyetçidir”, % 6 ile “Yaratıcıdır” ve % 3 ile “Cana Yakındır” izlemiştir.

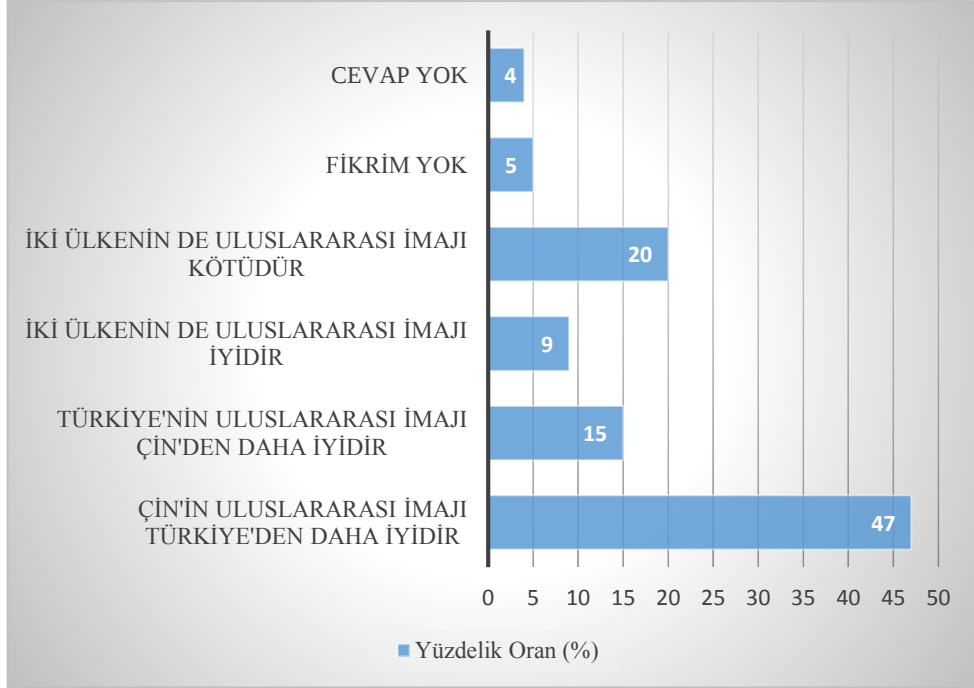

Şekil 16: Çinlilerin Karakter Özelliklerini Tanımlayan Sıfatlar

Anket katılımcılarının Çinlilerin karakter özelliklerini tanımlarken en az kullandıkları 6 sıfat da sırayla; “Zekidir (%3)”, “Hoşgörülü –Sabırlıdır (%3)”, “Dürüsttür (%1,5)”, “Kibirlidir (%1,5)”, “Modernidir (%1)” ve “Dindardır (%1)” şeklindedir.

Bu bölümde, iki ülkenin uluslararası platformlardaki imajına dair bir soru da yer almıştır. Çıkan sonuç, gerçekten dikkat çekicidir. Zira katılımcıların % 47’si, başka bir ifadeyle yarıya yakını, “Çin’in uluslararası imajının Türkiye’den daha iyi olduğunu” belirtmişlerdir. Bunu, “iki ülkenin de uluslararası imajı kötüdür” diyenler takip etmektedir. Fakat belirtmek gerekir ki Çin sık sık, insan hakları ihlalleri, özellikle bünyesindeki etnik gruplara yönelik, totaliter baskıcı uygulamaları ile dünya kamuoyunun gündemine gelen bir ülke konumundadır. Dünyaca ünlü The Economist dergisinin yayınladığı, Dünya Demokrasi İndeksinde Çin, 167 ülke arasında

130.sıradadır ve Çin yönetimi de bu raporda “Otoriteryen” olarak tanımlanmaktadır. Aynı listede Türkiye ise, Çin’de daha iyi bir konumdadır ve 110. sıradadır²⁸⁹.

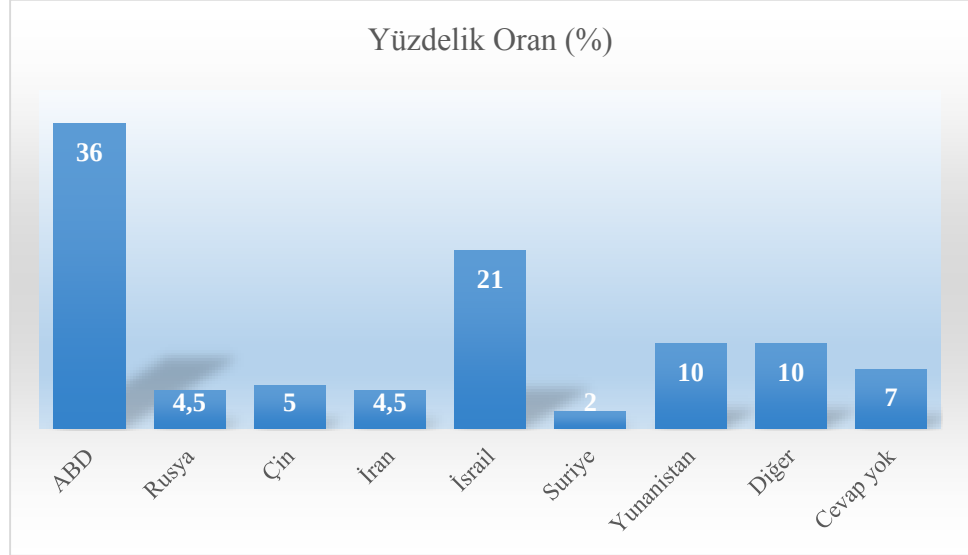
Şekil 17: Çin ve Türkiye’nin Uluslararası İmajı

Ankette, bundan sonraki kısımda; katılımcıların Türkiye-Çin İlişkilerine bakışlarına yönelik sorular yer almaktadır. Bu konuya giriş yapmadan önce katılımcılara, “Hangi ülkeyi Türkiye’nin düşmanı olarak gördükleri” sorulmuştur. Çıkan sonuçlar, Amerika Birleşik Devletleri’nin katılımcıların üçte birinden fazlası tarafından, Türkiye’nin düşmanı olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır. ABD’yi % 21 ile İsrail izlemektedir. Uzun yıllardır Kıbrıs, Ege Denizi’ndeki kıta sahanlığı sorunu ve Batı Trakya Türklerinin haklarının ihlali gibi konularda çok sık ihtilaflar yaşadığımız, son dönemde de Kıbrıs adası açıklarında doğalgaz arama faaliyetleri nedeni ile de karşı karşıya geldiğimiz Yunanistan da, % 10 ile üçüncü sırada yer almaktadır.

Burada üzerinde durulması gereken bir başka nokta da, “diğer” seçeneğinde belirtilen ve Türkiye’nin düşmanı olarak değerlendirilen liste dışı ülkelerdir. Bu seçenekte bazı

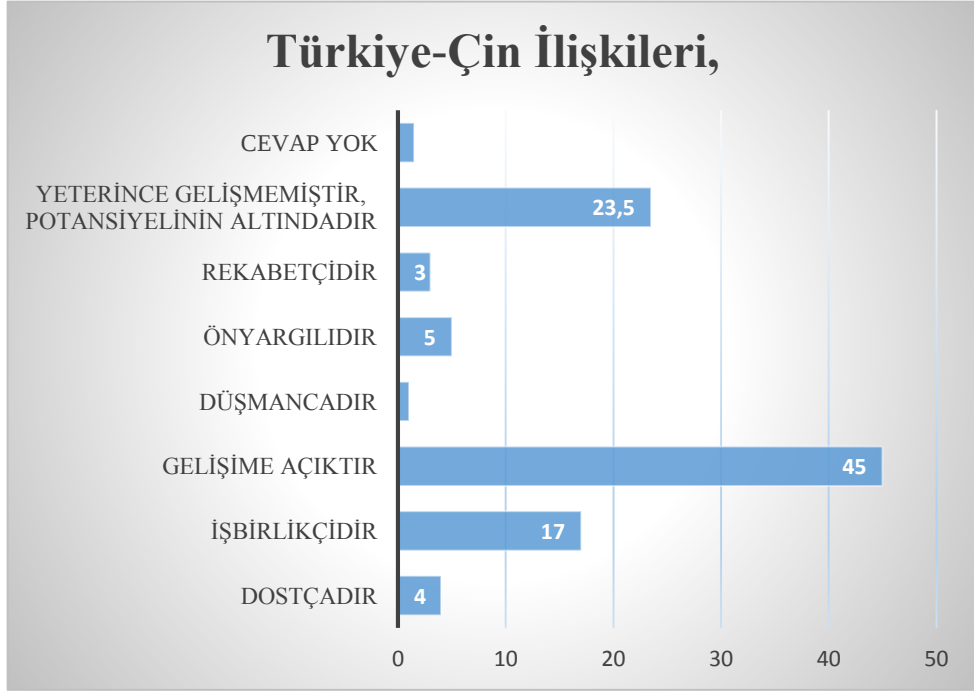
²⁸⁹ “Democracy Index 2018: Me too?”, **The Economist**, http://www.eiu.com/Handlers/WhitepaperHandler.ashx?fi=Democracy_Index_2018.pdf&mode=w p&campaignid=Democracy2018 [20.01.2019].

katılımcılar, “Ermenistan” ismini zikrederken, “İngiltere”, “Bütün Avrupa”, “Listedeki tüm ülkeler” ya da “hiçbir ülkeyi Türkiye’nin düşmanı olarak görmüyorum” cevabını verenler de olmuştur.

Şekil 18: Katılımcılara Göre Türkiye’nin Düşmanı Olarak Görülen Ülkeler

Bu sorunun hemen ardından anket katılımcılarına “Çin’i Türkiye’nin düşmanı olarak görüp görmedikleri” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların çok büyük çoğunluğu, neredeyse dörtte üçü, diğer bir ifadeyle % 72 ‘si , “Çin’i Türkiye’nin düşmanı olarak görmediklerini” ifade etmiştir. Çin’i düşman olarak görenlerin oranı ise, % 12’de kalmıştır. Siyasi gruplar temelinde değerlendirildiğinde ise, Çin’i düşman olarak görenlerin oranının en yüksek olduğu siyasi görüş, % 22 ile Milliyetçilerdir. Araştırma kapsamında katılımcılara, “Türkiye ile Çin arasındaki ilişkileri nasıl nitelendirebilecekleri” de sorulmuştur. Gençler % 45 gibi çok büyük bir oranda iki ülke ilişkilerinin gelişime açık olduğu düşüncesindedirler. İlişkileri düşmanca olarak nitelendiren ise ancak %1 seviyesindedir.

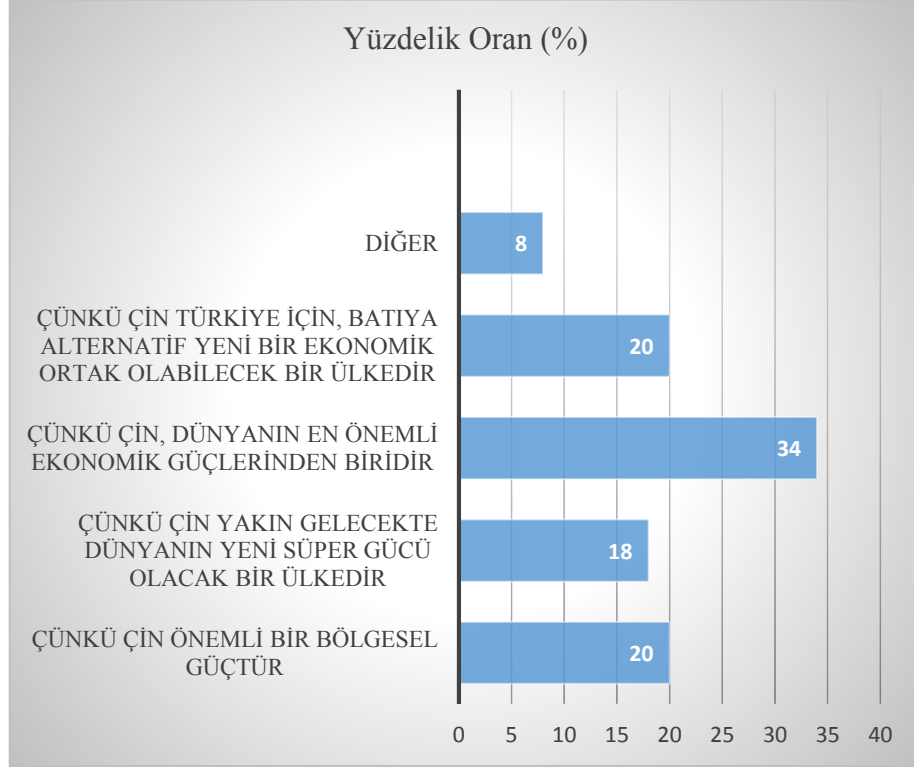
Şekil 19: Katılımcıların, Türkiye-Çin İlişkilerine Yönelik Nitelendirmeleri

Bu sorunun devamında ise, iki ülke ilişkilerinin geleceğine ilişkin sorulara da gayet olumlu cevaplar gelmiş ve % 65’lik bir kesim, Türkiye-Çin ilişkilerinin yakın zamanda daha da gelişeceğine yönelik görüşünü beyan etmiştir. Anket çalışmasının örneklemini oluşturan gençler çok büyük oranda, Türkiye’nin Çin ile iyi ilişkiler kurması gerektiği kanaatini de dile getirmişlerdir. Nitekim katılımcıların % 78’i bu görüşü paylaşmaktadır. Katılımcıların, hangi gerekçelerle Çin ile daha yakın ilişkiler kurulmasını istediği, yine hangi gerekçelerle de kurulmaması taraftarı olduğu hususunda, daha fazla detaylandırılmaya çalışılmış ve ankette bu yönde de sorular yer almıştır.

Buna göre bir önceki soruda, Çin ile Türkiye’nin yakın ilişkiler kurması gerektiğini savunan katılımcılara bunun nedeni sorulmuştur. Bu soruyu yanıtlayanlardan da ağırlıklı olarak, “Çin’in sahip olduğu ekonomik güç nedeniyle Türkiye, bu ülkeyle ilişkilerini güçlendirmelidir” yanıtı alınmıştır. Hiç kuşkusuz, “Çin’in hızlı büyüme performansı, dünya ihracatındaki lider konumu ile Kuşak ve Yol Projesi’nin dünya çapında uyandırdığı etki ” katılımcıların bu görüşünde etkili olmuştur.

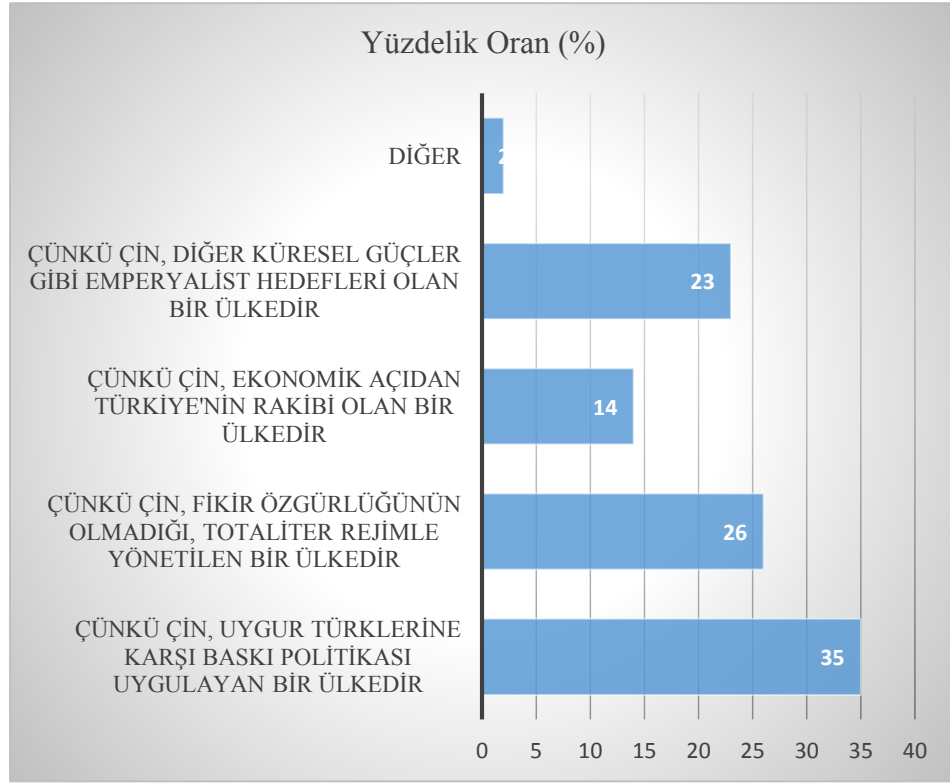
Çin’i, Türkiye için batıya bir alternatif olarak görenler ise daha düşük bir düzeyde, % 20 oranındadır. Anketin genelindeki diğer sorulara verilen cevaplar da göz önünde bulundurularak bir değerlendirme yapıldığında, katılımcıların büyük oranda Çin’i,

sadece büyük bir ekonomik güç olarak değerlendirdiği, geleceğin süper gücü olarak görmediği ortaya çıkmaktadır. Nitekim bu soruda da, “Çin, dünyanın gelecekteki süper gücü olacağı için Türkiye yakın ilişkiler kurmalıdır” diyenlerin oranı % 18’de kalmıştır.

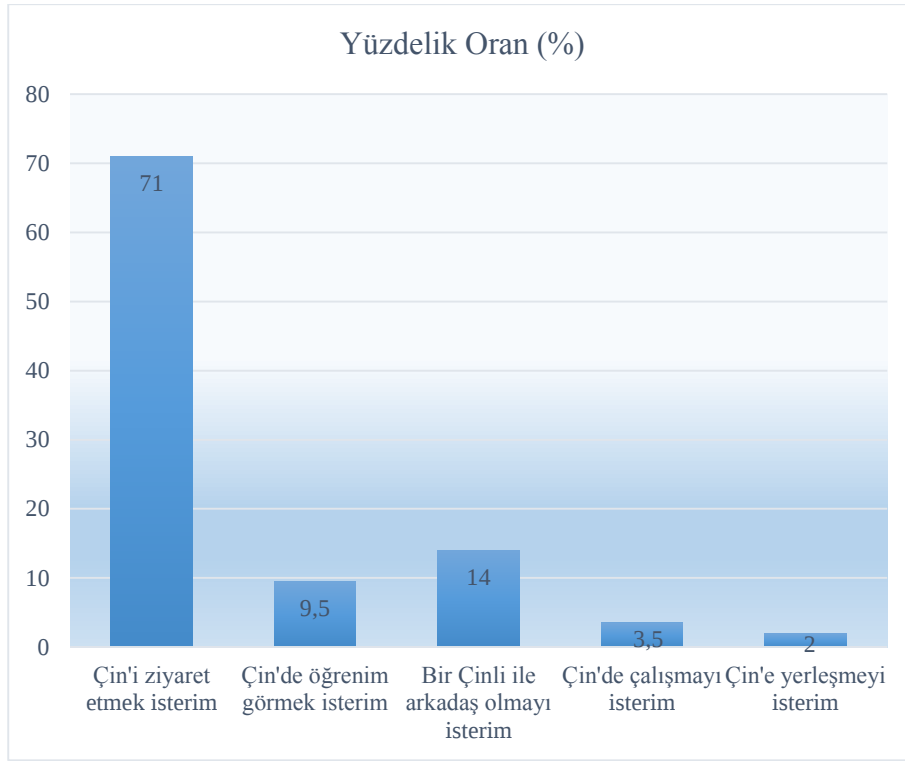
Şekil 20: Çin İle Neden Daha Yakın İlişkiler Kurulmalı?

Türkiye’nin, Çin ile yakın ilişkiler kurmaması fikrini gerekçelendirenler ise ilk sırada, “Çin’in baskıcı Uygur politikalarını” , ikinci sırada ise, “Çin anti demokratik bir ülke olmasını” saymışlardır.

Şekil 21: Çin ile Neden Daha Yakın İlişkiler Kurulmamalı?

Anket çalışmasının son sorusu ise, katılımcıların kişisel olarak Çin'i yaşamlarının bir bölümüne yerleştirmeyi düşünüp düşünmediklerine ilişkindir. Bu başlıkta, kısa-orta veya uzun vadede katılımcıların Çin'de eğitim görme, çalışma ya da yerleşme fikrine nasıl baktıkları anlaşılmaya çalışılmıştır. Ortaya çıkan sonuçlara göre ise, anket çalışmasına katılan üniversite öğrencilerinin oldukça büyük bir bölümü, Çin'i sadece turistik amaçlarla ziyaret edilebilecek bir yer olarak görmektedir. Nitekim "Çini ziyaret etmek isterim" diyenlerin oranı % 71 iken, "bir Çinli ile arkadaş olmak isteyenlerin" oranı % 14'de kalmıştır. Çin'de üniversite eğitimi almak isteyenler ise, hayli düşük çıkmış ve % 10'a bile ulaşamamıştır.

Şekil 22: Katılımcıların Gelecek Planlarında Çin'in Yeri

Hâlbuki yapılan istatistiklere göre, dünyanın en iyi üniversiteleri sıralamasında ilk 50 içerisinde 4 tane Çin Üniversitesi yer almakta ve bu okullar dünyanın farklı bölgelerinden öğrencilerin ilgisini çekmektedir. Nitekim bu sıralamada; Çin'den Tsinghua Üniversitesi 22. iken, Pekin Üniversitesi 31, University of Hong Kong 36 ve The Hong Kong University of Science and Technology de 41. sırada yer almaktadır²⁹⁰. Bu soruya verilen cevaplarda, Çin'de çalışmayı ya da yerleşmeyi düşünen öğrencilerin de yok denecek kadar az olduğu dikkat çekmektedir.

²⁹⁰“World University Rankings 2019”, timeshighereducation, https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2019/world-ranking#!/page/2/length/25/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/stats [10.11.2019].

6.SONUÇ

Tez çalışmamızda Türkiye’de, küresel gelişmeleri en yakından takip eden bölümler içerisinde yer aldıkları düşünülen Uluslararası İlişkiler, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler ile Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi öğrencilerinin, dünya ekonomi ve siyasetindeki rolü giderek artan Çin’i nasıl algıladıkları, bu ülke hakkında ne derece bilgi sahibi oldukları gibi unsurlar değerlendirilmiştir. Yine, iki ülke ilişkilerinde uzun bir süre belirleyici olan Uygur sorununun ilişkilerdeki güncel konumuna dair üniversite gençliğinin ne düşündüğü de çalışmanın temel araştırma konularından birini oluşturmuştur.

Soğuk Savaş döneminde farklı kutuplarda yer alan ve bu nedenle aralarındaki ilişki çok sınırlı kalan iki ülke, diplomatik ilişkilerin 1971 yılında başlamasıyla birlikte, daha yakın işbirliği kurma imkânına kavuşmuş olsalar bile, gelişme istenilen düzeyde olmamıştır. 2000 yılında Çin Devlet Başkanı Jiang Zemin’in Türkiye ziyareti ile ivme kazanan Türk-Çin ilişkileri, AK Parti iktidarı ve 2013 yılında Çin’in Kuşak ve Yol Projesi’nin başlamasıyla farklı bir sürece girmiştir. Son olarak, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın Ağustos 2018’de kamuoyuna açıkladığı “100 Gün 400 Proje” içerisinde Çin ile ilişkilere özel bir başlık açılmıştır. Program ile Türkiye’nin dış borçlanmada Çin piyasasına yöneleceği, turizmde de Çin Eylem Planı ile ilk etapta 2023’e kadar 1 milyon Çinli turistin ülkemize gelmesinin hedeflendiği, bizzat Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından açıklanmıştır.

Ancak, Çin ile ekonomik ve siyasi alanda son yıllarda yaşanan hızlı gelişmeye ve bu ülkeye verilen özel öneme rağmen, yapılan saha çalışmamız, bu alanda en fazla bilgiye sahip olacağı düşünülen Uluslararası İlişkiler öğrencilerinin bile bu ülkeyi yeterince tanımadığını ortaya koymuştur. Saha çalışmasında, katılımcıların %94’ü Çin hakkındaki bilgisinin orta ve az seviyede olduğunu beyan etmiştir. Bu noktada, tez çalışmasının ilk hipotezini oluşturan; “Türkiye’de Çin ve Çinlilere ilişkin bilginin yetersiz/eksik olduğu, toplumlararası temasın kısıtlı kaldığı ve Çin algısının mitler üzerinden yaratıldığı, bunun da bireylerin Çin ve Çinlilere yönelik bakış açısını olumsuz etkilediği” savı da test edilmiştir. Nitekim Türkiye ve Çin arasındaki

etkileşim, coğrafi uzaklığın da etkisiyle tarih boyunca son derece sınırlı kalmış, özellikle Soğuk Savaş döneminde iki ülkenin farklı ideolojik gruplarda yer alması, bu iletişim güçlüğünün olumsuz etkilerini kuvvetlendirmiştir. Tez çalışmasının dayandığı kuramsal çerçeveyi oluşturan Sosyal İnşacılık yaklaşımı açısından da konu ele alındığında, iki ülke arasındaki iletişim ve etkileşimin, Türkiye'nin kendisine tanımladığı kimlik çerçevesinde şekillendiği görülür. Nitekim Sosyal İnşacılık teorisine göre, bir devletin diğer devletlerle ilişkileri, sözkonusu devletin “kendisini nasıl tanımladığı ve bunun dış politikasını ne yönde etkilediği” ile başka bir ifadeyle, “devletin kimliği ve o kimliğe göre şekillendirdiği çıkarlarıyla” yakından ilgilidir. Türkiye, Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren kendisine “batılı” bir kimlik tanımlamış ve bu kimlik doğrultusunda özellikle Soğuk Savaş döneminde, batı dünyası dışında kalan ülkelerden kendisini bir anlamda soyutlamıştır. Özellikle Türkiye'nin NATO'ya üyeliği ile birlikte Amerika Birleşik Devletleri'nin Türk Dış Politikası üzerindeki etkisi artmış, komünist blokta yer alan diğer ülkeler ile birlikte Çin de bir anlamda “ötekileştirilmiş”tir. Yani Çin, yakın temas kurulması, hakkında bir şeyler öğrenilmesi gereken bir ülke değil, tam tersine uzak durulması, mücadele edilmesi gereken bir tehdittir. Bu süreci, tezin dayandığı diğer kuramsal çerçeveyi oluşturan Kopenhag Güvenlik Okulu'nun savları ile de değerlendirmek mümkündür. Buna göre, Soğuk Savaş döneminde, serbest piyasa ekonomisine dayalı batı medeniyetinin varlığına yönelik en büyük tehdit olarak komünizm görülmüş ve Batı Blok'una dâhil diğer ülkeler ile birlikte Türkiye'de de komünist tehdit güvenikleştirilmiştir. Bu durum, özellikle liderlerin söylemlerine sıkça yansımış, “komünizm propagandası yapan” bazı gazeteci-yazar, akademisyen ile siyasetçiler hapis cezalarına çarptırılmış ve korku psikolojisinden beslenen, mitler üzerinden yaratılan bir komünist Çin algısını da beraberinde getirmiştir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesini takiben, Türkiye'nin bölgeye olan ilgisi artmış, özellikle Çin'in Sincan-Uygur Özerk Bölgesi'nin bağımsızlığı için mücadele eden bazı Uygur liderlerin Türkiye'ye gelişi ile birlikte Türkiye'deki Çin ve Çinli algısı da farklı bir yönde şekillenmiştir. Bu kez, Uygur bağımsızlık hareketlerine destek veren ve milliyetçi niteliği ağır basan bazı sivil toplum örgütlerinin telkin ettiği ve yine tehdit söyleminden beslenen bir Çin ve Çinli algısı, toplumda etkin olmuştur. Başka bir ifade ile nesilden nesile aktarılan bu “tarihsel güvenlik kültürü ve hafıza” ile olumsuz algılamalar, son dönemde yavaş yavaş değişime uğrasa da, uzun zaman boyunca

Türkiye’deki Çin ve Çinli hakkındaki yargıyı şekillendirmiş ve hem bu ülkeye olan ilgi, hem de halklar arasındaki etkileşim son derece sınırlı kalmıştır. Türkiye’de Çin ile ilgili en önemli bilgi ve haber kaynaklarının, batı mahreçli özellikle de Amerikan menşeli olması da, bu olumsuz algıyı kuvvetlendirmiştir. Ancak, yapılan saha araştırması, yıllar boyunca ötekileştirilen ve hakkında çok az şey bilinen Çin ve Çinlilere yönelik olumsuz bir algının, gençler nezdinde çok etkili olmadığını da ortaya koymuştur. Nitekim örneklemin yarısı, Çin hakkındaki izlenimini çok olumlu-olumlu olarak nitelemiş, dörtte üçü eğitimleri sırasında Çin ile ilgili ders almak istediğini dile getirmiştir. Çinlileri nitelendirmek için seçilen sıfatlarda da yine pozitif özellikler ağırlıktadır. Ancak saha çalışmasına katılan gençler, kişisel Çin algılarının olumlu olduğunu vurgularken, Türk halkının genel Çin ve Çinli algısının olumsuz olduğu ve bunun ağırlıklı olarak Sincan-Uygur Özerk Bölgesinde yaşananlardan kaynaklandığı kanaatindedirler. Bu noktada, daha önce sözü edilen Amerikan PEW araştırma şirketinin Çin Algı anketinde, 30 yaş ve üzerindeki Türklerin, gençlere göre Çin ve Çinliler hakkında çok daha olumsuz bir algıya sahip olduğu sonucu dikkate alındığında, yapılan saha çalışmasının sözü edilen yaş gruplarına uygulanması halinde, daha farklı sonuçlar alınabileceği de değerlendirilmektedir.

Öte yandan, katılımcıların Çin ve Çinlilere karşı önyargılı olmadıkları gözlenmesine rağmen, Çin büyük oranda, katılımcıların gözünde güvenilir bir ülke değildir. Bu durum, iki ülkenin Soğuk Savaş yılları boyunca iki farklı kutupta yer almasının bir sonucu olarak da değerlendirilebilir. Çin’i çok güvenilir olarak görmeyenlerin en düşük oranda olduğu siyasi grubun milliyetçiler olması, çalışmanın sonuçları açısından da en ilginç detaylar arasındadır. Yine Çin’in güvenilir bir ülke olarak görülmemesinin bağlantılı bir sonucu da, bu ülkenin siyasi ya da askeri alanda yükselişinin Türkiye’nin yararına olmayacağı görüşünün sonuçlarda somut şekilde ortaya çıkmasıdır.

Yine çalışma, araştırmaya katılan Türk gençlerinin büyük çoğunluğunun yakın bir gelecekte Çin’in dünyanın askeri ya da siyasi gücü olacağına inanmadığını ve Çin’i geleceğin süper gücü olarak görmediğini de ortaya koymaktadır. Bu sonuç, daha önce ayrıntılarıyla üzerinde durduğumuz Amerikan Pew Araştırma Şirketi’nin, 2013 yılı Çin Algısı araştırmasında yer alan verilerle de birebir örtüşmektedir. Araştırmanın bütünü düşünüldüğünde gençlerin esas olarak, Çin’in ekonomide yakaladığı başarıdan etkilendiği, bunun Türkiye’nin de yararına olduğunu düşündüğü çok net bir şekilde

ortadadır. Bu nedenle Çin, Türkiye için öncelikli olarak askeri ve siyasi müttefikten ziyade, yeni ve önemli bir ekonomik ortaktır.

Araştırmanın şaşırtıcı olan bir sonucu ise, iki ülke ilişkilerine çok olumsuz etkileri olduğu düşünülen Sincan-Uygur Özerk Bölgesi'nde yaşananların, tahmin edilenden daha az bir etkiye sahip olduğunun gözlemlenmesidir. Anket çalışması, Çin'in Uygur Türklerine yönelik baskılarını daha da arttırdığı ve bu yöndeki haberlerin sıklıkla Türk medyasında yer bulduğu Ramazan ayında yapılmış olmasına rağmen, sonuçlarda bu unsura vurgu hayli azdır. Nitekim çalışmada, katılımcıların "Çin'i nasıl tanımladığı" sorusunda, "ekonomik ortak" niteliği ilk sırada yer alırken, "Uygur Türklerine yönelik ırkçı politikalar izleyen Çin" tanımlaması hayli geride yer almıştır.

Yine öğrencilerin çok büyük bir çoğunluğu, Çin'i Türkiye'nin düşmanı olarak görmediğini ifade etmiş, iki ülke arasındaki ilişkilerin de "gelişime açık" olduğunu beyan etmiştir. Yine çok büyük kesim, ilişkilerin ivme kazanması gerektiğini belirtmiş ve yakın zamanda bunun gerçekleşeceğini dile getirmiştir. "Türkiye'nin neden Çin ile yakın ilişkiler kurması gerektiği" hususunda da yine en önemli gerekçe, "bu ülkenin dünya ekonomisinde sahip olduğu güç" olmuştur.

Saha çalışmasının sonuçları, tezin ikinci hipotezini oluşturan, "bireylerin Çin ve Çinlilere yönelik algısını, kitle iletişim araçlarındaki söylemlerin, kullanılan dilin şekillendirdiği" savının da test edilmesini sağlamıştır. Nitekim ankete katılan öğrencilerin %30'u Çin ile ilgili yargılarında medyanın etkili olduğunu dile getirmiştir. Yine, "Çin ile ilgili bilgi ve görüşlerinizin ana kaynağı nedir?" sorusuna yanıt olarak da, katılımcıların % 59'u "internet, Türk televizyonları ile radyo ve gazeteleri" yanıtını vermiştir. Yani medyanın, gençlerin büyük bir kısmının Çin ve Çinli algısının şekillenmesinde önemli rol oynadığı görülmüş ve ileri sürülen hipotez de doğrulanmıştır. Kopenhag Güvenlik Okulu'nun ortaya koyduğu Güvenlikleştirme sürecinde de etkin rol üstlenen ve "dış politika ile ilgili konularda halkın önde gelen bilgi kaynaklarından biri" olan medya, "dış politika karar alıcıları ile kamuoyu arasında da en önemli aracı" niteliğindedir. Devletlerin, sosyal inşa süreçleriyle şekillenen "kimlik ve çıkar"ları ile söylemler yoluyla yaratılan dost/ düşman ya da ben/ öteki ayrımları, medya aracılığıyla kamuoyuna iletilir ve yine medya vasıtasıyla sürece halkın desteği sağlanmaya çalışılır. Yine bir konunun güvenlikleştirilmesi sürecinde, işlevsel bir rol üstlenen medya kuruluşları, "tehdit söylemi ile uyumlu söylemler inşa eder" ve bu şekilde de kamuoyunu yönlendirir. Nitekim Cumhuriyetin ilk yıllarından

itibaren kendini batı uygarlığının bir parçası olarak gören Türkiye, kimliğini de “batılılaşma ve modernleşme” üzerinden tanımlamış ve uzun yıllar boyunca, bu uygarlığın bir parçası olmayan Çin, “ötekileştirilmiş”tir. Bu durum, Türk basınında da etkisini bulmuş ve Çin bu süreç boyunca hep “Kızıl” sıfatıyla birlikte anılır olmuştur. Soğuk Savaşın sona ermesi ve Çin ekonomisinin dünyaya açılmasıyla, “Çin’in Türk ihracat ve imalat sektörleri açısından yarattığı ekonomik tehdit” ön plana çıkmış ve bu dönemde bu kez, Çin mallarının tüketici sağlığına yönelik oluşturduğu tehditlere ilişkin manşetler, basında sıkça yer bulmuştur. AK Parti iktidarıyla, özellikle ilk on yıllık süreçte, önce Başbakanın Dış Politika Danışmanı, sonrasında da Dışişleri Bakanı olan Ahmet Davutoğlu’nun, “çok yönlü ve çok boyutlu” olduğunu iddia ettiği bir dış politika anlayışı üzerinden, “köklü Osmanlı mirasına ve onun nüvesi olan toplumlara sahip çıkan” yeni bir kimlik tanımlaması yapılmıştır. Bu yeni kimlik, sadece Ortadoğu ve Balkan coğrafyası halklarını değil, Çin’in Sincan Uygur Özerk Bölgesi’ndeki Uygurları da kapsamış ve iktidarın Çin’in Uygurlara yönelik baskı politikalarına getirdiği sert eleştiriler, sık sık medyanın da gündemine gelmiştir. Bu dönemde, Türkiye-Çin ilişkileri yeni kimlik çerçevesinde şekillenmiş, sık sık Çin’in uygulamalarını eleştiren Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın “Çin’in adeta bir soykırım” yaptığına yönelik açıklamaları, yazılı ve görsel basında geniş yer almıştır. Bu durum kamuoyu nezdinde de kısmen karşılık görmüş, Çin’e yönelik protesto gösterileri birçok şehirde dönem dönem devam etmiş, gösterilerde Çin bayrakları yakılmış, Çin lokantaları tahrip edilmiş, hatta Çinli sanılarak dövülen Koreli turistlerin haberleri de medyada kendisine yer bulmuştur. Ancak, özellikle 2013 yılında Çin Devlet Başkanı Şi Cinping tarafından açıklanan Kuşak ve Yol İnisiyatifi’nde, Orta Koridor ülkesi olarak Türkiye’ye de önemli bir rol verilmesiyle birlikte Türkiye-Çin ilişkileri de yeni bir yola girmiştir. Sosyal İnşacılık teorisinin, “devletlerarası ilişkilerde mümkün gördüğü yapısal dönüşüm”, Türkiye-Çin ilişkilerinde de özellikle son beş yılda ciddi anlamda yaşanmış ve iki ülke ilişkilerine artık siyaset değil, ekonomik çıkar odaklı kazan-kazan anlayışı hâkim olmuştur. Bir anlamda, Soğuk Savaş döneminde ötekileştirilen ve düşman olarak görülen Çin, bu kez dost ülke niteliğini kazanmıştır. Bu değişimi, medyanın kullandığı dil ve söylemde de somut şekilde görmek mümkündür. Nitekim batı basınında Çin, anti demokratik uygulamaları ve yüzbinlerce Uygur Türkü’nün, “gönüllü eğitim kampı” olduğu iddia edilen yerlerde zorla tutulduğu, baskı gördüğü haberleriyle yer alırken, Türk medyasında, Çin’in Uygurlara yönelik baskı politikalarından ziyade ekonomik

başarılarına sıkça yer verilmektedir. Medyanın kullandığı bu olumlu dilin, saha araştırmasının sonuçları da dikkate alınarak, kamuoyunun Çin algısını da olumlu yönde etkilediği düşünülmektedir.

Son olarak bu bölümde, Türkiye'deki çeşitli üniversitelerde, konuk yabancı öğrenci olarak eğitimlerine devam eden 15 Çinli öğrenci ile Türkçe gerçekleştirilen anket çalışmasının sonuçlarına da kısaca değinmek yerinde olacaktır. Öğrencilerin tamamı eğitimleri öncesinde, ya kendi ülkelerinde ya da Türkiye'de hazırlık sınıfına devam ettikleri için, Türkçeye hâkimiyetleri son derece yüksektir. Çoktan seçmeli anket sorularını yanıtlayan Çinli öğrenciler, 9 kız ve 6 erkek öğrenciden oluşmaktadır. Çinli öğrencilerin eğitim gördüğü üniversiteler; "İstanbul Üniversitesi, Samsun 19 Mayıs Üniversitesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, Okan Üniversitesi ve İstanbul Ticaret Üniversitesi'dir". Yaş aralıkları ise, 20-29 arasında değişmektedir. Öğrencilerin tamamı, eğitimlerini tamamladıktan sonra Çin'e dönmeyi planlamaktadır.

Ankete katılan Türk öğrencilerde olduğu gibi, Çinli öğrenciler de siyasi görüşlerini açıklamamayı tercih etmiş, sadece 3 öğrenci kendisini sosyalist-komünist, 1 öğrenci de sosyal demokrat olarak nitelendirmiştir. Çinli öğrencilerin % 80'i Türkiye hakkındaki bilgilerini orta seviyede görürken, 3 öğrenci az, 1 öğrenci de çok bilgi sahibi olduklarını ifade etmişlerdir. Öğrenciler Türkiye hakkındaki bilgi ve görüşlerinin kaynağı % 70 oranında internettir. Onu; aynı orana sahip Çin gazete ve dergileri, Çin televizyon ve radyoları ile yabancı gazete ve televizyonlar takip etmektedir. Hiçbir Çinli öğrenci, Türkiye hakkında kitaplar aracılığıyla bilgi sahibi olduğunu ifade etmemiştir.

Çinli öğrencilerin Türkiye hakkındaki izlenimlerine gelince, % 46'sı Türkiye hakkında olumlu görüşlere sahip olduğunu dile getirmiştir. Bu oran, Türk öğrencilerin Çin hakkındaki ağırlıklı olumlu algı ile benzerdir. İki öğrenci Türkiye hakkında olumsuz bir kanaate sahip olduklarını vurgularken, bir Çinli öğrenci de izlenimini çok olumsuz olarak beyan etmiştir. Yine Çinli öğrencilerin, % 66'sı Çin halkının Türkiye hakkında olumsuz bir izlenime sahip olduğunu belirtmiştir ki bu da, Türk öğrencilerin bu yöndeki beyanıyla paraleldir. Tezin giriş bölümünde değinilen Amerikan Pew Araştırma Şirketi'nin Çin algısı anketinde, Türk gençlerinin Çin'e bakışının yüksek oranda olumlu olmasına karşın, orta yaş ve üzerinde algının olumsuza döndüğü sonucu hatırlanacak olursa, her iki ülke gençliğinin ülke genelinde olumsuz algı olduğunu

düşünmesi, yerinde bir öngörü olarak değerlendirilebilir. Öğrencilerin %30'u Türkiye'yi "bölgesel bir güç" olarak tanımlarken, % 26'sı "demokratik bir hukuk devleti" şeklinde nitelendirmektedir. "Türkiye önemli bir Ortadoğu ülkesidir" diyenler ile "Türkiye, laik bir İslam ülkesidir" diyenler de aynı orandadır. Türkiye hakkındaki algısını çok olumsuz olarak açıklayan bir Çinli öğrenci de bu soruda Türkiye'yi "ABD'nin yakın müttefiki olarak" tanımlamıştır.

Türk öğrencilerin çoğunluğu Çin'i çok güvenilir bulmazken, Çinli öğrencilerin % 66'sı için Türkiye, güvenilir bir ülkedir. Yine öğrencilerin % 41'i Türkiye-Çin ilişkilerini "işbirlikçi" olarak tanımlarken, %35'i "gelişime açık" nitelendirmesini kullanmıştır. "Dostça" sıfatını kullanan öğrenciler de % 26'dır. Çinli öğrencilerin % 66'sı Türkiye'yi Çin'in askeri, siyasi ve ekonomik ortağı olarak görürken, iki ülke ilişkilerinin potansiyelinin altında olmasının en önemli gerekçesi olarak, öğrencilerin yarısı, "din ve kültür farklılığını" göstermiştir. Onu "tarihsel önyargılar" izlemiştir. Sincan-Uygur Özerk Bölgesi'ndeki gelişmeler ise ancak 3. sırada yer almıştır. Başka bir ifadeyle Uygur sorunu, Türk öğrencilerde olduğu gibi Çinli öğrencilerde de ilişkileri olumsuz etkileyen en başlıca faktörler arasında değildir.

Çinli öğrencilerin neredeyse tamamı Çin'in uluslararası imajının Türkiye'den daha iyi olduğu görüşünü dile getirirken, Türklerin karakter özellikleri tanımlanırken en fazla kullanılan sıfatlar; "canayakın", "hoşgörülü" ve "milliyetçi"dir. Burada hiçbir öğrencinin "modern" nitelemesini kullanmaması dikkat çekicidir. Yine Çinli öğrenciler, Türkiye'nin ekonomik alanda yükselişini de hem dünya hem de Çin açısından olumlu bulmamaktadır. "Sizce Türkiye Çin açısından ne ifade ediyor" sorusunda ise, % 44 ile "ekonomik açıdan Çin için yeni ve önemli bir ortaktır" cevabı, tıpkı Türk öğrencilerde olduğu ilk sıradadır. Onu, Türkiye'yi, "Avrupa ve Ortadoğu pazarlarına ulaşmak için bir atlama tahtası" olarak görenler izlemektedir. Türkiye'yi, "Uygur sorunundaki tavrı nedeniyle, Çin'in güvenliğini tehdit eden bir ülke" olarak görenler ise, % 17 ile 3. sıradadır. Gerek Türk gerekse Çin tarafındaki öğrencilerin verileri birlikte değerlendirildiğinde, her iki kesimin de ülkeler arasındaki ilişkilere öncelikli olarak ekonomik işbirliği perspektifinden baktığı, siyasi anlaşmazlık konularının ise daha az önemsendiği dikkat çekmektedir.

Sonuç olarak tez çalışmasıyla; Türkiyeli ve Çinli öğrencilerin, iki ülkeye ilişkin bilgilerinin çok yeterli olmadığı, buna karşın her iki ülke gençliğinin, iki ülke ve iki halka yönelik çok önyargılı da olmadıkları ortaya konmuştur. Ancak, birbirini

yeterince tanımama durumunun, iki tarafın birbirine güvenmesini güçleştirdiği de ortadadır. Ayrıca, her iki tarafın da, yakın işbirliğinin artırılması taraftarıdır ve birbirinin kùltürünü yakından tanımak istemektedir. Bu noktadan hareketle, iki ùlke arasında özellikle turizm ve eğitim alanlarında işbirliğinin artırılarak, toplumlar arası etkileşimin çoğaltılması, Konfüçyüs ve Yunus Emre Enstitüleri gibi kùltürel kuruluşların her iki ùlkede de etkinliğinin artırılması, bu güvensizlik ortamının aşılmasına da katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Açıkmeşe, Sinem Akgül. “Güvenlik, Güvenlik Çalışmaları ve Güvenikleştirme”, **Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2014: 243.
- Adıbelli, Barış. **Osmanlıdan Günümüze Türk-Çin İlişkileri**. İstanbul: IQ Yayıncılık, 2007.
- Adler, Emmanuel “Seizing the Middle Ground”, **European Journal of International Relations**. Vol. 3, No. (1997): 322.
- “AKP- Çin Komünist Partisi İşbirliği Kararı”, **Hürriyet**, 17 Ocak 2003.
<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/akp-cin-komunist-partisi-isbirligi-karari-122226> [03.01.2019].
- Allport, Gordon. **The Nature of Prejudice**. Massachusetts: Addison Wesley Pub, 1979.
- “America’s Global Image Remains More Positive than China’s”, Pew Research Center, <https://www.pewresearch.org/global/2013/07/18/americas-global-image-remains-more-positive-than-chinas/> [18.12.2017].
- “America’s Global Image Remains More Positive than China’s- Chapter 3. Attitudes toward China”, Pew Research Center, <https://www.pewresearch.org/global/2013/07/18/chapter-3-attitudes-toward-china/> [18.12.2017].
- “America’s Global Image Remains More Positive than China’s-Chapter 5. Respect for Personal Freedoms”,Pew Research Center, <https://www.pewresearch.org/global/2013/07/18/chapter-5-respect-for-personal-freedoms/> [18.12.2017].
- Arıboğan, Deniz Ülke. “Uzakdoğu’da Değişen Dengeler ve Türkiye”, **Çin’in Gölgesinde Uzakdoğu Asya**. ed. Deniz Ülke Arıboğan, İstanbul: Bağlam Yayınları, 2001: 90-91.
- Arcuri, Luciano. “Three Patterns of Social Categorization in Attribution Memory”, **European Journal of Social Psychology**, s.12, (July/September 1982) : 271-282.
- Arı, Tayyar. **Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya ve İşbirliği**. Bursa: MKM Yayıncılık, 2013.

- Arkonaç, Sibel. **Sosyal Psikoloji**. 3.Baskı, İstanbul: Alfa Yayınları, 2005.
- Atlı, Altay. “12 Mart Muhtırası ve Türkiye’nin Çin Halk Cumhuriyeti’ni Tanıması”, **Türkiye’de Çin’i Düşünmek: Ekonomik, Siyasi ve Kültürel İlişkilere Yeni Yaklaşımlar**. ed. Selçuk Esenbel, İsenbike Togan, Altay Atlı, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2013: 155.
- Augoustinos, Martha, Iain Walker. **Social Cognition. An Integrated Introduction**. London: Sage Publications, 1995.
- Ayman, Gülден. **Mekân, Kimlik, Güç ve Dış Politika**. İstanbul: Yalın Yayıncılık, 2019.
- Bağ, Mustafa. “Çin’in Urumçi’de barışçıl gösterilere kanlı müdahalesinin 10. yıl dönümü”, Euronews,,<https://tr.euronews.com/2019/07/05/cin-in-urumcide-bariscil-gosterilere-kanli-mudahalesinin-10-yildonumu-uygur-katliam-zulum> [08.09.2018].
- Bağcı, Hüseyin. **Demokrat Parti Dönemi Dış Politikası**. Ankara: İmge Yayınevi, 1990.
- “Bahçeli’ye Çin ayıbı”, **Milliyet**, 2 Haziran 2002, <http://www.milliyet.com.tr/dunya/bahceli-ye-cin-ayibi-5214575> [09.11.2018].
- “Bahçeli’ye “Uygur’da El-Kaide var” uyarısı!”, **Sabah**, 30 Mayıs 2002, <http://arsiv.sabah.com.tr/2002/05/30/s2003.html> [09.11.2018].
- Balbay, Mustafa. “G- Üçlü Ziyaret”, **Cumhuriyet**, 8 Haziran 2001.
- Bausinger, Herrmann. "Stereotypie und Wirklichkeit". **Jahrbuch Deutsch als Fremdsprache**. Münih: 1988. <https://www.fachportal-paedagogik.de/literatur/vollanzeige.html?FId=317756#vollanzeige> [09.04.2018].
- Baylis, John “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı”, **Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe**, der. Mustafa Aydın, Hans Günter Brauch, Mitat Çelikpala, Ursula Oswald Spring, Necati Polat İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012: 160-161.
- Baysal, Başar, Çağla Lüleci. “Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**.c.11, s.22, (2015) : 61-96.
- Bellany, Ian. “Towards a Theory of International security”, **Political Studies**. c.29, s.1, (Mart 1981): 103.
- Bhutia,Sam. “Who wins in China’s great central Asia spending spree”, Lobe Log, <https://lobelog.com/who-wins-in-chinas-great-central-asia-spending-sprees/> [10.10.2019].

- “Binlerce Çin askeri Urumçi sokaklarında”, **Milli Gazete**, 9 Temmuz 2009.
<https://www.milligazete.com.tr/haber/1182397/binlerce-cin-askeri-urumci-sokaklarinda> [04.11.2018].
- Bilgin, Nuri. **Sosyal Psikoloji**. 2. Basım, İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları, 2008.
- Brauch, Hans Günter. Güvenliğin Yeniden kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü”, **Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe**. der. Mustafa Aydın ve diğ.(İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015): 168.
- Brown, Rupert. **Prejudice: Its Social Psychology**. Second Edition, Oxford: Blackwell, 2010.
- Buckley, Chris “China’s Prisons Swell After Deluge of Arrests Engulfs Muslims”, **The New York Times**, 31 Ağustos 2019,
<https://www.nytimes.com/2019/08/31/world/asia/xinjiang-china-ughurs-prisons.html> [31.08.2019].
- Bull, Hedley. **The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics**. New York: Columbia University Press, 1977.
- Buzan, Barry. **People, States, Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post Cold War Era**. Sussex: Wheatsheaf Books, 1983.
- Cai , Peter. “Understanding China’s Belt and Road Initiative”. Lowy Institute For International Policy,
https://www.lowyinstitute.org/sites/default/files/documents/Understanding%20China%E2%80%99s%20Belt%20and%20Road%20Initiative_WEB_1.pdf [08.06.2018].
- Carlsmith, J.Merrill, Jonathan L. Freedman, David O.Sears, **Sosyal Psikoloji**. İstanbul: Ara Yayıncılık,1989.
- “Cem: Çin bizim için önemli”, **Milliyet**, 16 Şubat 1998,
<http://www.milliyet.com.tr/dunya/cem-cin-bizim-icin-onemli-5361656> [03.01.2019].
- “China – Economic Growth and Development”, Tutor 2u,
<https://www.tutor2u.net/economics/reference/china-economic-growth-and-development> [18.10.2019].
- “China Population 2019”, Worldometers, <https://www.worldometers.info/world-population/china-population/> [12.08.2019].
- “Chinese Ethnic Groups: Overview Statistics”, UNC University Libraries,
https://guides.lib.unc.edu/china_ethnic/statistics [12.08.2019]. “China Population 2019”, Worldometers,
<https://www.worldometers.info/world-population/china-population/> [12.08.2019].

- “Communiqué of the National Bureau of Statistics of People's Republic of China on Major Figures of the 2010 Population Census”, National Bureau of Statistics of People's Republic of China, http://www.stats.gov.cn/english/NewsEvents/201104/t20110428_26449.html [18.01.2019].
- “Cumhurbaşkanı Erdoğan, Global Times ve Huanqiu Shibao Gazeteleri için makale kaleme aldı”, T.C. İletişim Başkanlığı, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-global-times-ve-huanqiu-shibao-gazeteleri-icin-makale-kaleme-aldi> [10.07.2019].
- “Cumhurbaşkanı Erdoğan, Çin Resmi Haber Ajansı Xinhua’ya mülakat verdi”, T.C. İletişim Başkanlığı, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-cin-resmi-haber-ajansi-xinhua-ya-mulakat-verdi> [10.07.2019].
- “Cumhurbaşkanı Erdoğan, Pekin’deki programının ardından basın mensuplarının sorularını yanıtladı”, T.C.İletişim Başkanlığı, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-pekindeki-programinin-ardindan-basin-mensuplarinin-sorularini-yanitladi> [11.08.2019].
- “Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman Demirel'in Çin Halk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın Jiang Zemin'e ‘Devlet Nişanı’ verilmesi töreninde yaptıkları konuşma”, T.C. Cumhurbaşkanlığı Resmi İnternet Sitesi, <https://tccb.gov.tr/konusmalari-suleyman-demirel/1718/4136/cin-halk-cumhuriyeti-cumhurbaskani-sayin-jiang-zemine-devlet-nisani-verilmesi-torende-yaptiklari-konusma.html> [01.03.2019].
- Czaputowitz, Jacek. “The English School Of International Relations And It’s Approach to European Integration”, Studies –Analyses, Volume. 2, No.2, (2003): 28 Bull, Hedley. The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics. New York: Columbia University Press, 1977.
- Çakırözer, Utku. “Sınırlara Çin Kuşu”, **Milliyet**, 11 Haziran 2001, <http://www.milliyet.com.tr/siyaset/sinirlara-cin-kusu-5281070> [02.02.2019].
- “Çelebi: Çin Uyuyan Dev”, **Hürriyet**, 23 Nisan 1998, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/celebi-cin-uyuyan-dev-39015521> [03.01.2019].
- Çelik, Hakan “Ecevit, Varyag'ın geçişine izin verdi, çünkü...”, **Posta**, 11 Ağustos 2011, <https://www.posta.com.tr/yazarlar/hakan-celik/ecevit-varyagin-gecisine-izin-verdi-cunku-83605> [22.03.2019].
- “Çin’de Türk Kültür Yılı Etkinlikleri Görkemli Bir Açılışla Başladı”. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, <https://basin.ktb.gov.tr/TR-50823/cinde-turk-kultur-yili-etkinlikleri-gorkemli-bir-acilis-.html> [06.12.2019].

- “Çin’de Türkiye Turizm Yılı Başladı”. Anadolu Ajansı,
<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cinde-turkiye-turizm-yili-basladi/1041453>, [06.12.2019].
- “Çin Başbakanı: Türk işadamlarına yatırım kolaylığı sağlayacağız”, **Hürriyet**, 19 Nisan 2002, http://bigpara.hurriyet.com.tr/haberler/genel-haberler/cin-basbakani-turk-isadamlarina-yatirim-kolayligi-saglayacagiz_ID411835/ [19.12.2018].
- “Çin ile askeri yakınlaşma”, **Türkiye**, 8 Haziran 2001,
<https://www.turkiye.com.tr/Genel/a112164.aspx> [04.03.2019].
- “Çin uçak gemisinin maceralı öyküsü”, Deutsche Welle,
<https://www.dw.com/tr/%C3%A7in-u%C3%A7ak-gemisinin-maceral%C4%B1-%C3%B6yk%C3%BCs%C3%BC/a-18226044> [22.03.2019].
- “Çin ile ilişkileri geliştirmek için yollar aranacak”, **Cumhuriyet**, 15 Aralık 1982.
- “Çin’den Sincan Uyarısı”, **Cumhuriyet**, 17 Nisan 2002.
- “Çin’den Türkiye’ye iki kazık”, **Hürriyet**, 25 Eylül 2012,
<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/cinden-turkiyeye-iki-kazik-21550854> [04.03.2019].
- “Çin’i resmen tanıdık. Milliyetçi Çin Ankara’daki büyükelçiliğini dün resmen kapattı”, **Cumhuriyet**, 6 Ağustos 1971.
- “Çin’in Ankara Büyükelçiliği’ne tayin olan General Ho Yueh-Zu’nun biyografisi”, 8 Nisan 1935, Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Yer No: 131.938.1.
- “Çin’de ve Türkiye-Çin ilişkilerinde 2009”, CRITürkçe,
<http://turkish.cri.cn/757/2010/01/05/1s122765.htm> [06.10.2018].
- “Çin’den Erdoğan’a terörle mücadele çağrısı”, Deutsche Welle,
<https://www.dw.com/tr/%C3%A7inden-erdo%C4%9Fana-ter%C3%B6rle-m%C3%BCcadele-%C3%A7a%C4%9Fr%C4%B1s%C4%B1/a-38836285> [14.05.2018].
- “Çin’in yeni lideri Şi Cinping”, AljazeeraTurk,
<http://www.aljazeera.com.tr/haber/cinin-yeni-lideri-si-cinping> [05.12.2017].
- “Çin Devlet Başkanı Cinping, Mao’dan sonraki 'en güçlü' lider oldu”, **Hürriyet**, 24 Ekim 2017, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/cin-devlet-baskani-cinping-maodan-sonraki-en-guclu-lider-oldu-40620684> [05.01.2019].
- “Çin’i görünce Türkiye’nin kaybını anladık”, **Hürriyet**, 4 Şubat 2005.
<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/gul-cini-gorunce-turkiyenin-kaybini-anladik-294132> [06.10.2018].

- “Çinli turist sayısında son 10 yılda %537 artış oldu”. **Hürriyet**, 11 Haziran 2019.
<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/cinli-turist-sayisinda-son-10-yilda-537-artis-oldu-41241786> [06.12.2019].
- “Türkiye'nin Pekin Büyükelçisi Önen: Türkiye ve Çin, iş birliği alanlarını güncellemeli”, **Akşam**, 21 Nisan 2019,
<https://www.aksam.com.tr/ekonomi/turkiyenin-pekini-buyukelcisi-onen-turkiye-ve-cin-is-birligi-alanlarini-guncellemeli/haber-950805> [06.12.2019].
- “Çin'in yeni Ankara büyükelçisinden 'toplama kampı' iddialarına yanıt: Türkiye'nin daha iyi yöntemi varsa yararlanmaya hazırız”, **Sputnik News**,
<https://tr.sputniknews.com/turkiye/201902131037639970-cinin-yeni-ankara-buyukelcisinden-iddialara-yanit/> [13.02.2019].
- “Çinliler Uygur tavrını beğendi”, **Hürriyet**, 21 Ocak 2003.
<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/cinliler-uygur-tavrini-begendi-122987> [03.01.2019],
- “Çocukları Kalkan Yaptılar”, **Cumhuriyet**, 16 Şubat 2000.
- Çolakoglu, Selçuk. “Türkiye-Çin İlişkileri: Tek taraflı aşk mı?”, **Ortadoğu Analiz**, c.4,s.45,(Eylül 2012): 54,
- Dedeoğlu, Beril. **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, İstanbul: Yeni Yüzyıl Yayınları, 2014.
- “Demirel Kıta Çin’inin tanınmasını kınadı: Çin’le ilişki kurmanın kimseye yararı yok”, **Cumhuriyet**, 9 Ağustos 1971.
- “Demirel: Sınırları sabit kalmasına rağmen ülkemiz büyüdü-Adriyatik’ten Çin Seddi’ne”, **Cumhuriyet**, 24 Şubat 1992.
- Devlen, Balkan, Özgür Özdamar, “Uluslararası İlişkilerde İngiliz Okulu Kuramı: Kökenleri, Kavramları ve Tartışmaları”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, c.7, s.25, (Bahar 2010) : 61.
- Devrani, Elif Posos. “Medyada Ötekinin Temsili: Etnik Komedi”. **Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi**, c.5, s.2, (Eylül, 2017): 934, [18.07.2018].
- Dunne, Tim “The Social Construction of International Society”, **European Journal of International Relations**. Volume.1, no.3, (1995): 367-389.
- “Dışişleri’nden Çin’e ‘Kampları kapatın’ uyarısı”, **Sözcü**, 4 Şubat 2019,
<https://www.sozcu.com.tr/2019/dunya/disislerinden-cine-kamplari-kapatin-uyarisi-3463170/> [10.02.2019].
- “Dışişleri Bakanı Sayın Mevlüt Çavuşoğlu’nun Çin Halk Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Wang Yi ile Ortak Basın Toplantısı. T.C. Dışişleri Bakanlığı,
http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-mevlut-cavusoglu_nun-

cin-halk-cumhuriyeti-disisleri-bakani-wang-yi-ile-ortak-basin-toplantisi_-3-agustos.tr.mfa [06.11.2019].

Doise, Willem. **Groups and Individuals: Explanations in Social Psychology**. Cambridge: Cambridge University Press, 1978.

Dökmen, Zehra Y. **Toplumsal Cinsiyet. Sosyal Psikolojik Açıklamalar**. 6. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2009.

Dunne, Tim Milja Kurki, Steve Smith. **Uluslararası İlişkiler Teorileri: Disiplin ve Çeşitlilik**. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları, 2010.

Dunne, Tim. *Inventing International Society: A history of the English School*. Londra: Macmillan Press, 1998.

_____. “The Social Construction of International Society”, **European Journal of International Relations**, Volume.1, no.3, (1995): 367-389.

Eberhard, Wolfram. “Yeni Türkiye ve Çin: Atatürk Bibliyografyasına İlave”, **Türk Tarih Kurumu Belleten**, c.5, s.20, (1941 -Birinci Teşrin), 625-626.

“Ecevit: Köklerimizi Keşfediyoruz”, **Hürriyet**, 1 Haziran 1998,
<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/ecevit-koklerimizi-kesfediyoruz-39021641> [04.01.2019].

Engin, Aydın. “Devlet’ten büyük Devlet var”, **Cumhuriyet**, 31 Mayıs 2002.

“Erdoğan: Adeta bir soykırım”, **Milliyet**, 11 Temmuz 2009.
<http://www.milliyet.com.tr/dunya/erdogan-adeta-bir-soykirim-1116463> [08.07.2018].

“Erdoğan: Adeta bir soykırım”, **Milliyet**, 11 Temmuz 2009,
<http://www.milliyet.com.tr/dunya/erdogan-adeta-bir-soykirim-1116463> [21.03.2019].

“Erdoğan’dan ‘Uygur’ mesajı”, Deutsche Welle,
<https://www.dw.com/tr/erdo%C4%9Fandan-uygur-mesaj%C4%B1/a-18617594> [30.07.2018].

“Erdoğan ve Rongji'den ortak barış mesajı”, **Hürriyet**, 14 Ocak 2003.
<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/erdogan-ve-rongjiden-ortak-baris-mesaji-121701> [09.11.2018].

“Erdoğan’ın Çin çıkartması”, Deutsche Welle,
<https://www.dw.com/tr/erdo%C4%9Fan%C4%B1n-%C3%A7in-%C3%A7%C4%B1karmas%C4%B1/a-15863617> [05.12.2017].

Ergan, Uğur. “Kayserili işadamı Çin’de pişmaniye üretmeye soyundu, Gül çok şaşırıldı”. **Hürriyet**, 26 Haziran 2009.
<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/kayserili-isadami-cin-de-pismaniye-uretmeye-soyundu-gul-cok-sasirdi-11945487> [06.09.2018].

- “Explainer: who are the Uyghurs and why is the Chinese government detaining them?”, The Conversation,, <https://theconversation.com/explainer-who-are-the-uyghurs-and-why-is-the-chinese-government-detaining-them-111843> [14.03.2019].
- “Evren: Çin ile işbirliğine ümitle bakıyoruz”, **Cumhuriyet**, 14 Mart 1984.
- Giritli, Selin “5 soruda Uygur Türkleri ve protestolar”, BBC Türkçe, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/07/150708_uygur_turkleri_protestolar [21.07.2019].
- Göregenli, Melek. “Temel Kavramlar: Önyargı, Kalıp Yargı ve Ayrımcılık”, **Ayrımcılık- Çok Boyutlu Yaklaşımlar**. der. Müge Ayan Ceyhan, Kenan Çayır, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012.
- “Gül Çin’den Kıbrıs desteği bekliyor”, NTV, <http://arsiv.ntv.com.tr/news/307426.asp> [03.01.2019].
- “Gül Çin’den Kıbrıs desteği bekliyor”, NTV, <http://arsiv.ntv.com.tr/news/307426.asp> [03.01.2019].
- Gürel, Nil. “Kişilik Psikolojisi, Önyargının Psikolojisi ve Kamuoyu: Gordon Allport ve Walter Lippmann’ın Görüşleri Çerçevesinde Bir Değerlendirme”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, c.2,s.2 (2011): 107,
- Gürses, İbrahim. “Önyargının Nedenleri”, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, c.14, s.1, (2005): 143-160,
- Harlak, Hacer. **Önyargılar: Psikososyal Bir İnceleme**. İstanbul: Sistem Yayıncılık, 2000.
- Hogg, Michael, Graham Vaughan. **Sosyal Psikoloji**, çev. İbrahim Yıldız-Aydın Gelmez, Ankara: Ütopya Yayınları, 2007.
- Hortaçsu, Nuran. **Grupîçi ve Gruplararası Süreçler**. Ankara: İmge Kitabevi, 1998.
- “In global popularity contest, U.S. and China – not Russia – vie for first”, Pew Research Center, <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/08/23/in-global-popularity-contest-u-s-and-china-not-russia-vie-for-first/> [19.12.2018].
- İnan, Mert. “Mesut Yılmaz Hükümeti Çin Genelgesi Çıkarmış”, **Vatan**, 10 Temmuz 2009, <http://www.gazetevatan.com/mesut-yilmaz-hukumeti-cin-genelgesi-cikarmis-247992-gundem/> [25.07.2018].
- Jahoda, Gustav. **Sosyal Psikoloji Tarihi**. Çeviren: Şeyda Başlı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2011.

Jinhui Duan ve diğ., “The Energy Industry in Xinjiang, China: Potential, Problems, and Solutions”, <https://www.powermag.com/energy-industry-xinjiang-china-potential-problems-solutions-web/> [12.06.2019].

Johnston, Alastair Iain. **Cultural Realism: Strategic Culture and Grand Strategy in Chinese History**. New Jersey: Princeton University Press, 1998.

Karaca, Kutay. **Dünyadaki Yeni Güç Çin: Tek Kutuptan Çift Kutuba**. İstanbul: IQ Yayıncılık, 2004.

_____. “On the Misperceptions between the Peoples of Turkey and China”, **Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (in Asia)**, c.7,s.1 (2013):100-120.

“Karaoğlan Çin’i Fethetti “, **Milliyet**, 8 Haziran 1998, <http://www.milliyet.com.tr/pembenar/karaoglan-cini-fethetti-5355077> [04.01.2019].

“Karaoğlan Çin Seddinde”, **Hürriyet**, 2 Haziran 1998, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/karaoglan-cin-seddinde-39021802> [04.01.2019].

“Komünist Çin hükümeti kuruldu”, **Cumhuriyet**, 2 Ekim 1949.

Küçük, Mustafa. “Uluslararası İlişkilerde Sosyal İnşacılık”, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**. der. Ramazan Gözen, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014: 335.

“Li Peng İstanbul’da”, **Cumhuriyet**, 4 Nisan 1999.

Lippmann, Walter. **Public Opinion**, New Jersey: Transaction Publishers, 1998.

Manstead, Tony, Miles Hewstone. **The Blackwell Encyclopedia of Social Psychology**. Oxford: Blackwell Publishers, 1996.

March, James, Johan Olsen. “The Institutional Dynamics of International Political Orders”, **International Organization**, c. 52, s. 4, (Autumun 1998): 943-969.

Marmaray'da bir ilk: İpek Yolu treni Boğaz'dan geçti”, **Independent Turkish**, 7 Kasım 2019. <https://www.independentturkish.com/node/89191/ekonomi%CC%87/marmarayda-bir-ilk-ipek-yolu-treni-bo%C4%9Fazdan-ge%C3%A7ti> [08.11.2019].

“MHP’den Çin işkencesi”, **Milliyet**, 17 Nisan 2002.

Michael Hogg, Graham Vaughan, **Sosyal Psikoloji**, çev. İbrahim Yıldız-Aydın Gelmez. Ankara: Ütopya Yayınları, 2007.

- Miş, Nebi. “Güvenlikleştirme Teorisi ve Siyasal Olanın Güvenlikleştirilmesi”, **Akademik İncelemeler Dergisi**. c.6, s.2, (2012): 348
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/akademikincelemeler/issue/1548/19025> [08.06.2017].
- Morgan, Clifford. **Psikolojiye Giriş Ders Kitabı**. Yayın Sorumlusu: Sirel Karakaş, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları, 1981.
- Navari, Cornelia. “Introduction: Methods and Methodology in the English School”, **Theorising International Society: English School Methods**. ed.Cornelia Navari, Londra: Palgrave Macmillan UK, 2009.
- Neziroğlu, İrfan, Tuncer Yılmaz. **Koalisyon Hükümetleri, Koalisyon Protokolleri, Hükümet Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri**. Ankara: TBMM Başkanlığı Yayınları, 2015.
- “On Yıllık Hesaplaşma”, **Cumhuriyet**, 5 Haziran 1992.
- “Oysa AP iktidarının tutumu bambaşkaydı”, **Cumhuriyet**, 9 Ağustos 1971.
- Öncan, Erkin. “Dünya Ticaret Örgütü ve Çin: 17 Yılda Nereden Nereye”. CRITÜRK, <https://www.criturk.com/haber/ozel-haber/dunya-ticaret-orgutu-ve-cin-17-yilda-nereden-nereye-69778> [12.02.2019].
- “Özal çiftçiler için yasa önerdi”, **Cumhuriyet**, 25 Şubat 1992.
- “Özal Çin’de serbest bölgeleri inceledi”, **Cumhuriyet**, 5 Temmuz 1985, 8.
- “Özal’dan Deng’e: Devletin Elini Ekonomiden Çekin”, **Cumhuriyet**, 3 Temmuz 1985.
- Palabıyık, Mustafa Serdar. “İngiliz Okulu”, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**. der. Ramazan Gözen, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014: 217-218.
- “Pekin, Türk-Çin dostluğunu övüyor”, **Cumhuriyet**, 8 Ağustos 1971.
- Peköz, Mustafa. **Küresel Güçlerin Çatışma Merkezi Asya ve Yükselen Çin**. İstanbul: Pales Yayıncılık, 2014.
- Philips, Andrew Bradley. “Constructivism”, **International Relations Theory For The Twenty- First Century**. ed. Martin Griffiths, New York: Routledge, 2007 : 63.
- Porter, Richard. Larry Samovar. **Communication Between Cultures**. California:Wadsworth Thomson Learning, 2001.
- “President Xi Jinping Delivers Important Speech and Proposes to Build a Silk Road Economic Belt” Ministry of Foreign Affair of the People’s Republic of China, 7 Eylül 2013,
http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/xjpfwzysiesgjtfhshz_zfh_665686/t1076334.shtml [06.01.2019].

- Reus-Smit, Christian. “Konstrüktivizm”, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**. çev. Ali Aslan-Muhammed Ali Ağcan, İstanbul: Küre Yayınları, 2013.
- _____. “Imagining Society: Constructivism and the English School”, **British Journal of Politics and International Relations**. Volume. 4, No. 3, (2002) : .489
- Romaniuk, Scott. “Copenhagen School”, **The SAGE Encyclopedia of Surveillance, Security, and Privacy**. California, SAGE Publications, 2018. <http://sk.sagepub.com/Reference/the-sage-encyclopedia-of-surveillance-security-privacy/i3361.xml> [14.10.2019].
- Rumelili, Bahar. “İnşacılık/Konstrüktivizm”, **Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler**. ed. Evren Balta, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018: 153.
- Sazak, Derya. “Değişen Çin”, **Milliyet**, 7 Mayıs 1998, <http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/derya-sazak/degisen-cin-5357601> [03.01.2019].
- Stanley Toops, “Spatial Results of the 2010 Census in Xinjiang”, *Asia Dialogue* <https://theasiadialogue.com/2016/03/07/spatial-results-of-the-2010-census-in-xinjiang/> [07.03.2018].
- “Şi Cinping Ankara’da”, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/arsiv/si-cinping-ankarada/380450> [05.12.2017].
- Şükran, Onur. “Doğu Türkistan: Uygurların Bağımsızlık Mücadelesi”, **Dünya Çatışma Bölgeleri**. Ed.: Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2004: 332.
- Tajfel, Henri. **La Categorisation Sociale, Introduction a la Psychologie**. Paris: Larousse, 1972.
- “TBMM Başkanı Kalemli, Rusya ve Çin’e resmi ziyaretlerde bulundu”, TBMM Bülteni, Sayı: 49 https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MECLIS%20BULTENI/2469_1996_0000_0049_0000/0013.pdf [02.04.2018].
- Temel, Mehmet “Atatürk Devrimlerinin Çin Aydınlarınca Algılanışı ve XX. Yüzyılın İlk Yarısındaki Türkiye-Çin İlişkilerine Yansıması”. **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**. s.21, (2007): 108.
- Thomas, George M. ve diğ., **Institutional Structure : Constituting State, Society and the Individual**. California: Sage Publications, 1987.
- “ Tiananmen: Çin’de 30 yıl sonra ölenlerin sayısının hâlâ bilinmediği katliam”, BBC Türkçe, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48504871> [04.08.2019].
- Turan, Namık Sinan. “19.yüzyıl Osmanlı-Uzakdoğu ilişkilerine Dair Gözlemler”, “Uzakdoğu’da Değişen Dengeler ve Türkiye”, Çin’in Gölgesinde

Uzakdoğu Asya, ed. Deniz Ülke Arıboğan, İstanbul: Bağlam Yayınları, 2001: 64.

“Turkey’s Relations With Central Asian Republics”, Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı, http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-relations-with-central-asian-republics.en.mfa [17.10.2019].

“Türkiye-Çin ilişkileri: Önce ekonomi”. Deutsche Welle Türkçe, <https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiye-%C3%A7in-ili%C5%9Fkileri-%C3%B6nce-ekonomi/a-49430610> [02.07.2019].

“Türkiye Cumhuriyeti ile Çin Cumhuriyeti arasında 4 Nisan 1934 tarihinde Ankara’da İmza edilen Dostluk Muahedesi’nin tasdikine dair kanun (2496 S.K.)”, **Resmi Gazete**, 2722(Teşrinievvel 1336):1, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2722.pdf> [11.10.2018].

“Türkiye-Çin Dış Ticaret Değerleri”, Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/dogu-asya/cin-halk-cumhuriyeti/ulke-profil/turkiye-ile-ticaret> [22.01.2019].

“Türkiye-Çin Halk Cumhuriyeti Ekonomik İlişkileri”, Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-cin-halk-cumhuriyeti-ekonomik-iliskileri.tr.mfa> [20.06.2019].

“Türkiye Cumhuriyeti ile Çin Halk Cumhuriyeti arasında yatırımların karşılıklı teşviki ve korunmasına ilişkin anlaşma”, UNCTAD, <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaty-files/5596/download> [10.04.2018].

“Türkiye ile ticaret”, T.C. Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/dogu-asya/cin-halk-cumhuriyeti/ulke-profil/turkiye-ile-ticaret> [07.10.2019].

“Türkiye ile Çin arasında hiçbir Siyasi Sorun yok”, **Sabah**, 28 Mayıs 2002.

“Türkiye-Çin Hükümetleri Arasında Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması”, Gelir İdaresi Başkanlığı, https://www.gib.gov.tr/fileadmin/mevzuat/uluslararası_mevzuat/CIN.htm [12.02.2019].

“Türkiye-Çin Dış Ticaret Değerleri”, T.C. Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/dogu-asya/cin-halk-cumhuriyeti/ulke-profil/turkiye-ile-ticaret> [22.01.2019].

“Türkiye-Çin Halk Cumhuriyeti Ekonomik İlişkileri”, T.C. Dışışleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-cin-halk-cumhuriyeti-ekonomik-iliskileri.tr.mfa> [20.06.2019].

“Türkiye’ye gelen Çinli turist sayısı 147 bin arttı”, BloombergHT, <https://www.bloomberght.com/turkiye-ye-gelen-cinli-turist-sayisi-147-bin-artti-2222380> [22.03.2019].

- “Türkiye’ye Türkistan Uyarısı”, **Radikal**, 2 Mayıs 1998.
- “Türkiye yeni dostlar arıyor”, **Cumhuriyet**, 27 Mayıs 1995.
- Türkmen, İlter .“Türkiye ve Çin”, **Hürriyet**, 21 Mart 2000,
<http://www.hurriyet.com.tr/ilter-turkmen-turkiye-ve-cin-39141488>
[04.02.2019].
- “Türkiye ve Çin’den Ortak Bildiri”, NTVMSNBC,
<http://arsiv.ntv.com.tr/news/2115.asp> [04.02.2019].
- Uçarol, Rıfat. **Siyasi Tarih (1789-1994)**. İstanbul: Filiz Yayınları, 1995.
- Ulman, Haluk, Oral Sander. “Türk Dış Politikasına Yön Veren Etkenler”,
Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, c.17, s.1,
(Mart 1972): 5.
- “Uygur Türkleri Köprü Olsun”, **Cumhuriyet**, 20 Nisan 2000.
- “Uygur Türklerine oruç tutmak yine yasaklandı”, **Hürriyet**, 18 Haziran 2015,
<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/cinde-uygur-turklerine-oruc-tutmak-yine-yasaklandi-29316225> [21.07.2019].
- Uluç, Güliz. **Medya ve Oryantalizm**. İstanbul: Anahtar Kitaplar, 2009.
- “Ülkelere Göre Dış Ticaet Hacmi”. T.C. Ticaret Bakanlığı,
<https://ticaret.gov.tr/istatistikler/dis-ticaret-istatistikleri/dis-ticaret-istatistikleri-ocak-ekim-2019/ulkelere-gore-dis-ticaret> [05.12.2019].
- Ünlü, Sezen. **Sosyal Psikoloji**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi yayınları, 2004.
- Wayne M. Morrison, “China’s Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States”,
<https://www.everycrsreport.com/reports/RL33534.html> [12.03.2019].
- Wen, Philip , Olzhas Auyezov, “Tracking China’s Muslim Gulag”, Reuters,
<https://www.reuters.com/investigates/special-report/muslims-camps-china/> [29.11.2018].
- Wendt, Alexander. **Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi**, çev. Helin Sarı Ertem-Suna Gülfer İhlamur Öner, İstanbul: Küre Yayınları, 2012.
- _____. “Anarchy is What States Make Off It: The Social Construction Of Power Politics”, **International Organization**, Vol.46, No. 2 (Spring 1992) : 407.
- Winter, Chase, Hülya Schenk. “Türkiye-Çin ilişkileri: Önce ekonomi”, Deutsche Welle Türkçe, <https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiye-%C3%A7in-ili%C5%9Fkileri-%C3%B6nce-ekonomi/a-49430610> [12.10.2018].
- Wolfers, Arnold. **Discord and Collaboration: Essays on International Politics**. Baltimore: John Hopkins University Press, 1962.

- Wong, Christina. “China’s Provincial GDP for 2018”, NextBigFuture,
<https://www.nextbigfuture.com/2019/03/chinas-provincial-gdp-for-2018.html> [13.03.2019].
- “World biggest economies im 2018”, World Economic Forum,
<https://www.weforum.org/agenda/2018/04/the-worlds-biggest-economies-in-2018/> [18.05.2018].
- “World Top Export Countries”, World Top Exports,
<http://www.worldstopexports.com/worlds-top-export-countries/>
[24.11.2019].
- “Xinjiang 2017 raw coal output climbs 11pct on year”, SXCoal,
<http://www.sxcoal.com/news/4567606/info/en> [28.01.2018].
- “Xinjiang territory profile”, BBC News, <https://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-16860974> [15.11.2018].
- “Xinjiang Uighur Autonomous Region”, Global Security,
<https://www.globalsecurity.org/military/world/china/xinjiang.htm>
[06.08.2019].
- “Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşmaları”, Türkiye Cumhuriyeti Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı,
<https://tuys.sanayi.gov.tr/page.html?sayfaId=662fedd1-9ff0-4724-8349-51e67ffe9ad4&lang=tr> [10.04.2018].
- Yurdakul, Derya. “Türk-Çin ekonomik ve Ticari İlişkileri”, **Türkiye’de Çin’i Düşünmek: Ekonomik, Siyasi ve Kültürel İlişkilere Yeni Yaklaşımlar**. ed. Selçuk Esenbel, İsenbike Togan, Altay Atlı, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2013: 230.
- “Zemin Köşk’te karşılandı”, NTVMSNBC, <http://arsiv.ntv.com.tr/news/1972.asp>
[04.02.2019].
- “Zemin’e Tepki Büyüyor”, **Yeni Şafak**, 19 Nisan 2000,
<https://www.yenisafak.com/dunya/zemine-tepki-buyuyor-609981>
[04.03.2019].

EKLER

Ek 1. Türk Öğrencilere Uygulanan Anket Soruları

1.CİNSİYETİNİZ:	
2.YAŞINIZ:	
3.ÖĞRENİM GÖRMEKTE OLDUĞUNUZ ÜNİVERSİTE:	
4. SINIFINIZ:	
5. KENDİNİZİ POLİTİK GÖRÜŞ OLARAK HANGİSİYLE TANIMLARSINIZ?	☐ Liberal-Merkez Sağ ☐ Muhafazakar ☐ Sosyal Demokrat ☐ Milliyetçi ☐ Sosyalist/ Komünist ☐ Hiçbiri ☐ Diğer
6. ÇİN HAKKINDA NE KADAR BİLGİ SAHİBİSİNİZ?	☐ Yüksek ☐ Orta ☐ Az ☐ Hiç
7. ÇİN İLE İLGİLİ BİLGİ VE GÖRÜŞLERİNİZİN ANA KAYNAĞI NEDİR?	☐ Türk gazete ve dergileri ☐ Türk televizyon ve radyoları ☐ Yabancı gazete, dergi ve televizyonlar ☐ İnternet ☐ Kitaplar, makaleler ☐ Çevre ☐ Diğer:

8. ÇİN DENİNCE AKLINIZA İLK GELEN NEDİR?	☐ Dünyanın en kalabalık ülkesidir. ☐ Dünyanın gelecekteki süper gücüdür. ☐ Dünyanın, ekonomisi en hızlı büyüyen ülkesidir. ☐ Kalitesiz ve ucuz malların üreticisidir. ☐ Dünyada insan hakları ihlallerinin en fazla olduğu ülkelerden biridir. ☐ ABD ile ekonomik, siyasi ve askeri alanda rekabet edebilen dünyadaki tek ülkedir.
9.ÇİN HAKKINDAKİ İZLENİMİNİZİ NASIL AÇIKLARSINIZ?	☐ Çok olumlu ☐ Olumlu ☐ Çok olumsuz ☐ Olumsuz ☐ Fikrim yok
10.ÇEVRENİZİN ÇİN HAKKINDAKİ İZLENİMİNİ NASIL AÇIKLARSINIZ?	☐ Çok Olumlu ☐ Olumlu ☐ Çok Olumsuz ☐ Olumsuz ☐ Fikrim yok
11.ÇİN İLE İLGİLİ YARGILARINIZDA, HANGİSİ ETKİLİ OLMUŞTUR?	☐ Çin ve Çinlilerle ilgili yargılarımda ülkemdeki genel yargı etkili oldu ☐ Çin ve Çinlilerle ilgili yargılarımda, dünyadaki genel yargı etkili oldu ☐ Çin ve Çinlilerle ilgili yargılarımda, Çin malları etkili oldu ☐ Çin ve Çinlilerle ilgili yargılarımda kitaplar etkili oldu ☐ Çin ve Çinlilerle ilgili yargılarımda medya etkili oldu ☐ Çin ve Çinlilerle ilgili yargılarımda spor, müzik, yarışma gibi ortak aktiviteler etkili oldu
12.SİZCE TÜRKLERİN ÇİN VE ÇİNLİLERE YÖNELİK ALGISI NASILDIR?	☐ Olumludur (Lütfen 13. soruyu cevaplandırınız) ☐ Olumsuzdur (Lütfen 14. soruyu cevaplandırınız)

	☐ Fikrim yok
13.SİZCE TÜRKLERİN ÇİNLİLERE İLİŞKİN OLUMLU ALGISI NEREDEN KAYNAKLANMAKTADIR?	☐ Dünyada yükselen ekonomik, siyasi ve askeri güç olmasından ☐ Kültürel zenginliklerinden ☐ Geleceğin süper gücü olarak görülmesinden ☐ Diğer küresel güçlerden daha farklı bir görünüm ortaya koymasından
14. SİZCE TÜRKLERİN ÇİN VE ÇİNLİLERE YÖNELİK OLUMSUZ ALGISI NEDEN KAYNAKLANMAKTADIR?	☐ Ucuz ve kalitesiz Çin mallarından ☐ İdeolojik, kültürel ve dini farklılıklardan ☐ Çin'in Sincan Bölgesi'nde yaşananlardan ☐ Türklerin Çinliler hakkında yeterince bilgi sahibi olmamalarından ve önyargılarından ☐ Diğer
15. SİZCE ÇİN, GÜVENİLİR BİR ÜLKE MİDİR?	☐ Oldukça güvenilirdir ☐ Güvenilirdir ☐ Çok güvenilir değildir ☐ Hiç güvenilir değildir ☐ Fikrim yok
16. ÇİN İLE İLGİLİ HANGİSİ SİZİ DAHA ÇOK KAYGILANDIRIYOR?	☐ Yükselen bir ekonomik güç olması ☐ Yükselen bir askeri güç olması ☐ Yükselen bir siyasi güç olması ☐ Fikrim yok/bilmiyorum ☐ Diğer. Açıklayınız:

17. SİZCE ÇİN;	☐ Ekonomik açıdan Türkiye için bir tehdittir. ☐ Türkiye için ABD ve AB'nin alternatifi'dir. ☐ Ekonomik açıdan Türkiye için yeni ve önemli bir ortak'tır. ☐ Uygur Türklerine yönelik ırkçı politikalar izleyen bir ülkedir. ☐ Türkiye'den çok farklı kültüre sahip bir ülkedir. ☐ Türkiye'de yaşayanların hakkında fazla bilgi sahibi olmadığı bir ülkedir. ☐ Fikir özgürlüğünün olmadığı, totaliter rejimle yönetilen bir ülkedir.
18. ÜNİVERSİTENİZDE, ÇİN İLE İLGİLİ BİR EĞİTİM BİRİMİ VAR MI?	☐ Evet. (Yanıtınız EVET ise lütfen 19 numaralı soruyla devam ediniz.) ☐ Hayır. (Yanıtınız HAYIR ise lütfen 20 numaralı soruyla devam ediniz)

19. BİR ÖNCEKİ SORUYA YANITINIZ EVET İSE, AŞAĞIDA SİRALANANLARDAN HANGİSİ ÜNİVERSİTENİZDE BULUNMAKTADIR?	☐ Çin Dili ve Edebiyatı Bölümü ☐ Çin Araştırma ve Uygulama Merkezi ☐ Çin'e ilişkin Yüksek Lisans-Doktora ☐ Çin'e ilişkin Sertifika Programı ☐ Diğer. ☐ Bilgim yok.
20. ÜNİVERSİTE EĞİTİMİNİZ SİRASINDA, ÇİN İLE İLGİLİ BİR DERS ALDINIZ MI YA DA ALACAK MISINIZ?	☐ Evet, aldım/alacağım ☐ Ders var ama tercih etmedim (Lütfen 23. Soruya geçiniz) ☐ Hayır, almadım/almayacağım (Lütfen 23.Soruya geçiniz)
21.ALDIĞINIZ/ALACAĞINIZ DERSİN İÇERİĞİ AŞAĞIDAKİLERDEN HANGİSİDİR?	☐ Çin dış politikası-tarihi ☐ Çin ekonomisi ☐ Çin dili/kültürü ☐ Türkiye-Çin ilişkileri

	☐ Diğer. Açıklayınız:
22.ÇİN'E İLİŞKİN ALDIĞINIZ BU EĞİTİMİN YETERLİ OLDUĞUNU DÜŞÜNÜYOR MUSUNUZ? YANITINIZ HAYIR İSE, BU KONUYA İLİŞKİN ÖNERİLERİNİZ NELERDİR?	☐ Evet, yeterlidir. ☐ Hayır, yeterli değildir. Önerileriniz: ☐ Diğer
23.EĞER ÜNİVERSİTENİZDE ÇİN İLE İLGİLİ BİR DERS YOKSA BÖYLE BİR DERS OLMASINI İSTER MİYDİNİZ?	☐ Evet, isterim (Yanıtınız EVET ise, lütfen 25. soruyu cevaplayınız.) ☐ Hayır, istemem (Yanıtınız HAYIR ise, Lütfen 26. Soruya geçiniz.)
24.BÖYLE BİR DERSİN İÇERİĞİNE İLİŞKİN ÖNCELİĞİNİZ HANGİSİDİR?	☐ Çin Dış Politikası ☐ Çin Ekonomisi ☐ Çin Dili, Kültürü ve Tarihi ☐ Türkiye-Çin ilişkileri ☐ Diğer
25.SİZCE ŞU ANDA DÜNYA EKONOMİSİNİN LİDERİ HANGİSİDİR?	☐ ABD ☐ AB ☐ Rusya ☐ Çin ☐ Japonya ☐ Hindistan ☐ Türkiye ☐ Diğer
26.EĞER BUGÜN FARKLI BİR ÜLKEYİ LİDER OLARAK GÖRÜYORSANIZ ON YILLIK BİR SÜREÇTE ÇİN'İN EKONOMİK AÇIDAN DÜNYA LİDERİ OLACAĞINI DÜŞÜNÜYOR MUSUNUZ?	☐ Evet düşünüyorum ☐ Hayır düşünmüyorum ☐ Fikrim yok
27.ÇİN'İN EKONOMİK YÜKSELİŞİNİ DÜNYA AÇISINDAN OLUMLU BİR GELİŞME OLARAK GÖRÜYOR MUSUNUZ?	☐ Evet görüyorum ☐ Hayır görmüyorum ☐ Fikrim yok/bilmiyorum

28.ÇİN'İN EKONOMİK YÜKSELİŞİNİ TÜRKİYE AÇISINDAN OLUMLU BİR GELİŞME OLARAK GÖRÜYOR MUSUNUZ?	☐ Evet görüyorum ☐ Hayır görmüyorum ☐ Fikrim yok/bilmiyorum
29.SİZCE ŞU ANDA DÜNYA SİYASETİNİN LİDERİ AŞAĞIDAKİ ÜLKELERDEN HANGİSİDİR?	☐ ABD ☐ AB ☐ Rusya ☐ Çin ☐ Japonya ☐ Hindistan ☐ Türkiye ☐ Diğer

30.ÇİN'İN ON YILLIK BİR SÜREÇTE SİYASİ AÇIDAN DÜNYA LİDERİ OLACAĞINI DÜŞÜNÜYOR MUSUNUZ?	☐ Evet düşünüyorum ☐ Hayır düşünmüyorum ☐ Fikrim yok
31.ÇİN'İN SİYASİ ALANDA YÜKSELİŞİNİ DÜNYA AÇISINDAN OLUMLU BİR GELİŞME OLARAK GÖRÜYOR MUSUNUZ?	☐ Evet görüyorum ☐ Hayır görmüyorum ☐ Fikrim yok
32.ÇİN'İN SİYASİ ALANDA YÜKSELİŞİNİ TÜRKİYE AÇISINDAN OLUMLU BİR GELİŞME OLARAK GÖRÜYOR MUSUNUZ?	☐ Evet görüyorum ☐ Hayır görmüyorum ☐ Fikrim yok
33. SİZCE ŞU ANDA ASKERİ AÇIDAN DÜNYANIN LİDERİ AŞAĞIDAKİ ÜLKELERDEN HANGİSİDİR?	☐ ABD ☐ AB ☐ Rusya ☐ Çin ☐ Japonya ☐ Hindistan

	☐ Türkiye ☐ Diğer
34.ÇİN'İN ON YILLIK BİR SÜREÇTE ASKERİ AÇIDAN DÜNYA LİDERİ OLACAĞINI DÜŞÜNÜYOR MUSUNUZ?	☐ Evet düşünüyorum ☐ Hayır düşünmüyorum ☐ Fikrim yok
35.ÇİN'İN ASKERİ YÜKSELİŞİNİ DÜNYA AÇISINDAN OLUMLU BİR GELİŞME OLARAK GÖRÜYOR MUSUNUZ?	☐ Evet görüyorum ☐ Hayır görmüyorum ☐ Fikrim yok
36.ÇİN'İN ASKERİ YÜKSELİŞİNİ TÜRKİYE AÇISINDAN OLUMLU BİR GELİŞME OLARAK GÖRÜYOR MUSUNUZ?	☐ Evet görüyorum ☐ Hayır görmüyorum ☐ Fikrim yok

37. SİZCE ŞU ANDA DÜNYANIN SÜPER GÜCÜ HANGİSİDİR?	☐ ABD ☐ Rusya ☐ Çin ☐ AB
38.ÇİNLİLERİN KARAKTER ÖZELLİKLERİNE İLİŞKİN TEK BİR ŞIKKI SEÇİNİZ.	☐ Milliyetçidir ☐ Cana Yakındır ☐ Hoşgörülü, Sabirlidir ☐ Çalışkandır ☐ Modernidir ☐ Dürüsttür ☐ Yaratıcıdır ☐ Kibirli ☐ Zekidir ☐ Rekabetçidir ☐ Dindardır ☐ Taklitçidir

39.SİZCE, GÜNÜMÜZDE TÜRKİYE’NİN Mİ YOKSA ÇİN’İN Mİ ULUSLARARASI İMAJİ DAHA İYİDİR?	☐ Çin'in uluslararası imajı Türkiye'den daha iyidir. ☐ Türkiye'nin uluslararası imajı Çin'den daha iyidir. ☐ İki ülkenin de uluslararası imajı iyidir ☐ İki ülkenin de uluslararası imajı kötüdür. ☐ Fikrim yok
40. HANGİ ÜLKEYİ TÜRKİYE’NİN DÜŞMANI OLARAK GÖRÜYORSUNUZ?	☐ ABD ☐ Rusya ☐ Çin ☐ İran ☐ İsrail ☐ Suriye ☐ Yunanistan
41.ÇİN’İ TÜRKİYE’NİN DÜŞMANI OLARAK GÖRÜYOR MUSUNUZ?	☐ Evet görüyorum ☐ Hayır görmüyorum ☐ Bilmiyorum/Fikrim yok
42.TÜRKİYE-ÇİN İLİŞKİLERİNE İLİŞKİN TANIMLARDAN BİRİNİ SEÇİNİZ:	☐ Dostçadır ☐ İşbirlikçidir ☐ Gelişime açıktır ☐ Düşmancaadır ☐ Önyargilidir ☐ Rekabetçidir ☐ Yeterince gelişmemiştir
43. YAKIN ZAMANDA, TÜRKİYE İLE ÇİN ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN DAHA DA GELİŞECEĞİNİ DÜŞÜNÜYOR MUSUNUZ?	☐ Evet düşünüyorum ☐ Hayır düşünmüyorum ☐ Fikrim yok
44. SİZCE TÜRKİYE İLE ÇİN DAHA YAKIN İLİŞKİLER KURMALI MIDIR?	☐ Evet, kurlmalı (Yanıtınız EVET ise 45.soruyu cevaplandırınız)

	☐ Hayır, kurmamalı.(Yanıtınız HAYIR ise 46.soruyu cevaplandırınız) ☐ Fikrim yok
45. SİZCE TÜRKİYE, ÇİN İLE NEDEN DAHA YAKIN İLİŞKİLER KURMALIDIR?	☐ Çünkü Çin, önemli bir bölgesel güçtür. ☐ Çünkü Çin, yakın gelecekte dünyanın yeni süper gücü olacak bir ülkedir. ☐ Çünkü Çin, dünyanın en önemli ekonomik güçlerinden biridir. ☐ Çünkü Çin, Türkiye için, batıya alternatif yeni bir ekonomik ortak olabilecek bir ülkedir. ☐ Diğer. Açıklayınız:
46. SİZCE TÜRKİYE, ÇİN İLE NEDEN DAHA YAKIN İLİŞKİLER KURMAMALIDIR?	☐ Çünkü Çin, Uygur Türklerine karşı baskı politikası uygulayan bir ülkedir ☐ Çünkü Çin, fikir özgürlüğünün olmadığı, totaliter rejimle yönetilen bir ülkedir ☐ Çünkü Çin, ekonomik açıdan Türkiye'nin rakibi olan bir ülkedir ☐ Çünkü Çin, diğer küresel güçler gibi emperyalist hedefleri olan bir ülkedir ☐ Diğer. Açıklayınız:
47. KISA-ORTA VEYA UZUN VADEDE,	☐ Çin'i ziyaret etmek isterim. ☐ Çin'de öğrenim görmek isterim. ☐ Bir Çinli ile arkadaş olmayı isterim. ☐ Çin'de çalışmayı isterim. ☐ Çin'e yerleşmeyi isterim.

Ek 2. Çinli Öğrencilere Uygulanan Anket Soruları

1-CİNSİYETİNİZ:	
2-YAŞINIZ:	
3-ÖĞRENİM GÖRMEKTE OLDUĞUNUZ ÜNİVERSİTE:	
4-SINIFINIZ:	
5-KENDİNİZİ POLİTİK GÖRÜŞ OLARAK HANGİSİYLE TANIMLARSINIZ?	☐ Liberal-Merkez sag ☐ Muhafazakar ☐ Sosyal Demokrat ☐ Milliyetçi ☐ Sosyalist/Komünist ☐ Hiçbiri ☐ Diğer
6-TÜRKİYE HAKKINDA NE KADAR BİLGİ SAHİBİSİNİZ?	☐ Çok ☐ Orta ☐ Az ☐ Hiç
7. TÜRKİYE İLE İLGİLİ BİLGİ VE GÖRÜŞLERİNİZİN ANA KAYNAĞI NEDİR?	☐ Çin gazete ve dergileri ☐ Çin televizyon ve radyoları ☐ Yabancı gazete ve televizyonlar ☐ İnternet ☐ Kitaplar, makaleler

	☐ Çevre
8-TÜRKİYE HAKKINDAKİ İZLENİMİNİZİ NASIL AÇIKLARSINIZ?	☐ Çok olumlu ☐ Olumlu ☐ Çok olumsuz ☐ Olumsuz ☐ Fikrim yok
9-ÇİN HALKININ TÜRKİYE HAKKINDAKİ İZLENİMİNİ NASIL AÇIKLARSINIZ?	☐ Çok olumlu ☐ Olumlu ☐ Çok olumsuz ☐ Olumsuz ☐ Fikrim yok
10-TÜRKİYE'Yİ AŞAĞIDAKİLERDEN HANGİSİYLE TANIMLARSINIZ?	☐ Türkiye önemli bir Ortadoğu ülkesidir. ☐ Türkiye, laik bir İslam ülkesidir. ☐ Türkiye, ABD'nin yakın müttefiki olan bir ülkedir. ☐ Türkiye, bölgesel bir güçtür. ☐ Türkiye, Avrupa Birliği'ne aday bir ülkedir. ☐ Türkiye, demokratik bir hukuk devletidir.
11-SİZCE TÜRKİYE, GÜVENİLİR BİR ÜLKE MİDİR?	☐ Oldukça güvenilirdir

	☐ Güvenilirdir ☐ Çok güvenilir değildir ☐ Hiç güvenilir değildir ☐ Fikrim yok
12-SİZCE, TÜRKİYE-ÇİN İLİŞKİLERİ;	☐ Dostçadır ☐ İşbirlikçidir ☐ Gelişime açıktır ☐ Düşmancaadır ☐ Önyargilidir ☐ Rekabetçidir ☐ Yeterince gelişmemiştir
13-SİZCE TÜRKİYE,	☐ Çin'in askeri, ekonomik ve siyasi ortagidir. ☐ Çin'in askeri, ekonomik ve siyasi düşmanidir ☐ Çin'in askeri, siyasi ve ekonomik rakibidir ☐ Fikrim yok
14-SİZCE, TÜRKİYE VE ÇİN ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN BEKLENTİLERİN ALTINDA OLMASININ TEMEL NEDENİ HANGİSİDİR?	☐ Sincan Özerk Bölgesi ile ilgili gelişmeler nedeniyle. ☐ İdeolojik farklılıklar ☐ Cografî uzaklık

	☐ Din ve kültür farklılığı ☐ Tarihsel önyargılar ☐ Türkiye'nin batı, NATO ve ABD ile müttefiklik ilişkileri
15-SİZCE, GÜNÜMÜZDE TÜRKİYE'NİN Mİ YOKSA ÇİN'İN Mİ ULUSLARARASI İMAJİ DAHA İYİDİR?	☐ Çin'in uluslararası imajı Türkiye'den daha iyidir. ☐ Türkiye'nin uluslararası imajı Çin'den daha iyidir. ☐ İki ülkenin de uluslararası imajı iyidir ☐ İki ülkenin de uluslararası imajı kötüdür. ☐ Fikrim yok/bilmiyorum
16-SİZCE HANGİSİ TÜRKLERİN KARAKTER ÖZELLİĞİNİ AÇIKLAMAKTADIR?	☐ Canayakın ☐ Kibirdi ☐ Hoşgörülü ☐ Çalışkan ☐ Milliyetçi ☐ Modern ☐ Dürüst ☐ Dindar ☐ Geleneklerine bağlı
17-TÜRKİYE'NİN EKONOMİK YÜKSELİŞİNİ DÜNYA AÇISINDAN OLUMLU BİR GELİŞME OLARAK GÖRÜYOR MUSUNUZ?	☐ Evet görüyorum ☐ Hayır görmüyorum ☐ Fikrim yok
18-TÜRKİYE'NİN EKONOMİK YÜKSELİŞİNİ ÇİN AÇISINDAN OLUMLU GÖRÜYOR MUSUNUZ?	☐ Evet görüyorum ☐ Hayır görmüyorum ☐ Fikrim yok

19-SİZCE TÜRKİYE, ÇİN AÇISINDAN NE İFADE EDİYOR?	☐ Ekonomik açıdan Çin için bir tehdittir. ☐ Avrupa ve Ortadoğu pazarlarına ulaşmak için bir atlama tahtasıdır. ☐ Ekonomik açıdan Çin için yeni ve önemli bir partneridir. ☐ Uygur sorunundaki tavrı nedeniyle, Çin'in güvenliğini tehdit eden bir ülkedir. ☐ Muhafazakar bir İslam ülkesidir
20.YAKIN ZAMANDA TÜRKİYE İLE ÇİN ARASINDA İLİŞKİLERİN DAHA DA GELİŞECEĞİNİ DÜŞÜNÜYOR MUSUNUZ?	☐ Evet düşünüyorum ☐ Hayır düşünmüyorum ☐ Fikrim yok
21.SİZCE TÜRKİYE İLE ÇİN DAHA YAKIN İLİŞKİLER KURMALI MI?	☐ Evet, kuralı ☐ Hayır, kuralı ☐ Fikrim yok ☐ Diğer
22.HANGİ ÜLKEYİ ÇİN'İN DÜŞMANI OLARAK GÖRÜYORSUNUZ?	☐ ABD ☐ Rusya ☐ Türkiye ☐ Japonya ☐ Kore ☐ Tayvan ☐ Diğer
23.TÜRK KÜLTÜRÜNÜ DAHA YAKINDAN TANIMAK İSTER MİSİNİZ?	☐ Evet, isterim ☐ Hayır, istemem ☐ Fikrim yok

24.ÇİN'DEKİ ÜNİVERSİTENİZDE, TÜRKİYE İLE İLGİLİ BİR EĞİTİM BİRİMİ VAR MIYDI?	☐ Evet, var ☐ Hayir, yok ☐ Bilmiyorum
25.BİR ÖNCEKİ SORUYA YANITINIZ EVET İSE, SIRALANANLARDAN HANGİSİ ÜNİVERSİTENİZDE BULUNMAKTADIR?	☐ Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü ☐ Türkiye Araştırma ve Uygulama Merkezi ☐ Türkiye ile ilgili Yüksek Lisans- Doktora programı ☐ Türkiye ile ilgili Sertifika Programı ☐ Diğer
26.ÇİN'DE ÜNİVERSİTE EĞİTİMİNİZ SIRASINDA, TÜRKİYE İLE İLGİLİ BİR DERS ALDINIZ MI?	☐ Evet, aldım ☐ Hayir
27.BİR ÖNCEKİ SORUYA YANITINIZ EVET İSE, ALDIĞINIZ- ALACAĞINIZ DERSİN İÇERİĞİ HANGİSİDİR?	☐ Türk Dış Politikası-Tarihi ☐ Türkiye Ekonomisi ☐ Türk Dili/Kültürü ☐ Türkiye-Çin İlişkileri
28. EĞER ÇİN'DEKİ EĞİTİMİNİZ SIRASINDA TÜRKİYE İLE İLGİLİ BİR DERS YOKSA OLMASINI İSTER MİYDİNİZ?	☐ Evet, isterim ☐ Hayir, istemem ☐ Fikrim yok

Ek 3. İstanbul Üniversitesi Anket İzin Yazısı

Tarih ve Sayı: 18/05/2018-135732

0 Kr

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı :53891476-302.08.01-
Konu :Özlem COŞAR

Sayın Özlem COŞAR
Harbiye Mah.Cumhuriyet Cad. No: 56, TRT Binası
Harbiye - Şişli / İSTANBUL

Üniversite Öğrencilerinin Gözünden Türkiye ve Çin'in Karşılıklı Algılamaları başlıklı tez çalışmanızı Üniversitemiz İktisat Fakültesinde yapmanızın uygun görüldüğü hakkında adı geçen Fakülte Dekanlığından alınan 10.05.2018 tarihli 171430 sayılı yazı ve eki ilişikte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi rica ederim.

e-İmzalı
Prof. Dr. Recep GÜLOĞLU
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

EK :
Yazı ve eki (2 sayfa)

BELGENİN ASLI
ELEKTRONİK İMZALIDIR
21.10.2018

Doğrulamak için:<http://194.27.128.66/envision.Sorgula/belgedogrulama.aspx?V=BEAMCF111>

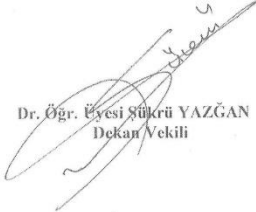
İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü 34452 Beyazıt/İstanbul
Tel : 0212 440 00 00 Faks : 0212 440 00 48
e-posta : oidb@istanbul.edu.tr Elektronik Ağ : <http://ogrenci.istanbul.edu.tr>

Ayrıntılı bilgi için iribat : Safinaz INCE Dahili : 10159

Bu belge 6070 sayılı Elektronik İmza Kanununa Göre jince E-imzalıdır.
Doğrulamak için : <http://194.27.128.66/envision.Sorgula/belgedogrulama.aspx?V=BEAMCF111>

Ek 4. Marmara Üniversitesi Anket İzin Yazısı

	T.C. MARMARA ÜNİVERSİTESİ Siyasal Bilgiler Fakültesi	
Sayı : 55560553-044-E.1800124107	10.05.2018	
Konu : Özlem Coşar'ın Anket Uygulama İzni		
Sayın Özlem COŞAR		
Danışmanlığını Prof. Dr. Kutay KARACA ve Doç. Dr. Fuat AKSU'nun üstlendiği "Üniversite Öğrencilerinin Gözünden Türkiye ve Çin'in Karşılıklı Algılamaları" konulu Yüksek Lisans tez çalışmanız için, Fakültemiz Uluslararası İlişkiler Bölümü ile Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler (İngilizce) Bölümü öğrencilerine anket uygulama talebiniz Dekanlığımızca uygun görülmüştür.		
Gereğini bilgilerinize arz ederim.		
 Dr. Öğr. Üyesi Sükrü YAZGAN Dekan Vekili		
Marmara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Anadoluhisari Etiler Kampüsü 34820 Beşiktaş - İSTANBUL	Tel: 0216 363 99 14-20 23 34 Faks: 0216 363 99 83-91 46 www.marmara.edu.tr	siyasal@marmara.edu.tr http://siyasal.marmara.edu.tr Etiler, Marmara Ü. Kampüsü - 34820 Beşiktaş - İstanbul

Ek 4. Yıldız Teknik Üniversitesi Anket İzin Yazısı

EBYS

Elektronik Belge Yönetim Sistemi

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ**
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : 44513635-302.99-E.1805180177
Konu : Anket İzin Yazısı

Tarih: 18.05.2018

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Enstitümüz Ulusal ve Uluslararası Güvenlik Stratejileri Tezli Yüksek Lisans programı öğrencisi 167A3016 nolu Özlem ÇOŞAR, "Türkiye ve Çin'deki Üniversite Öğrencilerinin Gözünden İki Ülkenin Karşılıklı Algısı" başlıklı tez çalışması için Anabilim Dalınız öğrencilerine ekte anket formlarını uygulamak istemektedir.

Adı geçen öğrencinin gerekli çalışmayı yapabilmesi için izin verilmesini rica ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Ali Fuat ARICI
Enstitü Müdürü

Eki:ÖZLEM_COŞAR-DİLEKÇE.pdf.pdf (Elektronik Ek)

Adres : Yıldız Teknik Üniversitesi 34220 Esenler/İSTANBUL
Tel / Fax : 02123833119 / 0212 383 31 18
Kep Adresi : yildizteknikuniversitesi@hs01.kep.tr

İrtibat : Serap UÇGÜN
Web : www.sbe.yildiz.edu.tr
e-Posta : sbemdr@yildiz.edu.tr

Bu belge 5070 sayılı elektronik imza kanununa göre güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
[http://www.ebys.yildiz.edu.tr/Dogrulama/Index?EvraKNo=E.1805180177&ErisimKodu=77150109](http://www.ebys.yildiz.edu.tr/Dogrulama/Index?EvrakNo=E.1805180177&ErisimKodu=77150109)

ÖZ GEÇMİŞ

1975 yılında Rize'nin Çayeli ilçesinde doğdu. İstanbul'da tamamladığı ilk ve orta öğreniminin ardından, 1997 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünü bitirdi. Bir süre İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda çalıştıktan sonra, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT)'nin açtığı genel sınavı kazanarak 1999 yılında TRT İstanbul Haber Merkezi'nde muhabir olarak göreve başladı. 2018 yılına kadar Cumhurbaşkanlığı ve diplomasi muhabiri olarak görev yaptı. Halen TRT İstanbul Radyosu'nda program yapımcısı olarak çalışmaktadır.